

# ПАЛІТВЯЗЬНІ

Крымінальныя прысуды,  
вынесеныя ў 2008 годзе  
па палітычных матывах

Менск  
2009

У зборніку зьмешчаны фотаздымкі з адкрытых інтэрнэт-крыніцаў  
nn.by, photo.bymedia.net, svaboda.org, charter97.org,  
а таксама ўласныя фотаздымкі spring96.org

У афармленьні вокладкі  
выкарыстаны фотаздымак Юліі Дарашкевіч  
“Абвал вежы Пішчалаўскага замку”,  
дзе знаходзіцца СІЗА № 1 ГУУС Менгарвыканкаму,  
на вул. Валадарскага, 22.04.2008 г.

Кніга выдадзена з удзелам Праваабарончага цэнтру «Вясна»

**Палітвязьні:** Крымінальныя прысуды, вынесеныя ў  
2008 годзе па палітычных матывах / Укладальнік Алена  
Лапцёнак. – Менск, 2009. – 196 с.

Асноўныя грамадзка-палітычныя падзеі ў Беларусі на працягу 2008 году былі непасрэдна звязаныя з той новай палітычнай сітуацыяй, якая склалася ў краіне ў гэты перыяд. З аднаго боку пагаршэньне стасункаў з Расеяй, газавая праблема, з другога – імкненьне да паляпшэньня стасункаў з Захадам. Між тым адной з асноўных ўмоваў краінаў Еўрасаюзу і ЗША было правядзеньне ўрадам Беларусі зьменаў, ськіраваных на дэмакратызацыю грамадства, выпраўленьне сітуацыі з правамі чалавека, спыненьне палітычнага перасьледу апанентаў улады і неадкладнае вызваленьне з турмаў ўсіх палітычных зьняволеных.

Паколькі палітвязьні адыгрывалі значную ролю ў гандлі беларускага кіраўніцтва з Захадам, то зьмянілася тактыка прыцягненьня дэмакратычных актывістаў да крымінальнай адказнасьці: выкарыстоўваліся непалітычныя артыкулы Крымінальнага кодэксу. Найбольш гучным стаў так званы «працэс 14-ці» ці «справа 14-ці» – пакараньне моладзі за ўдзел у мірнай акцыі пратэсту прадпрымальнікаў за свае эканамічныя правы.

У зборніку зьмешчаны інтэрвію і публіцыстычныя нарысы розных аўтараў, героям якіх у 2008 годзе былі вынесеныя крымінальныя прысуды.

ISBN 85-26794 -3-9

# Прадмова

---

У 2008 годзе ў галіне правоў чалавека ў Беларусі адбываліся разнаветарныя працэсы. З аднаго боку, працягвалася традыцыйная практыка беларускіх уладаў, накіраваная на моцнае абмежаваньне грамадзянскіх ды палітычных свабодаў у краіне, з другога боку, адбыліся істотныя зрухі, якія фактычна стварылі новую сітуацыю і заклалі падмурак для асьцярожнага аптымізму. У сваіх дзеяньнях улады кіраваліся двума асноўнымі пасыламі: захаваньне кантролю над беларускім грамадзтвам, дзеля чаго ўжываўся разнастайны арсенал рэпрэсіўных метадаў, і паляпшэньне стасункаў з Еўрасаюзам праз пэўныя саступкі ў галіне правоў чалавека.

Адной з галоўных перашкодаў на шляху ўнармаваньня стасункаў беларускіх уладаў з Еўрасаюзам ды ЗША былі палітычныя зьяяволеньня ў краіне. На пачатку 2008 году ў турме знаходзіліся моладзевыя лідэры Зьміцер Дашкевіч і Артур Фінькевіч, палітыкі Аляксандр Казулін і Андрэй Клімаў, прадпрымальнікі Мікалай Аўтуховіч і Юры Лявонаў. 18 студзеня, пасля трохмесячнага знаходжаньня ў СІЗА, журналіст Аляксандр Зьдзьвіжкоў быў асуджаны да трох гадоў зьяяволеньня. У псіхіятрычнай бальніцы знаходзіўся грамадзкі актывіст Валеры Місьнікаў, у СІЗА чакаў суду Аляксандр Круты.

Нягледзячы на адмаўленьне беларускімі ўладамі існаваньня палітычных зьяяволеньняў, высокія прадстаўнікі еўрапейскай супольнасьці настойліва заяўлялі, што паляпшэньне стасункаў паміж Еўрасаюзам і Беларусьсю можа адбыцца толькі ў выпадку іх вызваленьня. Гэтае ж патрабаваньне ўтрымлівалася сярод 12 умоваў Еўрасаюзу да Беларусі, сфармуляваных у 2006 годзе. У гэтай сітуацыі

беларускім уладам нічога не заставалася рабіць, як пайсьці на датэрміновае вызваленьне палітвязьняў. На пачатку году былі вызваленыя 4 асобы: 18 студзеня выйшаў на волю Мікалай Аўтуховіч, 21 студзеня – Юры Лявонаў, 23 студзеня – Зьміцер Дашкевіч, 5 лютага – Артур Фінькевіч. І ўжо 12 лютага А. Лукашэнка паведаміў пра адсутнасьць палітычных зьявольеных у краіне: «Мы загарнулі гэтую балючую старонку ў адносінах з Захадам і першымі прапаноўваем рух наперад. Цяпер чарга Еўрасаюзу пра дэманстраваць свае добрыя намеры ў адносінах да беларускага народу».

Аднак еўрапейскія структуры і ЗША працягвалі настойваць на вызваленьні астатніх палітычных вязьняў. Старшыня ПАСЕ Луіс Марыя дэ Пуіг заявіў, што «вызваленьне ўсіх палітычных зьявольеных зьяўляецца цьвёрдым патрабаваньнем ПАСЕ». Тое ж агучыла і амбасада ЗША: «Злучаныя Штаты Амерыкі ўсячасна настойваюць на вызваленьні ўсіх палітычных зьявольеных у Беларусі». Пад міжнародным ціскам 16 лютага на свабоду выйшаў Андрэй Клімаў, 22 лютага – Аляксандр Зьдзьвіжкоў. З Жодзінскага СІЗА 19 лютага быў выпушчаны Аляксандр Круты. А. Лукашэнка зноў заявіў, што «апазіцыя вызвалена», і «мы можам зрабіць гэты крок для таго, каб нармалізаваць стасункі з Еўропай».

Вітаючы датэрміновае вызваленьне актывістаў дэмакратычнай апазіцыі, Еўрапарламент 22 лютага прыняў рэзалюцыю, у якой заклікаў беларускія ўлады «тэрмінова і безумоўна вызваліць апошняга палітычнага зьявольенага» – былога кандыдата ў прэзідэнты на выбарах 2006 году Аляксандра Казуліна. Аднак ягонае вызваленьне зацягвалася, і толькі 15 лютага, адказваючы на пытаньні журналістаў у Віцебску, Аляксандр Лукашэнка раскрыў прычыны гэтага: «Мною было прынятае рашэньне вызваліць тых людзей, за якіх так выступаў Запад і ЗША. Наколькі я сёньня інфармаваны, па-мойму, не задаволіла аднаго Казуліна гэтая сітуацыя. Пытаньне было ў тым, што ў яго хворая жонка... І сёньня паўстае пытаньне пра яе лячэньне ў Германіі,

і мужу трэба яе суправаджаць». Такім чынам, улады хацелі вызваліць А. Казуліна як быццам бы з прычыны хваробы ягонай жонкі. Як паведаміла дачка Аляксандра Казуліна Вольга, палітвязьня былі гатовыя выпусціць за мяжу з умоваю, што «ён ня будзе мець права зьяўляцца ў Беларусі на працягу пэўнага часу». Але А. Казулін і ягоныя родныя адмовіліся ад такога гандлю. Як заявіла ў адкрытым лісьце жонка Казуліна Ірына, «тыя рэчы, якія былі агучаныя ягоным (А. Лукашэнка. – *Аўт.*) пасыльным, нам былі ней-прыёмальныя. Гэта было б ганебнымі ўцёкамі з краіны». Аляксандр Казулін застаўся ў зьнявольенні.

Сітуацыя набыла зусім драматычны характар, калі 23 лютага памерла Ірына Казуліна. У сувязі з яе сьмерцю Еўрасаюз выступіў са спадзяваньнем «на неадкладнае і безумоўнае вызваленьне Аляксандра Казуліна, што стала б гуманным крокам і дазволіла б яму прысутнічаць на пахаваньні супругі». Камісар Еўрасаюзу па знешніх сувязях і палітыцы добрасуседства Беніта Ферэра-Вальднэр заявіла: «Я ў чарговы раз заклікаю беларускія ўлады вызваліць А. Казуліна». Дэлегатыя Еўрапарламенту па Беларусі таксама заклікала беларускія ўлады дазволіць А. Казуліну быць на пахаваньні супругі, а таксама выступіла з заклікам канчаткова вызваліць яго. Дакладчык па Беларусі Прапарламенцкай асамблеі Савету Еўропы Андрэа Рыгоні зьявіўся да беларускіх уладаў з заклікам «неадкладна вызваліць Аляксандра Казуліна, каб ён змог узяць удзел у пахаваньні сваёй жонкі ... Улады ня могуць вярнуць Ірыну Казуліну да жыцьця, але яны абавязаны даць яе мужу свабоду». Пра гэта ж заявіў кіраўнік менскага офісу АБСЕ Ханс-Ёхан Шміт. Але беларускія ўлады не сьпяшаліся з прыняцьцем расшэньня.

25-га лютага дочкі А. Казуліна Юлія і Вольга абвясцілі галадоўку з патрабаваньнем выпусціць бацьку з турмы на пахаваньне маці, заявіўшы, што пахаваньне не адбудзецца, пакуль на ім ня будзе прысутнічаць Аляксандр Казулін. Сам зьнявольены на знак пратэсту таксама абвясціў пра свой намер распачаць сухую галадоўку. Заявілі аб правядзеньні

штодзённых акцыяў з патрабаваньнем адпусьціць на пахаваньне жонкі, а затым і вызваліць А. Казуліна грамадзкія актывісты ды праваабаронцы. Улады ня вытрымалі такога націску, і 26 лютага Аляксандр Казулін атрымаў трохдзённы адпачынак на пахаваньне жонкі.

На працягу наступных месяцаў ад міжнароднай супольнасьці ішлі няспынныя патрабаваньні да беларускага кіраўніцтва вызваліць Аляксандра Казуліна. Глава Еўрапарламенту Ханс-Герт Петэрынг заявіў, што перамовы з афіцыйным Менскам без вызваленьня А. Казуліна немагчымыя. З заклікам «неадкладна вызваліць Аляксандра Казуліна» выступіў Вярхоўны прадстаўнік ЕС па зьнешняй палітыцы і бясьпецы Хаўер Салана. 7 сакавіка ў сувязі з падпісаньнем пагадненьня пра адкрыцьцё прадстаўніцтва Еўракамісіі ў Менску Камісар Еўрасаюзу Беніта Ферэра-Вальднэр выказала спадзяваньне: «Адкрыцьцё прадстаўніцтва Еўрапейскай камісіі і вызваленьне шэрагу палітычных зьняволеных за апошнія дні можа дазволіць атрымаць пазітыўны імпульс. Я з нецярпеньнем чакаю, што Беларусь пацьвердзіць гэтыя сігналы вызваленьнем Аляксандра Казуліна».

Канкрэтныя намаганьні па вызваленьні А. Казуліна прадпрымала і амерыканская адміністрацыя. Намесьнік дзяржсакратара ЗША па пытаньнях дэмакратыі, правоў чалавека і працы Дэвід Крамер заявіў, што «нашыя спадзяваньні на тое, што Казуліна вызваляць у лютым, як нам было абяцана спачатку, ці пасья пахаваньня жонкі, як казалася пазьней, ня спраўдзіліся». Пры гэтым намесьнік дзяржсакратара ЗША Дэвід Меркель распавёў, што з беларускімі ўладамі была падпісаная дамова, згодна з якой «усіх шасьцёх палітвязьняў вызваляць адначасова. Беларускія ўлады апынуліся або няздольнымі, або не захачелі – я думаю, зразумела, што не захачелі – вызваліць Аляксандра Казуліна». Пасьля вяртаньня А. Казуліна ў турму адміністрацыя ЗША «працягвала аказваць ціск на беларускія ўлады, каб дабіцца ягонага канчатковага вызваленьня».

Трэба адзначыць, што актыўную працу сярод беларускіх грамадзянаў па распаўсюдзе інфармацыі пра палітычных зьняволеных, пікеты, акцыі ў іх падтрымку праводзілі моладзевыя, праваабарончыя арганізацыі ды незалежныя СМІ. Масавыя акцыі падтрымкі палітычных зьняволеных у Беларусі і за межамі краіны праводзілі міжнародныя праваабарончыя арганізацыі.

Нягледзячы на тое, што Аляксандр Казулін заставаўся за кратамі, тым ня менш, можна казаць, што на пачатку 2008 году ў Беларусі адбываўся працэс адноснага «пацяплення» ў дачыненні да палітычных зьняволеных.

Пачатак году адзначыўся абвастрэннем сацыяльных супярэчнасцяў у грамадстве. Незадаволеныя абмежаваннем сваіх эканамічных правоў, некалькі тысячаў дробных прадпрымальнікаў 10 студзеня выйшлі на масавую акцыю пратэсту ў цэнтр сталіцы; да іх далучыліся некаторыя моладзевыя і палітычныя актывісты. Масавасць і актыўнасць дэманстрантаў (прадпрымальнікі на некалькі гадзінаў фактычна блакавалі цэнтр Менску) былі поўнай нечаканасцю для беларускіх уладаў. Каб зьбіць нарастаючую хвалю сацыяльных пратэстаў, улады распачалі супраць удзельнікаў акцыі жорсткія і масавыя рэпрэсіі. Больш за сорак чалавек (і ў першую чаргу – моладзь, а таксама палітычныя лідэры і лідэры прадпрымальніцкага руху) былі затрыманыя і асуджаныя да адміністрацыйных пакаранняў, некаторыя з іх – жорстка зьбітыя. Міністр унутраных справаў Уладзімір Навумаў заявіў, што «я ня буду расцэньваць гэта як мітынг, я буду настойваць на тым, што гэта быў асобны акт хуліганства». Адразу ж была ўзбуджаная крымінальная справа ў сувязі з «арганізацыяй групавых дзеянняў, якія груба парушаюць грамадзкі парадак». 21 студзеня, нягледзячы на рэпрэсіі і прэвентыўныя меры па недапушчэнні наступнай акцыі пратэсту, прадпрымальнікі зноў выйшлі на вуліцы; у выніку чарговых затрыманняў яшчэ 21 чалавек быў асуджаны.

Каментуючы пратэсты прадпрымальнікаў, А. Лукашэнка заявіў: «Ім (удзельнікам акцыі. – *Аўт.*), мабыць, патрэбная гэтая дэстабілізацыя. Мы не дапусьцім, каб ціхі, спакойны Менск пераўтварыўся ў віруючы». Вынікам такіх недвухсэнсоўных указаньняў стала абвінавачаньне 14 удзельнікаў акцыі, якія раней былі асуджаныя ў адміністрацыйным парадку, у «арганізацыі і падрыхтоўцы дзеяньняў, што груба парушаюць грамадзкі парадак». Адзін з іх, моладзевы актывіст Андрэй Кім, быў дадаткова абвінавачаны ў нанясеньні 21 студзеня цялесных пашкоджаньняў міліцыянту і зьяволены. Таксама крымінальная справа была ўзбуджаная супраць аднаго з лідэраў прадпрымальніцкага руху Сяргея Парсюкевіча, абвінавачанага ў бойцы з міліцыянтам-ахоўнікам падчас адбыцьця адміністрацыйнага зьявольеньня.

Непасьлядоўнасьць беларускіх уладаў у пытаньні выкананьня правоў чалавека ў краіне: утрыманьне ў зьявольеньні Аляксандра Казуліна, а таксама жорсткі ціск на ўдзельнікаў мірных акцыяў пратэсту, прывёў да пашырэньня эканамічных санкцыяў з боку Злучаных Штатаў Амерыкі ў адносінах да некаторых беларускіх прадпрыемстваў нафтахімічнага комплексу. Санкцыі былі ўведзеныя 6 сакавіка, пры гэтым, па словах Д. Крамера, яшчэ 5 сакавіка з прадстаўнікамі беларускага ўраду праводзіліся кансультацыі на прадмет вызваленьня палітычных зьявольеных. Беларускі бок быў праінфармаваны, што ў выпадку захаваньня інстытуту палітвязьняў будзе разгледжанае «пытаньне пашырэньня санкцыяў». Нягледзячы на папэраджальныя захады, беларускія ўлады не чакалі такога разьвіцьця падзеяў. А. Лукашэнка раскрытыкаваў пазіцыю ЗША, сказаўшы, што «тым самым ЗША паказалі ў чарговы раз свае цынічныя адносіны да міжнароднага права». Ён адмовіўся прызнаць прамую сувязь паміж сітуацыяй з правамі чалавека ў краіне з увядзеньнем эканамічных санкцыяў, заявіўшы: «Пры чым тут «Белнафтахім»,



пры чым тут дэмакратызацыя?» У выніку з Вашынгтону быў адазваны беларускі амбасадар Мікалай Хвастоў, а беларускія ўлады змусілі пакінуць Менск амерыканскую амбасадарку Карэн Сцюарт: такім чынам была выкананая пагроза А. Лукашэнкі, які заяўляў, што ў выпадку ўвядзення санкцыяў «яна будзе вышвырнутая першай». На працягу вясны Менск вымушаныя былі пакінуць яшчэ 27 амерыканскіх дыпламатаў.

Адначасова пачалася кампанія па кампраментацыі дзейнасці амерыканскай амбасады ў Беларусі і закрыцці ўсялякіх культурных і адукацыйных праграмаў, якія мелі дачыненне да ЗША.

Пры гэтым беларускія ўлады спрабавалі разьвесці ўзгодненую палітыку Еўрасаюзу і ЗША ў адносінах да Беларусі. Як адзначыў А. Лукашэнка, «абсалютна непрымальна, калі сёння Еўрасаюз пачынае плясаць пад дудку ЗША... Нам не падабаецца, калі яны пазіцыянуюць сябе як самастойныя незалежныя палітыкі, а калі справа даходзіць да сур'ёзных пытанняў, дык адразу прыладкоўваюцца ў кільватар амерыканскай палітыкі».

Беларускія ўлады ў адказ на дадатковыя эканамічныя санкцыі з боку ЗША пайшлі на ўзмацненне ціску на грамадзянскую супольнасць у краіне. Нечаканую вастрыню набылі крымінальныя справы, узбуджаныя супраць удзельнікаў акцыі пратэсту прадпрымальнікаў – так званы «працэс 14-ці» (*па колькасці абвінавачваемых. – Аўт.*). Следчыя дзеянні рэзка актывізаваліся, і абвінавачаныя аказаліся ў ролі закладнікаў беларускага ўраду ў знешнепалітычных перамовах з Еўрасаюзам і ЗША, прадметам палітычнага гандлю для беларускага кіраўніцтва.

У красавіку распачаўся крымінальны працэс над дзесяццю абвінавачваемымі па «працэсе 14-ці». Андрэй Кім быў асуджаны на паўтара года знявольнення, сем асобаў – на 2 гады абмежавання волі без накіравання ў спецстановы і двое – да пакарання штрафам. 27 траўня яшчэ

чэ трое абвінавачваемых былі асуджаныя да абмежаваньня волі. 23 красавіка на два з паловаю гады зняволеньня быў асуджаны Сяргей Парсюкевіч.

Такім чынам, увесну ў Беларусі колькасьць палітычных зняволеных павялічылася. З гэтай нагоды ізноў загучалі заклікі прадстаўнікоў міжнароднай супольнасьці пра неабходнасьць іх вызваленьня. «Мы заклікаем да неадкладнага і безумоўнага вызваленьня Андрэя Кіма, а таксама ўсіх палітычных зняволеных у Беларусі», – заявіў афіцыйны прадстаўнік Дзярждэпартаменту ЗША Том Кейсі. Дакладчык ПАСЕ па Беларусі Андрэа Рыгоні назваў прысуды неапраўдана жорсткімі, зазначыўшы, што адбылося злоўжываньне заканадаўствам у палітычных мэтах. Камісар Еўрасаюзу Беніта Ферэра-Вальднэр заявіла, што гэтыя прысуды «ўдзельнікам мірнай дэманстрацыі парушаюць фундаментальныя правы і свабоды».

28 сакавіка Еўрапейскі Саюз «заклікаў Беларусь неадкладна вызваліць усіх зняволеных і ўстрымацца ад іхняга далейшага судовага перасьледу». Сьпецыяльная заява, прынятая Пастаянным Саветам АБСЕ ў Вене, заклікала беларускія ўлады «выканаць свае абавязкі перад АБСЕ, якія тычацца правоў чалавека і асноўных свабодаў, і неадкладна вызваліць Аляксандра Казуліна, а таксама мірных дэманстрантаў і журналістаў, якія былі затрыманыя і арыштаваныя» падчас разгону Дня Волі – мірнай дэманстрацыі, прысьвечанай 90-й гадавіне ўтварэньня Беларускай Народнай Рэспублікі.

Сітуацыя на міжнароднай арэне пачала набываць для ўраду Беларусі пагрозьлівы характар. 7 красавіка Савет міністраў Еўрасаюзу працягнуў яшчэ на год санкцыі ў адносінах да шэрагу высокапастаўленых беларускіх чыноўнікаў. 16 красавіка Парламенцкая асамблея Савету Еўропы ўхваліла гэтыя крокі Еўрасаюзу і ЗША, і заклікала ўвесьці новыя санкцыі адносна беларускіх чыноўнікаў, вінаватых у сур'ёзных парушэньнях правоў чалавека. Камісар Еўрасаюзу Б. Ферэра-Вальднэр выка-

зала занепакоенасьць у сувязі з працягам палітычна матываваных арыштаў і перасьледам прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасьці ў Беларусі. Часовы павераны ў справах ЗША ў Беларусі Дж. Мур паведаміў, што ў выпадку, калі палітзьяволеныя ня будуць вызваленыя, трэба чакаць хуткага пашырэння санкцыяў ЗША супраць Беларусі: «Я ня ведаю, калі санкцыі могуць быць пашыраныя і ня ведаю, на якія беларускія прадпрыемствы яны падзейнічаюць. Але я думаю, гэта хутка адбудзецца». Тое ж пацьвердзіў і намесьнік дзяржсакратара па пытаньнях Еўропы і Еўразіі Дэвід Меркэль: «Гвалтоўны разгон дэманстрантаў у сакавіку, запалохваньне, а таксама скарачэньне штату нашай амбасады – я б сказаў, гэта чарговыя дзеянні ўладаў, якія могуць патрабаваць адказу». Справа ледзь не дайшла да разрыву дыпламатычных стасункаў: у пачатку траўня Дзярждэпартамент ЗША разглядаў пытаньне аб прыпыненьні дзейнасьці беларускай амбасады і консульства ў ЗША і спыненьні працы амерыканскай амбасады ў Беларусі. Урэшце 15 траўня адбылося дадатковае ўдакладненьне эканамічных санкцыяў ЗША супраць Беларусі, і яшчэ тры прадпрыемствы з канцэрну «Белнафтахім» патрапілі ў «чорны» сьпіс. Тым ня менш, кантакты паміж амерыканскімі дыпламатамі і адміністрацыяй Лукашэнкі захоўваліся на працягу наступных месяцаў.

Канкрэтныя захады адміністрацыі ЗША выклікалі нервовую рэакцыю высокапастаўленых беларускіх чыноўнікаў. У красавіку старшыня Нацыянальнага банку Беларусі Пётр Пракаповіч выказаў занепакоенасьць: «Галоўнае, каб Еўрасаюз не прыяднаўся да санкцыяў ЗША». У траўні А. Лукашэнка канстатаваў: «ЗША дабіваецца, каб ЕС увёў санкцыі супраць Беларусі. Гэта будзе шкодзіць Еўропе. Да агульнага шчасьця, ЕС пакуль не заняў амерыканскую пазіцыю».

Адначасова А. Лукашэнка вымушаны быў апраўдвацца. У канцы красавіка, выступаючы перад нацыянальным сходам, ён сказаў: «Мы прынялі рашэньне, што тэму (з

палітычнымі зняволенымі. – Аўт.) закрываем. Пяцёра на волі – шосты адмовіўся. Якія да нас прэтэнзіі?» Наконт магчымых дзеянняў беларускіх уладаў у дачыненні да патрабаванняў Еўрасаюзу А. Лукашэнка заявіў: «Мы гатовыя ісьці на саступкі і кампрамісы, але там, дзе гэта не датычыцца фундаментальных пазіцыяў».

У інтэрвію СМІ А. Лукашэнкі ў красавіку гучалі ўжо прымірэнчыя ноткі: «Мы ні з кім не жадаем сварыцца – ні з Усходам, ні з Захадам. Думаю, нармалізуюцца стасункі і з амерыканцамі, ёсьць перспектывы нармалізацыі адносінаў з Еўрасаюзам». А. Лукашэнка выказаў спадзяваньне, што «ў бліжэйшы час мы з усімі выбудуем нармальныя стасункі, нягледзячы на пэўныя «шэроховатості». У сярэдзіне траўня ў інтэрвію агенцтву «Рэйтар» А. Лукашэнка прапаноўвае: «Давайце будаваць нармальныя стасункі. Калі вы гатовыя, давайце пачынаць з заўтрашняга дня», але ў той самы час настойліва працягвае паўтараць ўжо агучаную ім раней інтэрпрэтацыю сітуацыі з палітычнымі вязьнямі: «Па-першае, я лічу, што гэта сапраўды ня іхняя справа (*Еўразьвязу і ЗША. – Аўт.*)... З другога боку, нам не хацелася, каб з-за шасьці асобаў цярпела ўся краіна. Мною асабіста было прынята рашэньне – вызваліць. Пяцёра пагадзіліся, шосты адмовіўся... Я ж яго за вушы ня буду цягнуць адтуль. У нас на сёньня няма палітычных зняволеных».

Адносна патрабаванняў Еўрапейскага саюзу і ЗША, дэтычных дэмакратызацыі і правоў чалавека ў краіне, А. Лукашэнка ўпарта займаў абраную ім пазіцыю. На пачатку ліпеня ён працягваў сьцьвярджаць, што Беларусь – «гэта апірышча стабільнасьці і прызнаньці», абарона заходняга сьвету ад нелегальнай міграцыі, гандлю людзьмі, незаконнага перамяшчэньня наркотыкаў, зброі і радыеактыўных матэрыялаў, адзначаючы, што за гэта Беларусь атрымлівае «непрыхаваны эканамічны і палітычны ціск». У сярэдзіне ліпеня А. Лукашэнка выказаў свае перасьцярогі: «З вуснаў некаторых заходніх палітыкаў увес час гучаць адкрытыя заклікі да антыканстытуцыйнай зьмены ўлады, да наса-

джэньня заходняй мадэлі так званай дэмакратыі», і гэта робіцца, па ягоным перакананьні, дзеля «дэстабілізацыі сітуацыі, зьнішчэньня палітычнай сістэмы, падпарадкаваньня суверэннай дзяржавы тым сілам, якія імкнуцца да ўсталяваньня аднапалярнага сьвету».

Разам з тым напружаньня эканамічныя стасункі з Расіяй, з якой беларускі ўрад вёў цяжкія перамовы наконт коштаў на газ, пэсімістычныя ацэнкі будучага супрацоўніцтва з Расіяй у рамках «саюзнай дзяржавы» (у ліпені А. Лукашэнка адзначаў: «Рана ці позна нераўнапраўе прывядзе да яе *(саюзнай дамовы. – Аўт.)* развалу. Мы гэта разумеем ды і ў Расіі гэта разумеюць»), цяжкасьці ў эканоміцы Беларусі прымушалі ўлады няспынна шукаць шляхі паліпшэньня стасункаў з Еўрасаюзам і ЗША.

У гэтай сітуацыі, жадаючы зьмяніць крытычна негатыўны імідж Беларусі ў краінах Еўрасаюзу, беларускія ўлады прапанавалі вядомаму брытанскаму піяршчыку, былому дарадчыку па PR прэм'ер-міністра Вялікабрытаніі Маргарэт Тэтчэр Цімаці Бэлу распрацаваць праграму дзеяньняў па паліпшэньні іміджу беларускага рэжыму ў вачах еўрапейскай супольнасьці. На першай сустрэчы ў сакавіку, па словах Цімаці Бэла, А. Лукашэнка «сказаў мне, што ўжо шмат гадоў ігнараваў праблему зьнешніх сувязяў, а цяпер настаў час выправіць становішча. Яму трэба прыцягнуць замежныя інвестыцыі, а яшчэ яму патрэбна палепшыць стасункі з Захадам».

Пэралом у стасунках Еўрасаюзу і ЗША з Беларусьсю наступіў у жніўні, калі 16 чысла з калоніі згодна са спецыяльным указам А. Лукашэнка быў выпушчаны на волю экс-кандыдат у прэзідэнты, палітзьявольны Аляксандр Казулін, а 20 жніўня былі вызваленыя Андрэй Кім і Сяргей Парсюкевіч. Упершыню за шмат гадоў у Беларусі за кратамі не ўтрымлівалася ніводнага палітычнага зьявольнага.

Міжнародная супольнасьць неадкладна адрэагавала на новую сітуацыю. Станоўча выказаліся як асобныя

дзяржавы – Францыя, Германія, ЗША, — так і чыноўнікі Еўрасаюзу і Савету Еўропы. Савет ЕС па агульнай зьнешняй палітыцы і бясьпецы зазначыў: «Такое разьвіцьцё падзеяў стварае магчымасьць для ўзнаўленьня дыялогу з беларускімі ўладамі і магчымасьць перагляду абмежавальных мераў ў адносінах да Беларусі». Неўзабаве ў Менск прыбылі намесьнік памочніка Дзяржсакратара ЗША па Еўропе і Азіі Дэвід Меркэль і намесьнік генеральнага дырэктара Генеральнага дырэктарату па зьнешніх сувязях Еўракамісіі Х’юга Мінгарэлі.

Тым ня менш гэтыя крокі не прывялі да неадкладных зьменаў. Беларускія ўлады чакалі ня толькі хуткай станоўчай рэакцыі на выпуск палітычных зьняволеных, але і адмены санкцыяў супраць беларускіх чыноўнікаў. Прэс-сакратар МЗС заявіў, што «беларускі бок крок насустрач заклапочанасьцям Еўразьвязу зрабіў. Ён добра вядомы. А вось з адэкватным адказам на гэты крок у нашых еўрапейскіх калегаў, можна меркаваць, ёсьць пэўныя праблемы». Тое ж выказаў і А. Лукашэнка, заявіўшы пра «адсутнасьць з боку ЗША і ЕС крокаў насустрач жаданьню Беларусі нармалізаваць стасункі з Захадам».

Да таго ж, як паказала далейшае разьвіцьцё падзеяў, перамовы з Еўрасаюзам успрымаліся А.Лукашэнкам як працэс гандлю, а не ўсьвядомленых насьпелых структурных зьменаў. Так, у інтэрвію 24 лістапада ён заявіў: «Калі Еўрасаюзу і амерыканцам так гэтага хочацца, і яны гатовыя штосьці прапанаваць нам наўзамен... мы прыбярэм з Крымінальнага кодэксу артыкул пра паклёп». Гэтую пазіцыю А. Лукашэнка пацьвердзіў і ў сьнежні: «Калі хтосьці думае, што я заглынуў нажыўку і буду скачкападобна, як заяц, бегчы, ён памыляецца, мы будзем трымацца годна».

Такі падыход беларускіх уладаў, на жаль, не надае аптымізму на будучае.

З восені 2008 году было адзначанае зьмяненне рэпрэсіўнай тактыкі беларускіх уладаў у дачыненні да

грамадзкіх актывістаў, удзельнікаў акцыяў пратэсту, пікетаў, распаўсюднікаў друкаванай прадукцыі. Амаль спыніліся адміністрацыйныя арышты, зьменшылася колькасць аштрафаваных асобаў.

Нестабільнасьць сітуацыі з адсутнасьцю палітзьяволеных у краіне засьведчыў арышт студэнта Ёроцлаўскага ўніверсітэту Аляксандра Баразенкі, які праходзіў у якасьці абвінавачваемага па «справе 14-ці» яшчэ на пачатку году. Падчас судовага працэсу над астатнімі абвінавачваемымі А. Баразенка знаходзіўся ў Польшчы, у сувязі з чым за «ўхіленьне ад яўкі да сьледчага» 12 траўня адносна яго была прынятая пастанова аб узяцьці пад варту, і ён быў аб'яўлены ў вышук. 27 кастрычніка А. Баразенка разам з адвакатам добраахвотна зьявіўся да сьледчага, дзе быў затрыманы і накіраваны ў сьледчы ізалятар. Такім чынам у Беларусі зноў зьявіўся палітзьяволены. З пункту погляду паляпшэньня стасункаў з Еўрасаюзам і ЗША гэта быў крок назад, які паказваў непасьлядоўнасьць дзеяньняў беларускіх уладаў. Еўракамісар Б. Ферэра-Вальднэр заклікала беларускія ўлады вызваліць А. Баразенку, зазначыўшы, што «важна, каб Беларусь заставалася краінай без палітычных зьяволеных і паважала свабоду выказваньняў, аб'яднаньняў і сходаў». Нягледзячы на міжнародную рэакцыю, А. Баразенка паўтара месяца да суда знаходзіўся пад вартаю.

Падчас зьяволеньня А. Баразенкі ў розных гарадах Беларусі праходзілі шматлікія акцыі падтрымкі. У Менску такія акцыі ў цэнтры гораду і каля будынку сьледчага ізалятара праходзілі практычна штодзень – яны разганяліся міліцыяй, удзельнікі затрымліваліся, а затым адпускаліся. 28 кастрычніка былі затрыманыя 4 асобы, 21 лістапада – 9 чалавек, 22 лістапада – 15, 24 лістапада – 13 удзельнікаў, 16 лістапада каля 20 пікетоўшчыкаў былі выштурханыя з Кастрычніцкай плошчы.

Суд над А. Баразенкам пачаўся 8 сьнежня. Моладзевы актывіст быў асуджаны да аднаго году абмежаваньня свабоды без накіраваньня ў папраўчую ўстанову.

Такім чынам, адчайная, упартая і жорсткая барацьба беларускай дэмакратычнай супольнасьці за каштоўнасьці правоў чалавека, а таксама пасьлядоўная пазіцыя па гэтым пытаньні Еўрасаюзу і ЗША прывялі ў 2008 годзе да пэўных станоўчых трансфармацыяў. Тым ня менш, зьмены, што адбыліся, характарызаваліся непасьлядоўнасьцю і супярэчлівасьцю, адсутнасьцю сістэмнага падыходу, што захавала нестабільнасьць агульнай сітуацыі з правамі чалавека ў краіне.

*Алесь Бяляцкі*



# Пратэсты прадпрымальнікаў і «працэс 14-ці»

---

На працягу доўгага часу беларускія ўлады праводзілі антыпрадпрымальніцкую палітыку, якая фактычна вяла да вынішчэння дробнага бізнэсу, што не спрыяла развіццю сацыяльна-эканамічнага жыцця грамадзянаў краіны. Незадавальненне і масавыя пратэсты індыўдуальных прадпрымальнікаў пачаліся яшчэ напрыканцы 2007 году, бо з 1 студзеня набываў сілу Указ прэзідэнта № 760, які ў значнай ступені звужаў магчымасці іх працы. Студзеньскія падзеі з'явіліся заканамерным і запланаваным працягам мітынгу прадпрымальнікаў, які адбыўся яшчэ ў снежні, улады аказаліся не гатовымі да такога рашучага напору ў адстойванні сваіх працоўных правоў пэўнай сацыяльнай групы грамадства.

Указ прэзідэнта № 760 ад 29 снежня 2006 году, паводле якога з 1 студзеня 2008 году індыўдуальныя прадпрымальнікі (ІП) пазбаўленыя права наймаць працаўнікоў, за выключэннем блізкіх сваякоў (ня больш за тры чалавекі), пакінуў бяз сродкаў да існавання вялікую колькасць людзей, якія займаліся ў сьферы дробнага бізнэсу. Акрамя таго, ён закрануў і простых грамадзянаў, паколькі апусьцелі рынкі, зачыніліся шматлікія гандлёвыя кропкі, рэдкімі сталі маршрутныя таксі і г. д. Усе спробы прадпрымальніцкіх лідэраў наладзіць з уладамі перамовы ні да чаго не прывялі, дыялогу не атрымалася. Гэта было сьведчаннем таго, што «ў вярхах» было вырашана ліквідаваць ІП як непатрэбны грамадзкі клас. Разгубленым індыўдуальным прадпрымальнікам не заставалася нічога іншага, як выйсці на вуліцы. Аднак рост сацыяльных пратэстаў выклікаў узмацненне рэпрэсіяў.

Несанкцыянаваная акцыя ІПэшнікаў пачалася апоўдні 10 студзеня з мітыngu на Кастрычніцкай плошчы Менску, у якім прыняло ўдзел некалькі тысячаў чалавек. Удзельнікі мітыngu агучылі свае патрабаваньні да ўладаў, галоўнае з якіх – адмена Ўказу № 760. Дэлегацыя на чале з лідэрам руху «Перспектыва» Анатолям Шумчанкам адправілася ў Адміністрацыю прэзідэнта, каб дамагчыся перамоваў, але сустрэча з прадстаўніком галоўнага эканамічнага ўпраўленьня прэзідэнцкай адміністрацыі скончылася безвынікова. Затым калона дэманстрантаў рушыла да Дому ўраду, патрабуючы сустрэчы з прэм'ер-міністрам Сяргеем Сідорскім. Па дарозе ўдзельнікі акцыі выйшлі на прасьпект і перакрылі рух транспарту. Каля паўтары гадзіны прасьпект быў блакаваны. На плошчы Незалежнасьці прадстаўнікі ўраду не выйшлі да мітыngoўцаў, а выступілі палітыкі Анатоля Лябедзька і Аляксандр Мілінкевіч. Неўзабаве адны ўдзельнікі акцыі сталі разыходзіцца, а іншыя вярнуліся на Кастрычніцкую плошчу.

Спачатку акцыя праходзіла без затрыманьняў і сілавога разгону, здавалася, улады не адважваліся ўжываць жорсткія меры ў дачыненні да абураных прадпрымальнікаў. Праўда, яшчэ да пачатку мітыngu па дарозе ў Менск былі затрыманыя іншагароднія актывісты прадпрымальніцкага руху Аляксандр Цацура і Віктар Крываль, не атрымалася выехаць з Барысаву лідэру кампаніі «За вольнае разьвіцьцё прадпрымальніцтва» Віктару Гарбачову. Па абвінавачаньні ў дробным хуліганстве ў Рэчыцы быў затрыманы і асуджаны на 5 сутак арышту і штраф прадпрымальнік Алег Шабетнік, а ў Менску на 10 сутак арыштаваны апазіцыйны актывіст Вячаслаў Сіўчык. Тым ня менш, пасля заканчэньня акцыі пратэсту найбольш актыўным яе ўдзельнікам не ўдалося пазьбегнуць арышту. Былі затрыманыя Анатоль Шумчанка і Анатоль Лябедзька, у міліцэйскія ўчасткі дастаўленыя моладзевыя дэмакратычныя актывісты. Як пазьней паведаміў журналістам міністр унутраных справаў Уладзімір Навумаў, было за-

трымана 27 чалавек. Многія пры затрыманьні былі моцна зьбітыя супрацоўнікамі міліцыі. На наступны дзень, 11 студзеня, у судах Маскоўскага і Цэнтральнага раёнаў сталіцы адбыліся суды над затрыманымі ўдзельнікамі мітыngu: 22 чалавекі былі падвергнутыя арышту на 15 сутак, а студэнтка Тацяна Цішкевіч, якой выклікалі «хуткую дапамогу» і якая прадэманстравала судзьдзі сваю скрываўленую куртку, была арыштаваная на 20 сутак.

Пасьля намесьнік начальніка Галоўнага ўпраўленьня ўнутраных справаў Менску Аляксандр Найдзенка паведаміў, што па факце масавых беспарадкаў у сталіцы ўзбуджаная крымінальная справа. Таксама Міністэрства юстыцыі падало пазоў аб ліквідацыі РГА «Перспектыва».

21 студзеня ў Менску адбылася другая запланаваная несанкцыянаваная акцыя пратэсту прадпрымальнікаў. Пасьля збору ў 12 гадзінаў на Кастрычніцкай плошчы праз некаторы час калона ўдзельнікаў акцыі пратэсту рушыла да Дому ўраду. У раёне ГУМу маніфэстанты выйшлі на праезную частку, але былі выціснутыя супрацоўнікамі ДАІ на ходнікі. На падыходзе да Дому ўраду, калі колькасць дэманстрантаў значна вырасла, пачаўся сілавы разгон удзельнікаў акцыі. Да мітыnguўцаў звярнуўся міністр унутраных справаў Уладзімір Навумаў. Ён папярэдзіў аб крымінальнай адказнасьці і даў 10 хвілінаў, каб усе разышліся, у адваротным выпадку пагражаў ужыць сілу ў дачыненьні да ўдзельнікаў акцыі. Праз некаторы час была абвешчана «поўная зачыстка», з боку Дому ўраду рушылі шэрагі спецатраду хуткага рэагаваньня (САХР). Многія дэманстранты пачалі вяртацца назад, частку людзей з плошчы загналі ў падземны пераход, некаторых вымусілі ісьці ў бок гарадзкой Ратушы. Адбыліся затрыманьні ўдзельнікаў акцыі. 22 студзеня ў Цэнтральным і Маскоўскім судах Менску прайшлі суды над 23 затрыманымі. Адрозьненьне ад судоў над удзельнікамі аналагічнай акцыі 10 студзеня было ў тым, што выносіліся ў асноўным штрафы. 15 чалавек асуджаныя да выплаты штрафаў у памеры ад 15 да 50

базавых велічыняў (525 тыс. – 1 млн 750 тыс. руб.), шасьцёра асуджаныя да арышту ад 5 да 15 сутак. Яшчэ адзін аштрафаваны на 35 б. в. і асуджаны да арышту на 10 сутак. Усе асуджаныя прызнаныя вінаватымі ў правапарушэньні артыкулу 23.34 КаАП («Парушэньне вызначанага парадку арганізацыі альбо правядзеньня масавага мерапрыемства»).

У лютым Сьледчае ўпраўленьне папярэдніх расьсьледаваньняў ГУУС Менгарвыканкаму стварыла сьледчую групу па расьсьледваньні крымінальнай справы па факце правядзеньня 10 студзеня ў Менску несанкцыянаванага масавага мерапрыемства. Крымінальная справа была ўзбуджана адразу па двух артыкулах Крымінальнага кодэксу: па ч.1 арт. 342 КК РБ – «Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак» і ч.2 арт. 339 «Хуліганства, учыненае групай асобаў альбо зьвязанае з супрацівам». Статус падазраванага, а пасля і абвінавачанага па дадзенай крымінальнай справе атрымалі 14 моладзевых актывістаў: Пашкевіч Міхась, Цішкевіч Тацяна, Субач Міхась, Чарнышоў Алесь, Стральцоў Алесь, Вінаградаў Павал, Бондар Аляксей, Баразенка Аляксандр, Дашук Максім, Дубскі Арцём, Сяргеёў Уладзімір, Крываў Міхась, Антон Койпіш і арыштаваны Кім Андрэй. Большасьць гэтых актывістаў былі прыцягнутыя да адміністрацыйнага арышту тэрмінам да 15 сутак за ўдзел у мітынгу прадпрымальнікаў, а дзяўчына Тацяна Цішкевіч правяла за кратамі ажно 20 сутак.

Па колькасьці абвінавачаных крымінальная справа атрымала назву «працэс 14-ці» (альбо «справа 14-ці») і расьцягнулася амаль на год.

На пачатку сакавіка папярэдняе сьледзтва па ёй было завершана, а справа накіраваная ў суд. Разгляд адбываўся ў тры этапы. Акрамя таго Андрэю Кіму напачатку прад'явілі абвінавачаньне па артыкулу 364 Крымінальнага кодэксу нібыта за зьбіцьцё міліцыянта Юрыя Сычова на мітынгі 21 студзеня. Да суду моладзевага актывіста ўтрымлівалі

пад вартай, нягледзячы на неаднаразовыя хадайніцтвы аб зьмяненні меры стрымання. Першапачаткова разгляд крымінальнай справы пачаўся 1 красавіка, судзьдзя Алена Ільіна забараніла фота і відэаздымку, з залы выдалілі 3 журналістаў, якія не паслухаліся. Пасьля перапынку было прынятае рашэньне аб злучэньні дзвюх крымінальных справаў, узбуджаных у дачыненні да Андрэя Кіма, а судовае паседжаньне адкладзенае. Тым часам пад вокнамі будынку моладзь расьцягнула расьцяжку «Свабоду Андрэю Кіму», трымала ягоньня партрэты і ў голас патрабавала адпусьціць зьняволенага. Да пратэстуючых выйшлі амапаўцы, якія адцясьнілі іх у раён вуліцы Леніна.

Першы судовы разгляд над 10 ўдзельнікамі акцыі пачаўся 16 красавіка ў Цэнтральным райсудзе Менску і разглядаўся тры дні. Падтрымаць падсудных прыйшлі каля сотні чалавек. Сярод іх былі моладзь, журналісты, прадстаўнікі дыпламатычных місіяў, акрэдытаваных у Беларусі, праваабаронцы і палітыкі. Абвінавачаныя апранулі кашулі з надпісам «Люблю Беларусь», аднак супрацоўнікі праваахоўных органаў у такім выглядзе не пускалі іх у будынак суда. 22 красавіка судзьдзя Алена Ільіна вынесла прысуд моладзевым актывістам: амаль усіх пакаралі так званай «хатняй хіміяй». Трох іншых абвінавачаных — Паўла Вінаградава, Міхаіла Субача і непаўнагадовага Максіма Дашука — асудзілі на месяц пазьней, 27 траўня, бо не паспелі своечасова азнаёміцца з матэрыяламі крымінальнай справы. 9 сьнежня быў пакараны апошні фігурант «працэсу 14-ці» студэнт-каліновец Аляксандр Баразенка, які, нягледзячы на тое, што сам зьявіўся да сьледчага, ад 27 кастрычніка да суда ўтрымліваўся ў СІЗА.

«Працэс 14-ці» не застаўся без увагі і падтрымкі ня толькі беларускай, але і міжнароднай грамадзкасьці. Беларускія ўлады выпусьцілі на патрабаваньне Захаду палітвязьняў з турмаў, аднак не зьмянілася сама сутнасьць рэжыму — палітычна матываваны крымінальны перасьлед працягваўся. Міжнародная праваабарончая

арганізацыя «Міжнародная амністыя» прызнала 11 моладзевых актывістаў – тых, каго пакралі абмежаваньнем волі – Вязьнямі сумленьня.

Вось так скончыліся масавыя зімовыя пратэсты прадпрымальнікаў. На працягу 2008 году адбываліся ласкальныя мітынгі дробных бізнэсоўцаў у розных рэгіёнах краіны і ў сталіцы, але яны былі нязначнымі. На канец году сітуацыя ў сацыяльна-эканамічнай сьферы выглядала не на шмат лепей, чым на пачатку.

10 сьнежня 2008 году Міністэрства эканомікі прапанавала на год працягнуць для ІП ільготны рэжым увозу тавараў з Расейскай федэрацыі. На думку незалежнага эксперта Сяргея Балыкіна, «пастаяннае працягненьне на нейкі тэрмін для індывідуальных прадпрымальнікаў ільготнага рэжыму ўвозу тавару з Расіі – гэта найгоршы сцэнар і для ІП, і для ўлады. У такой сітуацыі прадпрымальнікі знаходзяцца ў стане пастаяннай няпэўнасьці, а ўлада дэманструе адсутнасьць цвёрдай і дакладнай пазіцыі. І гэта не лібералізм, бо ён прадугледжвае мяккія, але дакладныя правілы гульні. Здаецца, паўтараецца сцэнар двухгадовай даўніны. У канцы 2006 году ўжо сканчаўся тэрмін дзейнасьці ільготнага парадку ўводу тавараў з РФ, і тады Мінэканомікі ўнесла прапанову аб ягоным працягненьні. Аднак вынік пераўзышоў усе чаканьні. Ільготны рэжым працягнулі на два гады, але разам з тым фактычна забаранілі ІП выкарыстоўваць наймальнікаў і істотна скарацілі пералік тавараў, прадаючы якія ІП могуць уплочваць адзіны падатак. Сам факт заявы Тура, зьяўленьне нейкага праекту сьведчыць толькі аб адным – у Мінэканомікі ня ведаюць, што рабіць з масай індывідуальных прадпрымальнікаў. На сёньняшні дзень няма ніякіх тлумачэньняў і нарматыўных актаў, якія рэгламентуюць дзейнасьць рынкавых гандляроў з 1 студзеня».

А што тычыцца пратэстаў, то ў красавіку 2008 году Сяргей Балыкін выказаў парталу «Заўтра тваёй краіны» меркаваньне, што зімовыя акцыі пратэсту прадпрымальнікаў,

на жаль, спазньніліся: «Яны пачаліся тады, калі цягнік ўжо зьехаў, калі ўсе рашэньні былі ўжо прынятыя». А спадзяваньні на іх адмену ня мелі пад сабой падставаў: «Гэта чыста беларускі спосаб вырашэньня праблемаў – спадзявацца, што ўсё «рассасецца». Рэальных перадумаваў таго, што ўказ адменяць, не было. Тады трэба было б прызнаць памылку, а памылкі ў нас прызнаваць ня любяць. Тым ня менш, трэба адзначыць, што ўдалося мабілізаваць людзей. Першыя акцыі былі дастаткова масавымі. Але яны досыць хутка пайшлі на спад. Прадпрымальнікі ўбачылі, што праблема не вырашаецца, і як людзі прагматычныя перасталі гэтым займацца».

### Кракідзілавая сьлёзы міністра Навумава

Беларускі праваабаронца, віцэ-прэзідэнт Міжнароднай федэрацыі правоў чалавека Алесь Бяляцкі ў сувязі з прайшоўшай акцыяй прадпрымальнікаў і перасьледам яе ўдзельнікаў, серыяй затрыманьняў і арыштаў адзначае:

Першае, што мне хацелася б адзначыць, – улады былі зусім не гатовыя да такой актыўнасьці прадпрымальнікаў. Былі некаторыя моманты, якія зрабілі гэтую акцыю выключнай у параўнаньні з тымі, якія традыцыйна праходзілі на працягу мінулага году. Пратэставаць выйшла інакшая ад заўсёднай група людзей, аб'яднаных такімі патрабаваньнямі, якія выцякаюць з абароны сваіх сацыяльных, працоўных правоў.

2007 год характэрны тым, што ўлады пачалі наступ на сацыяльныя правы – былі скасаваныя льготы, што ў прынцыпе прайшло адносна спакойна. Было некалькі выступаў студэнтаў у выглядзе пікетаў ці перформансаў, адбылася нябачаная дагэтуль дэманстрацыя школьнікаў у Мазыры, дзе яны выйшлі на цэнтральную плошчу, а фактычна больш і назваць няма чаго. Пенсіянеры, афганцы, чарнобыльцы ціха пракаўтнулі адмену льготыў. Гэта, можа быць, яшчэ адаб'ецца на рэйтынг нашых уладаў, але фак-

тычна вонкавых праяваў незадавальнення касаваньнем сацыяльных правоў гэтых шматлікіх групаў насельніцтва амаль не было.

І вось новы крок – наступ на працоўныя правы дробных прадпрымальнікаў, які, дарэчы, трэба ацэньваць як сур'ёзны наступ на свабоду прадпрымальніцкай дзейнасьці, на эканамічныя правы, на разьвіцьцё бізнэсу ў краіне. Відавочна жаданьне ўладаў максімальна зарэгуляваць сьферу эканамічнага разьвіцьця ў нашай краіне. Трэба сказаць, што гэтая сьфера зьяўляецца дастаткова важнай, бо прадпрымальнікі працуюць са спажывецкімі таварамі і паслугамі, якія датычацца значнай групы людзей, бо ўсе мы ў той ці іншай ступені закупаемца на рынках, езьдзім на маршрутках і г. д., і такім чынам маем дачыненні з працай ПІ, нават не задумваючыся пра гэта. Зараз, калі апусьцелі некаторыя лакальныя рынкі ў Менску ці зьніклі пэўныя маршруткі ў рэгіёнах, стала бачна, што ўсё гэта адбываецца на значна большай колькасьці людзей, чым толькі на пэўнай сацыяльнай групе грамадзянаў.

І вось яны нечакана для ўладаў праявілі сябе вельмі актыўна, перакрылі прасьпект, спрабавалі весьці перамовы і з адміністрацыяй прэзідэнта, і з урадам, трымаючы фактычна паўдня на сабе грамадзка-палітычную ўвагу ў краіне. Менавіта гэтым, як мне падаецца, і тлумачыцца пэўная нерашучасьць уладаў ва ўжываньні гвалту да іх, што было на іншых дэманстрацыях падобнага тыпу за апошнія гады. Бачна было, што адсутнічаў канкрэтны загад, існавала пэўная разгубленасьць, і некалькі гадзінаў дэманстранты рабілі калі не ўсё што хацелі, то шмат таго, чаго ад іх не чакалі.

Гэта мне нагадала прыход калонаў працоўных на плошчу Незалежнасьці ў 1991 годзе, што тады карэнным чынам зьмяніла палітычную сітуацыю, толькі колькасьць удзельнікаў, на жаль, зараз была не такой масавай.

Другое. Сёньня стала відавочна, што ўлады вельмі моцна занепакоеныя аб'яўленым на 21 студзеня паўторным прадпрымальніцкім мітынгам, таму рэпрэсіі пасяля акцыі



накіраваныя менавіта на тое, каб прыдушыць актыўны ўсплёск сацыяльна незадаволенай групы людзей. Нездарма ўсім затрыманым былі вынесеныя максімальна жорсткія прысуды – па 15 сутак арышту, Тацяна Цішкевіч арыштаваная нават на 20 сутак, а Уладзімір Шыла дадаткова атрымаў яшчэ і буйны штраф. Нездарма арыштаваныя фактычна ўсе кіраўнікі прадпрымальніцкага руху.

Я хачу каторы раз адзначыць поўную бясьсільнасьць і залежнасьць беларускіх судоў. Відавочна, што ўсе прысуды былі напісаныя пад капірку і яўна ўзгодненыя з некім зьверху, таму што больш за 10 судзьдзяў Маскоўскага і Цэнтральнага раённых судоў гораду Менску, якія вялі гэтыя працэсы, не маглі так вольна выносіць максімальнае пакараньне затрыманым без канкрэтных указаньняў. Дарэчы, трэба адзначыць, што ў Маскоўскім судзе працэсы адбываліся ў паўзакрытым рэжыме, бо абвінавачанага заводзілі ў судовую залу з чорнага ўваходу, і калі працэс пачынаўся, то нікога з жадаючых на яго патрапіць ужо не пускалі. Усё гэта яшчэ раз сьведчыць пра марыянэтканасьць судовай сістэмы, якая знаходзіцца пад кантролем беларускай выканаўчай улады.

Таксама не дарэмна было заяўлена, што па факце правядзеньня акцыі пратэсту ўзбуджана крымінальная справа і разглядаецца магчымае прыцягненьне да крымінальнай адказнасьці аднаго з лідэраў прадпрымальніцкага руху Анатоля Шумчанкі і старшыні АГП Анатоля Лябедзькі, якія знаходзяцца на сутках. І такая небясьпека ёсьць.

Акрамя таго, пачварны факт жорсткага зьбіцьця шасьці затрыманых удзельнікаў акцыі ў аўтазаку з амапаўцамі, калі затрыманых лежучы везьлі ў пастарунак, і ўвесь час білі рукамі і нагамі, і яны вымушаныя былі закрываць галовы ад удараў. Гэта праява сапраўднага сучаснага садызму і катаваньня з боку супрацоўнікаў міліцыі. Праваабаронцаў вельмі моцна трывожаць падобныя праявы гвалту. Спадзяюся, што зьбітыя напішуць заявы ў пракуратуру на расьсьледаваньне зьбіцьця. Я досыць скептычна стаўлюся да пракурорскага расьсьледаваньня,

аднак лічу, што тыя факты, якія ёсць у пацярпелых, мусяць быць зафіксаваны, бо ўпэўнены, вінаватыя – а гэта амапаўцы і іхнія непасрэдня камандзіры – мусяць адказаць за злачынства колькі б там часу ні прайшло.

Дарэчы, заява міністра ўнутраных справаў Навумава, што сярод затрыманых было толькі 2 прадпрымальнікі, зьяўляецца, мякка кажучы, няпраўдаю. На самой справе колькасць затрыманых прадпрымальнікаў большая: да прыкладу, я быў на працэсе аднаго затрыманага ІПэшніка ў Цэнтральным судзе, дзе ён называў нумар свайго пасьведчаньня. Так, сярод удзельнікаў прадпрымальніцкай акцыі былі і партыйныя лідэры, і моладзевыя актывісты, але пра што гэта сьведчыць – пра тое, што дадзеная праблема сапраўды турбуе грамадзкасць краіны.

А вось выказваньне Навумава, што ён са сьлязьмі на вачох глядзеў, як дэманстранты плююць і б'юць супрацоўнікаў міліцыі, нагадвае мне кракадзілавыя сьлёзы. Няхай бы ён паплакаў, выслухаўшы тых людзей, якім паламалі рэбры і паразьбівалі галовы, везучы ў кунгу, ягоныя падначаленыя.

Як мне падаецца, увогуле разьвіцьцё калізіі, якая ўтварылася, будзе вельмі моцна залежаць ад актыўнасьці прадпрымальнікаў на наступнай акцыі 21-га студзеня. Чаканьне рознае, бо, відавочна, што такімі рэпрэсіямі ўлады спрабуюць задушыць усплёск актыўнасьці дробных прадпрымальнікаў, з другога боку, вядома, грамадзкія дэмакратычныя сілы спадзяюцца на тое, што ў прадпрымальнікаў хопіць згуртаванасьці і разуменьня сітуацыі, што, калі яны зараз ня будуць актыўнымі, то ў персьпектыве ў іх проста ня будзе ніякіх шанцаў выжыць як пэўнай сацыяльнай групе.

Безумоўна, усе гэтыя падзеі, якія ўжо атрымалі ацэнку міжнародных структураў, кіраўніцтва Рады Еўропы, крайне негатыўна ўплываюць на імідж Беларусі, і тыя нясьмелыя жаданьні беларускіх уладаў наладзіць стасункі з Еўрасаюзам для паляпшэньня эканамічнай сітуацыі ў краіне разьбіваюцца праз такія дзеянні. Ня трэба мець

ніякіх ілюзіяў, калі такая палітыка адносінаў да захаваньня правоў чалавека ў Беларусі будзе працягвацца і надалей, то ніякіх персьпектываў для эканамічнага разьвіцьця паміж Беларусьсю і краінамі Еўрасаюзу проста ня можа быць.

Мы, праваабаронцы, рэзка асуджаем парушэньні з боку беларускіх уладаў міжнародных абавязацельстваў і беларускай Канстытуцыі, і асабліва ўжываньне катаваньняў ў дачыненьні да сваіх грамадзянаў, удзельнікаў прадпрымальніцкай акцыі.

**17.01.2008.**

**<http://spring96.org>**

# 1. Аляксандр Зьдзьвіжкоў

---

18 студзеня 2008 году Аляксандр Зьдзьвіжкоў быў асуджаны на 3 гады пазбаўленьня волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму па ч. 2 арт. 130 КК РБ (наўмысныя дзеянні, скіраваныя на ўзбуджэньне расавай, нацыянальнай, рэлігійнай варожасьці ці розьні, на прыніжэньне нацыянальнага гонару і годнасьці, зьдзеісьнення службовай асобай з выкарыстаньнем сваіх паўнамоцтваў). Такое рашэньне прыняў судзьдзя Менскага гарадзкага суда Руслан Аніськевіч, скончыўшы разгляд за зачыненымі дзьвярыма крымінальнай справы, якая цягнулася амаль два гады ў дачыненні да выпускаячага рэдактара газеты «Згода».

## Тры гады — за перадрук

### Як усё пачыналася

А пачалося ўсё з таго, што ў пятніцу 17 лютага выйшаў чарговы нумар газеты «Згода» з артыкулам «Палітычны крэатыў». У ім распавядалася пра тое, які рэзананс у сьвеце выклікала публікацыя ў СМІ карыкатураў на прарока Мухамеда. А для ілюстрацыі – прыводзіліся некаторыя з гэтых карыкатураў. Нічога абразьлівага і распальваючага рэлігійную варожасьць у артыкуле не было. Ніхто з чытачоў не абураўся. Тым больш што наклад яшчэ нават не пачалі распаўсюджваць. І раптам...

21 лютага 2006 году МЗС Беларусі выступіў з заявай з нагоды публікацыі: «Міністэрства замежных справаў рашуча асуджае любыя наўмысныя дзеянні, якія могуць

пацягнуць распальваньне міжрэлігійнай варожасьці, распаўсюд... недаверу паміж нацыянальнымі і рэлігійнымі супольнасьцямі, якія жывуць у Беларусі».

Ужо раніцай 22 лютага з санкцыі намесьніка генеральнага пракурора супрацоўнікі КДБ правялі ператрус у памяшканьні рэдакцыі «Згоды», канфіскавалі сістэмныя блокі кампутараў і іншыя носьбіты інфармацыі, некаторыя нумары газеты і фінансавыя дакументы выданьня. Заснавальнік «Згоды» Аляксей Кароль і Аляксандр Зьдзьвіжкоў былі дапытаныя КДБ. У кватэры Кароля таксама быў праведзены ператрус.

У той жа дзень была ўзбуджана крымінальная справа па ч.1 арт. 130 КК РБ (распальваньне расавай, нацыянальнай альбо рэлігійнай варожасьці). «Крымінальная справа ўзбуджана па выніках праверкі, праведзенай рэспубліканскай пракуратурай і КДБ. Праверка была праведзена на падставе звароту ў праваахоўныя органы Камітэту па справах рэлігіяў і нацыянальнасьцяў і мусульманскіх абшчын Беларусі», – паведамілі агенцтву «Інтэрфакс» у Пракуратуры.

23 лютага Пракуратура РБ накіравала ў Міністэрства інфармацыі «прадстаўленьне» з просьбай зрабіць захады па прыпыненьні альбо спыненьні дзейнасьці недзяржаўнай газеты «Згода». У той жа дзень Міністэрства інфармацыі вынесла папярэджаньне «Згодзе» па арт. 5 Закону «Аб друку і іншых СМІ» за публікацыю карыкатураў на прарока Мухамеда. Гэта было другое цягам году папярэджаньне за парушэньне арт. 5 (першае пісьмовае папярэджаньне было вынесена 9 лістапада). І ўжо 6 сакавіка Міністэрства інфармацыі падало ў Вышэйшы гаспадарчы суд (ВГС) зыск аб спыненьні дзейнасьці газеты «Згода». Праз дзесяць дзён, 17 сакавіка, судзьдзя Аксана Міхнюк задаволіла зыск Міністэрства інфармацыі, хаця да гэтага часу яшчэ ня скончыўся тэрмін, адведзены законам на абскарджаньне другога па ліку папярэджаньня.

Хутка Пракуратура прад'явіла абвінавачаньне выпускаючаму рэдактару газеты «Згода» Аляксандру Зьдзьвіжкову па крымінальнай справе аб перадруку карыкатураў. Аднак

справа была прыпынена амаль на паўтара года ў сувязі з тым, што следчым органам не ўдалося высветліць месцазнаходжаньне абвінавачанага.

### Замест магілы бацькі — «Амерыканка»

Напрыканцы красавіка 2006 году Саша перастаў зьяўляцца на допыты. Хутка высветлілася, што журналіст з'ехаў з краіны.

Следчыя органы пачалі яго пошук. На допыты ў КДБ і пракуратуру вызывалі сяброў і калег Зьдзьвіжкова. На кварталы да супрацоўнікаў (і нават да іх бацькоў) прыходзілі следчыя мясцовых пракуратур. «Ищут пожарники, ищет милиция», — менавіта з гэтымі словамі ўспамінаюцца тыя паўтара года, пакуль Саша хаваўся ад следзтва.

Сёньня можна разважаць наконт таго, ці меў ён рацыю, хаваючыся ад следзтва, і тым больш, ці трэба было прыязджаць у Беларусь так хутка. Можа, меў, а можа, не? Каб адказаць на гэта пытаньне, трэба быць на ягоным месцы. Тады, калі трэба было вытрымліваць пастаянны ціск следчых пракуратуры і КДБ. І тады, калі трэба было рабіць выбар: прыехаць на гадавіну сьмерці бацькі і падтрымаць хворую матулю ці заставацца ў Расеі, дзе, дарэчы, была праца, і чакаць пакуль сітуацыя ў Беларусі зьменіцца да лепшага.

Так ці інакш, 18 лістапада 2007 году Аляксандра Зьдзьвіжкова затрымалі на вакзале ў Барысаве, куды ён прыехаў да маці на гадавіну сьмерці бацькі. Затрымалі і зьмясьцілі ва ўнутраную турму КДБ, так званую «амерыканку». Ніхто з грамадзкасьці ня ведаў пра ягоны арышт. Для нас, ягоных калег, абвесткі зьявіцца на суд у якасьці сьведкаў, дасланья 30 сьнежня — як чорнае віншаваньне з Новым годам.

За некалькі месяцаў утрыманьня пад вартай Саша на 30 адсоткаў страціў зрок. Тэмпература ў камеры не падымалася вышэй за 15–16 градусаў, і ўвесь час стаяла вада... Можна доўга пералічваць умовы ўтрыманьня зьняволеных ў нашых турмах. «Я заяўляю, што ў беларускіх турмах ажыццяўляецца паслядоўная практыка маральных і фізічных здзекаў, а ўся сістэма — пенітэнцыярная, судовая, следчая — у гэтай дзяр-

жаве пабудаваная на ператварэнні чалавека ў жывёлу», – заявіў журналістам Зьдзьвіжкоў на прэс-канферэнцыі пасля вызвалення. Але пра гэта пазьней.

З пракуратуры ў суд справа прыйшла з перакваліфікацыяй: з адносна мяккай ч.1 артыкулу 130 (ад штрафу да 5 гадоў абмежавання волі, ці зняволення) на частку 2 – ад 3 да 10 гадоў зняволення, без варыянтаў. І як ужо ўзгадвалася вышэй – Менскі гарадзкі суд пакараў журналіста трыма гадамі калоніі ўзмоцненага рэжыму. Дарэчы, гэта быў самы жорсткі прысуд, які быў вынесены за гэтыя карыкатуры.

### Для даведкі:

*Карыкатуры на прарока Мухамеда былі ўпершыню надрукаваныя ў дацкай газэце Jyllands-Posten 30 верасня 2005 г. Агулам перадрукаваны ў 22 краінах.*

*Мусульманскія суполкі ў Еўропе падавалі на выданні судовых зыскі ў сувязі з тым, што карыкатуры «абразілі іх рэлігійныя пачуцьці». Аднак суды выносілі апраўдальныя прысуды, бо «малюнкi абараняюцца законам аб свабодзе самавыяўленьня і не наносзяць шкоду ісламу». Прэзэдэнтам стала толькі звальненьне рэдактара газеты «Франс Суар» з ініцыятывы наймальніка.*

*Дацкі суд не прыняў да разгляду зыск «аб распальваньні нацыянальнай, расавай і рэлігійнай варожасьці» па факце публікацыі карыкатурай.*

*У Малайзіі ў лютым 2006 году быў толькі часова прыпынены выхад трох газетай, якія надрукавалі карыкатуры, але праз некаторы час газеты аднавілі сваю працу.*

*У Расіі ў 2006 годзе у Валгаградзе зачынілі газету «Городские вести». Крымінальная справа не ўзбуджалася. У Валагодзкай вобласці суд цалкам апраўдаў Ганну Сьмірнову, галоўнага рэдактара газеты «Наш регион», якая надрукавала карыкатуры.*

*Мусульманскія абшчыны ва Украіне на пачатку 2006-га запатрабавалі прабачэньня (і ня больш) ад рэдакцыі газеты «Сегодня» за публікацыю некалькіх карыкатурай*

у якасьці ілюстрацыяў да артыкулу «Трэцюю сусветную вайну выклікаюць карыкатуры».

Самымі жорсткімі былі прысуды ў мусульманскіх краінах Іарданіі і Йемене. Да двух месяцаў турмы былі асуджаныя журналісты ў Іарданіі, аднак іх адпусьцілі пад заклад. Галоўны рэдактар йеменскай газеты *Al-Rai Al-Aam* («Грамадзкая думка») Камаль аль-Альфі быў асуджаны на год турэмнага зьнявольня, але генеральны пракурор адмяніў гэтае рашэньне як занадта жорсткае.

## Міжнародная салідарнасьць

Адразу пасля вынясення прысуду міжнародная дэмакратычная і журналісцкая супольнасьць выказалі абурэньне жорсткасьцю і неабгрунтаванасьцю пакараньня.

Камітэт абароны журналістаў (CPJ, Нью-Ёрк) заклікаў беларускія ўлады тэрмінова вызваліць Аляксандра Зьдзвіжкова. «Абсалютна зразумела, што гэта толькі нагода, каб пакараць незалежнага журналіста – нават пасля закрыцьця яго выданьня», – так пракаментываў выканаўчы дырэктар Камітэту абароны журналістаў Джоэл Сайман.

«Рэпрэсіўная машына Аляксандра Лукашэнкі эксплуатае рэлігійныя пачуцьці, каб прымусіць замаўчаць аднаго са жменькі незалежных журналістаў, якія яшчэ засталіся ў Беларусі,» – паведаміла каардынатарка праграмаў Камітэту абароны журналістаў па Еўропе і Цэнтральнай Азіі Ніна Агнянава.

«Перасьлед журналістаў за імкненьне інфармаваць грамадзкасць па важных пытаньнях зьяўляецца злоўжываньнем законам аб распальваньні нянавісьці», – так пракаментываў вынікі суда прадстаўнік АБСЕ па пытаньнях свабоды СМІ Міклаш Харашці. «У Еўропе ХХІ стагодзьдзя жахліва назіраць, як рэдактара арыштоўваюць, замыкаюць і абсалютна несумярна караюць толькі за перадрук карыкатураў, зробленых у іншым месцы і апублікаваных паўсюль», – сказаў ён.

Міжнародная арганізацыя «Рэпарцёры бяз межаў» таксама выступіла з пратэстам супраць прысуду. «Рэ-



парцёры» назвалі прысуд надзвычай суровым. «Хутчэй за ўсё, гэта была проста падстава для таго, каб пакараць апазіцыйнага журналіста. Абставіны ягонага арышту пацвярджаюць гэта», – гаварылася ў заяве «Рэпарцёраў».

Дацкі Саюз журналістаў выказаў глыбокую занепакоенасьць з нагоды вынікаў суда.

На думку кіраўніка Дацкага Саюзу журналістаў, гэты судовы працэс уяўляе сабой сур'ёзную атаку на свабоду прэсы.

Рэдактар аддзелу культуры дацкай газеты Jyllands-Posten Флемінг Роўз, адказны за першую публікацыю скандальных карыкатураў, палічыў, што «судзіць за гэта проста ганьба і глупства», і што «працэс над «Згодай» ня варты еўрапейскай краіны XXI стагодзьдзя».

У абарону журналіста выказаліся шматлікія ўплывовыя міжнародныя арганізацыі і палітыкі высокага рангу. Усе яны патрабавалі спынення перасьледу і неадкладнага вызваленьня Аляксандра Зьдзьвіжкова.

Магчыма, менавіта пад ціскам міжнароднай супольнасьці беларускія ўлады зьмянілі прысуд. 22 лютага 2008 году, роўна праз два гады пасля пачатку справы «Згоды» і яе выпускаючага рэдактара, Вярхоўны суд пры разглядзе касацыйнай скаргі, скарыстаўшы 70-ы артыкул КК РБ (зьмякчэньне прысуду з-за выключных абставінаў), прыняў рашэньне вызваліць Аляксандра Зьдзьвіжкова «па стане здароўя і з-за неабходнасьці даглядаць састарэлую маці».

## Сапраўдны матыў – палітычны

Суды над газетамі, рэдактарамі і аўтарамі (згадаем «хімію» Маркевіча, Мажэйкі, Івашкевіча, лёс Андрэя Клімава, чараду зьнішчальных зыскаў высокіх чыноўнікаў аб абароне гонару і годнасьці) ўсталёўваюць у журналісцкім асяродзьдзі атмасферу страху.

Ніводзін рэдактар ня хоча разарыцца з-за выплаты астранамічных кампенсацыяў, ніводзін журналіст не гарыць жаданьнем трапіць на нары. У выніку – эўфемізмы, недагаворкі, алюзіі, эзопава мова. Гэтаксама як дзяржаўная

прэса скалечаная прапагандай, недзяржаўная скалечаная самацэнзурай. У рэшце ж рэшт – дэфармуецца грамадзкая сьвядомасьць, усталёўваецца атмасфера Залюстроўя ці Оруэлавай антыўтопіі.

Вось у гэтым асьпекце найперш і варта разглядаць «справу Зьдзьвіжкова».

Ня трэба забывацца, што справа была заведзеная ў 2006 годзе напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў, а заснавальнік газеты Аляксей Кароль быў даверанай асобай кандыдата ў прэзідэнты Аляксандра Казуліна. Тады гэта была відавочная акцыя запалохвання ў шэрагу іншых...

Эксперты і аналітыкі, па сутнасьці, ужо вызначылі ўвесь пералік верагодных матываў і прычынаў, якія выявіліся ў гэтай справе. Яны зьўляюцца тыповымі складнікамі ўсіх аўтарытарных палітычных сістэмаў, для якіх чалавек – толькі рэсурс. Запалохваньне апазіцыі, найперш журналістаў незалежных СМІ, абмежаваньне свабоды слова і інфармацыі. Пераключэньне той ці іншай сацыяльна-эканамічнай трылогі, што паступова ўзмацняецца ў грамадзтве, на другія праблемы. Аслабленьне ўплыву і правалы ў фармаваньні дастаткова важкай ідэалогіі, як сьвецкай, так і тэалагічнай. Эфект заведзенай машыны, калі распачатае сьледзтва патрабуе завяршэньня. Пэўная барацьба ўплываў – асоб і групавак ў нетрах сістэмы. Слабасьць грамадзкага рэзанансу па прычыне блакіроўкі інфармацыйных каналаў і адсутнасьці традыцыяў свабоды.

### **«Не жадаю быць грамадзянінам гэтай Рэспублікі Беларусь»**

Саша зьехаў зь Беларусі, зьмяніў грамадзянства і перастаў займацца журналістыкай. Такі вольны вынік. «Я не жадаю быць грамадзянінам ГЭТАЙ Рэспублікі Беларусь, у якой ёсьць менавіта ГЭТЫЯ суды, менавіта ГЭТАЯ пракуратура і менавіта ГЭТЫЯ турмы. ... Я цудоўна ўсьведамляю, што дагэтуль не знаходжуся ў бясьпецы, і спакойна ўздыхну, толькі калі пакіну межы Рэспублікі Беларусь, – пра гэта ён паведаміў калегам 25 лютага 2008 году на першай пась-

ля вызвалення прэс-канферэнцыі ў офісе ГА «БАЗ». – Цьвёрадае перакананьне, якое я вынес з турмы, – што паловы вязняў, якія сядзяць у беларускіх лагерах, не было б, калі б у краіне дзейнічаў суд прысяжных. Добрую палову сённяшніх зьявольных ён апраўдаў бы».

Сваё трохмесячнае знаходжаньне ў месцах пазбаўленьня волі журналіст жартам назваў «творчай камандзіроўкай», бо набыты там досвед ён ніколі не атрымаў бы ў звычайных умовах.

У гэтых словах увесь Саша – катэгарычны і жартаўлівы. Усё яшчэ крыху максіmalіст, нягледзячы на 50-гадовы ўзрост. Ужо амаль год мы, ягонья калегі па «Згодзе», амаль нічога пра яго ня ведаем. Толькі кароткія зьвесткі ад родзічаў: «У яго ўсё добра. Жыве, працуе, пакуль вяртацца не зьбіраецца».

Хто ведае, можа калісьці, калі ў Беларусі за вольнае слова ня будуць судзіць, калі больш ня будзе палітзьявольных, калі нарэшце краіна стане сапраўды дэмакратычнай, журналіст Аляксандр Зьдзьвіжкоў вярнецца на радзіму. Магчыма нават стане заснавальнікам якой-небудзь недзяржаўнай газеты.

**Аксана Колб**

## Біяграфічная даведка

**Аляксандр Зьдзьвіжкоў:** *Нарадзіўся ў 1959 годзе ў ГДР, у сям'і ваеннаслужачых. У 1981 годзе скончыў Менскі інстытут замежных моваў па спецыяльнасьці «гішпанская мова». Да службы ў войску працаваў настаўнікам гішпанскай мовы ў барысайскай сярэдняй школе. У 1985-88 гг. служыў у памежных войсках. З 1990 году супрацоўнічаў з выданьнямі «Советская Белоруссия», «Народная газета», быў аглядальнікам газеты «Феміда». З 1995 па 2006 гады – аглядальнік, выпускаючы рэдактар газеты «Згода».*

## 2. Кацярына Салаўёва

8 красавіка судзьдзя Марозава прызнала рэгіянальную актывістку «Маладога Фронту» Касю Салаўёву вінаватай ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па арт. 193.1 КК РБ (Пазазаконная арганізацыя дзейнасьці альбо дзейнасьць ад імя незарэгістраванага грамадзкага аб'яднаньня) і пакарала штрафам у памеры 50 базавых велічыняў (1 млн 750 тыс. руб).

### **«Складана запалохаць чалавека, які верыць у Бога»**

Я сустрэўся з актывісткай незарэгістраванай у Беларусі арганізацыі «Малады Фронт» Касяй Салаўёвай у даволі незвычайнай сітуацыі. Якраз у гэты дзень яна абвясціла пра пачатак галадоўкі на знак салідарнасьці з прадпрымальнікамі, якія доўгі час знаходзяцца пад сьледзтвам і чакаюць абвінавачаньня. Адразу кінуліся ў вочы непрыхаваныя рашучасьць і мужнасьць гэтай дзяўчыны, якой споўніўся ўсяго толькі 21 год, якую некалькі разоў затрымлівалі, зьбівалі байцы спецназу, супраць якой распачыналі крымінальныя справы па трох артыкулах Крымінальнага кодэксу...

**— Кася, пачнем гутарку, як кажуць, з вытокаў. Вядома, што ты жыла ў Лепелі, але нарадзілася па-за межамі Беларусі. Якім чынам такое сталася?**

— Сапраўды, нарадзілася я, як гэта ні дзіўна гучыць, не ў Беларусі, а на Вугоршчыне, у Вэспрэме, на ўзьбярэжжы возера Балатон. З тае прычыны, што тата быў вайскоўцам,

сям'я была вымушаная пераяжджаць час ад часу. Урэшце рэшт бацькі патрапілі ў Лепель, дзе ў 1995 годзе я пайшла ў сярэдняю школу №1. Неўзабаве пасля майго нараджэння мой бацька прыняў рашэнне стаць сьвятаром і атрымаў духоўную адукацыю. Нейкім чынам ягоныя хрысьціянскія прынцыпы перадаліся і мне.

**– Раскажы пра самае вялікае ўражаньне, якое засталася ў цябе з дзяцінства?**

– Цяжка вось так, адразу, прыгадаць, бо заўсёды з дзіцячых гадоў застаецца шмат добрых успамінаў. Але вось узгадалася, як аднойчы брала ўдзел у школьнай алімпіядзе па матэматыцы, хаця веды па гэтым прадмеце ў мяне самыя звычайныя. Раней я з ахвотай удзельнічала ў алімпіядах па мове, а на гэты раз чамусьці палічылі, што трэба вылучаць на матэматычную алімпіяду і мяне. Як жа была ўражаная я і мае сябры, калі у гэтай матэматычнай алімпіядзе мяне абвясцілі пераможцаю. Гэта сапраўды было нечакана і прыемна. А ўвогуле ў мяне было звычайнае дзяцінства, любіла гуляць у валејбол, катацца на роляках.

**– Кася, падчас судовага працэсу ў 2008 годзе ў сваім слове ты патлумачыла судзьдзі свой удзел у незарэгістраваным «Маладым Фронце» жаданьнем спрычыніцца да адраджэння беларускай мовы і культуры. Памятаецца, ты яшчэ казала, што пры гэтай уладзе беларуская мова можа ператварыцца ў латынь. А калі да цябе прыйшло ўсьведамленьне, што важна размаўляць на роднай мове?**

– Паколькі я вучылася ў расейскамоўнай школе, у нас толькі двойчы на тыдзень выкладалася беларуская мова. Зразумела, каб добра ведаць мову, а мне вельмі падабалася вучыць мовы, гэтага было недастаткова. Аднак шмат у чым дапамагала настаўніца беларускай мовы, якая праводзіла з намі розныя заняткі, вяла гурток, дзе мы чаталі свае вершы альбо цікавыя сачыненні. Нават і зараз я падтрымліваю з ёю добрыя адносіны. Уво-

гуле, здольнасьці да вывучэньня моваў, асабліва замежных, выявіліся яшчэ ў школе. Тады і зьявілася ў мяне мара стаць настаўніцай ангельскай мовы.

**– Пасьля твайго адлічэньня з Полацкага ўніверсітэту, неўзабаве зьявілася інфармацыя аб аднаўленьні. Чым скончылася гэтая гісторыя?**

– Так, 23 студзеня 2008 году мяне выключылі з Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэту, дзе я навучалася на 2-м курсе гісторыка-філалагічнага факультэту. На той падставе, што нібыта я зрабіла ў Полацку графіці, мяне выклікалі да выкладчыкаў, якія сабраліся разам, каб выршыць мой далейшы лёс.

Як паведаміў пазьней дэкан факультэту, гэта было ўпершыню у практыцы, калі сабраліся вырашаць, ці мэтазгодна мне навучацца на гісторыка-філалагічным факультэце ўніверсітэту. Выкладчыкі перад галасаваньнем задалі мне некалькі пытаньняў, гаварылі аб тым, што ім не падабаюцца мае дзеянні, напрыклад, стварэньне графіці, распаўсюд сярод студэнтаў літаратуры, якая распаўядае пра «Малады Фронт». Урэшце яны намагаліся ўзяць з мяне нейкае слова, каб я зьмяніла свае паводзіны на больш лаяльныя, то бок, пакаялася. Але, прабачце, калі ласка, пры гэтым ставілася ўмова, каб я сышла з арганізацыі і больш не займалася грамадзкай дзейнасьцю. У мяне на гэты конт была прынцыповая пазіцыя, што я ніколі не адмоўлюся ад сваіх перакананьняў і дзеяньняў, якія рабіла раней. Калі я прыйшла ў гэтую арганізацыю, калі мне даспадобы яе прынцыпы і мэты, то чаму я павінна ад іх адмаўляцца? Дзеля чаго тады я прыйшла ў арганізацыю? У мяне ёсьць свае думкі, якія знайшлі адпаведнік з маімі асабістымі жыцьцёвымі поглядамі і перакананьнямі. Менавіта таму я адказала ім, што абіраю грамадзкую дзейнасьць, але і вучыцца далей таксама хачу. Вучылася ж я добра, старалася, хача ў прынцыпе лічу сябе гультайкай. Але іспыты здавала з першага разу.

**– Відаць, ты была разумнай гультайкай?**

– Мяне любілі выкладчыкі, хаця здаралася, што я маг-ла прыйсьці на заняткі не падрыхтаваўшыся, але пры гэ-тым я старалася ўсё ведаць і ўвесь час працавала над са-бой. Менавіта таму, да самага апошняга моманту, я не ве-рыла, што мяне могуць проста выключыць з універсітэту. Я не ўсьведамляла, што менавіта так можа здарыцца. Але зусім не шкадую, што так павярнулася жыццё. Значыцца, так было трэба, можа, нехта будзе вучыцца на маіх пры-кладах. Можа, мой вопыт некаму спатрэбіцца.

**– А як з далейшай вучобай? Ці былі ў цябе нейкія варыянты далейшага навучання?**

– Так, варыянты і прапановы былі: і на завочнай фор-ме, і на дзённай, па праграме Каліноўскага. Але я хацела працягнуць адукацыю па той спецыяльнасьці, на якой дагэтуль навучалася. То бок, мовы, у тым ліку замежныя. Мне ж прапаноўвалі крыху іншае. Але ў гэтым я сябе ня бачыла.

Зразумела, я хачу вучыцца далей, мне калі й шкада, дык шкада страчанага часу. Мне часам здаецца, калі я ня буду вучыцца – я проста звар’яцею, таму што самастой-на вучыць мовы, якія з часам забываюцца, цяжка. Цяж-ка ўсьведамляць, што многае забываецца. Што не можаш узгадаць 10-15-20 слоў.

Я хачу вучыцца далей. І таму нават на гэты год я стаўлю сабе задачу яшчэ некуды паступіць, бо нават, калі неку-ды прыходзіш уладкоўвацца на працу, табе задаюць пы-таньне: «А вы што, нідзе не вучыцеся? А вы збіраецеся вучыцца?» Нават пачуцьцё сораму ўзьнікае, што мне 21 год, а я нідзе не вучуся. Як чалавек, які шмат патрабуе ад сябе, я вырашыла, што мне патрэбна паспець многае... Прыкладна з 10 год у мяне была мара стаць перакладчы-кам. Мне падабаецца гэтая праца і нават быў невялікі во-пыт перакладаньня.

**– Кася, цябе ведаюць як актыўную ўдзельніцу незарэгістраванага ў Беларусі «Маладога Фрон-ту». Чаму менавіта гэтая арганізацыя табе бліжэй да душы?**

– Я пачала цікавіцца нацыянальным рухам недзе з 13 гадоў. Вялікі ўплыў на мяне аказалі сакавіцкія падзеі 2006 году. А паколькі я сама хрысьціянка, пратэстантка па канфесійнай прыналежнасьці, мне найбольш падабаліся хрысьціянскія прынцыпы гэтай арганізацыі. У той жа час «Малады Фронт» быў даволі «раскручанай», папулярнай арганізацыяй, больш вядомай – можна так сказаць – чым іншыя моладзевыя рухі. Калі я пажадала далучыцца да моладзевай арганізацыі, я азнаёмілася з іх праграмай і зразумела, што ў «Маладым Фронце» хрысьціянскія прынцыпы. Таму мы разам з сябрамі і стварылі мясцовую суполку «Маладога Фронту».

Тады я зразумела, што побач са мной цікавыя, проста суперскія людзі, адданыя Беларусі і гатовыя заўсёды змагацца за тое, каб у краіне было ўсё добра. Яны будуць годна несці праз сваё пакаленьне нацыянальную ідэю і Божае слова. Будуць служыць свайму народу.

**– У красавіку цябе прызналі вінаватай ва ўдзеле ў незарэгістраванай у Беларусі арганізацыі «Малады Фронт» і пакаралі вялікім штрафам. Прычым напярэдадні разгляду крымінальнай справы супрацоўнікі АМАПу выкарысталі ў дачыненні да цябе фізічную сілу. Ці паўплывалі гэтыя падзеі на твой сьветапогляд? Як ты перажыла гэты працэс?**

– Той крымінальны суд мяне не запалохаў, прысуду я не баялася. Адінае, што мне не хацелася губляць, – вучобу. Аднак я не шкадую, што атрымалася менавіта так. Значыць, так было наканавана. Падзеі разьвіваліся так, як і мусілі, відаць, разьвівацца. Магчыма, я пасья буду задаволеная тым, што недавучылася ў ПДУ. Дык што тут шкадаваць! Падчас працэсу, я ўсё-ткі больш думала пра тое, што я буду рабіць пасья суда, як працягну вучобу. Ды й увогуле я лічу, што складана запалохаць чалавека, які верыць у Бога. Таму што ў любові няма страху. А я люблю Беларусь, я люблю гэты народ, гэтую мову і культуру, гэтую гісторыю, яна вельмі багатая на слаўныя падзеі, за



якія можна расцалаваць людзей, якія яе ствараюць. Калі любіш, то чаго баяцца?

Пытаньне хутчэй у тым, што я больш баюся зрабіць нешта ня так. Можа, я недзе памылілася, і праз мяне нехта пацярпеў. Гэтага я баюся больш за ўсё. А тое, што можа здарыцца непасрэдна са мной, прысуды там, скажам, ці тое ж выключэнне з Полацкага ўніверсітэту, гэта ня так істотна. Гэта паўплывала ўрэшце рэшт на станаўленьне маёй асобы і, на маю думку, гэта дапамагло мне стаць асобай, быць рашучай, моцнай духам. Мне раней гэтага не хапала, бо да таго часу як сутыкнулася з гэтымі выпрабаваньнямі, лічыла сябе чалавекам, які вагаецца. Мне гэта сталася карысным урокам.

**– Так, сапраўды, цябе лічаць дзяўчынай з характарам. Гэтая якасьць у цябе ад каго: ад маці ці ад бацькі?**

– Характарам, відаць, я падобная на тату. Мама больш мяккая па характары, яна чалавек спакойны, больш рамантычны. Узьнёслы. А на самой справе я розны чалавек. Некалі я пісала вершы, а з іншага боку, я не люблю сентыментальнасьці, часам, здараецца, я выказваюся вельмі рэзка, магу нават быць і крыху цынічнай. Таму мне цяжка прасачыць, якая я насамрэч характарам і калі якая.

**– 11 траўня 2009 году ты распачала галадоўку на знак салідарнасьці з ваўкавыскімі прадпрымальнікамі. Галадоўка – гэта вельмі цяжкае выпрабаваньне нават для моцнага мужчыны, ня кажучы пра дваццацігадовую дзяўчыну. Ці лічыш ты гэта правільным рашэньнем?**

– Калі казаць пра здароўе, я не задумваюся, ня ведаю, ці патрэбна гэта, ці не. Тут справа ў іншым. Зараз вельмі складаны час. Палітычна, эканамічна і духоўна беларусам вельмі цяжка. Ды і нават сярод апазіцыі ня ўсё проста. Нехта разумее сітуацыю па-іншаму. З боку Захаду таксама зараз стаўленьне да апазіцыі рознае. І менавіта ў гэты няпросты час нам трэба быць максімальна разам.

Трэба быць салідарнымі ўсім, асабліва тады, калі галадае чалавек, які, магчыма, ні ў чым не вінаваты, яшчэ і прысуду не было, а сьледства вядзецца доўга і невядома, колькі яшчэ будзе весьціся. Гэта ж немагчыма столькі часу правесці за кратамі, гэта проста дзікунства. Таму ўлады павінны ведаць, што заўсёды знойдуцца людзі, якія заступяцца адзін за аднаго. Да таго ж я памятаю, як людзі хваляваліся за мяне, калі ў мяне былі складанасьці, суды. Мне тэлефанавалі, падтрымлівалі. Няўжо я не магу нейкім чынам падтрымаць таго ж Мікалая Аўтуховіча, якому патрэбна падтрымка, калі ў ягоным жыцьці такі праблемны час.

**– Кася, давай уявім на хвілінку, што ў Беларусі зьмянілася палітычная сітуацыя, і асноўныя свабоды і правы чалавека больш не парушаюцца, прынамсі ў той ступені, як зараз. Чым тады будзеш займацца, якой справе прысьвеціш сваё жыцьцё?**

– Па-першае, я хачу атрымаць добрую адукацыю, а пасья працаваць з мовамі, асабліва з замежнымі. Мне падабаецца гішпанская мова, я нават накупляла падручнікаў і сама пачала яе вывучаць пакрыху. А таксама ангельскую, французскую. Іх таксама трэба ўзгадваць, бо тых чатырох месяцаў, калі я штудыявала філалогію, вельмі мала і шмат якія веды ужо згубіліся. Калі карацей, хачу быць прафэсіяналам у сваёй справе. Мне таксама падабаецца займацца рэкламай і PR –менэджментам. А яшчэ мне падабаецца псіхалогія. Зараз, напрыклад, я хачу паспрабаваць пайсьці вучыцца альбо на гістфак, альбо яшчэ куды. Дарэчы, падчас галадоўкі зьявіўся час крыху ўзнавіць веды, падрыхтавацца.

Я хачу праз свае веды і прафэсіяналізм у будучым праслаўляць хрысьціянскія каштоўнасьці, каб людзі, якія са мной будуць працаваць, казалі: «Нам бы паболей такіх!»

**– А вось ці задумвалася ты пра тое, што наперадзе цябе чакае ганаровая роля жонкі і маці?**

– Ну так, але я лічу, што спачатку неабходна атрымаць адукацыю, добрую працу, каб ні ад каго не залежаць. Меней за ўсё я хачу выйсці замуж, каб потым сядзець на шыі ў мужа. Я хачу ганарыцца тым, што і я нечага дасягнула ў гэтым жыцці і ўношу свой унёсак у сям’ю. Я ва ўсім хачу быць самастойнай. Гэта, напэўна, у мяне ад бацькі Георгія, таму што ён у маладосці быў таксама такім, і зараз я, у нечым, паўтараю ягоны шлях.

**– Напрыканцы нашай гутаркі, што б ты хацела пажадаць сваім аднагодкам, моладзі, якая ўваходзіць у дарослае жыццё?**

– Відаць, я найболей хацела б ім пажадаць, па-першае, знайсці сябе, вызначыцца: кім ты хочаш быць у гэтым жыцці, і ніколі не залежаць ад нечых меркаваньняў. Думаць сваёй галавой і спадзявацца на сябе і, натуральна, на Бога. Па-другое, заўсёды пытацца ў сябе пра свае памылкі і ніколі нікога не вінаваціць у сваіх промахах. Моладзь павінна браць адказнасць за сябе, за свае ўчынкi. Важна яшчэ ніколі не лічыць сябе ня толькі лепшым за астатніх, але таксама і горшым за іншых, бо калі ты лічыш, што ты горшы, як мне падаецца, гэтым ты недзе падсвядома напрошваешся, каб цябе пахвалілі і казалі, што ты ня самы горшы, і тады чалавек неяк супакойваецца: можа, мне і ня трэба быць лепшым, некуды імкнуцца – усё добра і так.

**Сяржук Сыс**

## 3. Сяргей Парсюкевіч

23 красавіка судзьдзя Маскоўскага райсуда Менску Уладзімір Аўдзеенка прызнаў лідэра віцебскіх прадпрымальнікаў Сяргея Парсюкевіча вінаватым ва ўчыненьні крымінальнага злачынства, прадугледжанага арт. 364 КК («Гвалт альбо пагроза ўжываньня гвалту ў адносінах да супрацоўніка міліцыі») і вызначыў меру пакараньня – два з паловай гады калоніі агульнага рэжыму. Таксама Сяргей Парсюкевіч абавязаны вышпаціць міліцыянту Дулубу 1 млн 100 тыс. рублёў кампенсацыі за маральныя пакуты.

### **Сяргей Парсюкевіч: «Я хачу тут навесьці парадак»**

Адзін з лідэраў віцебскіх прадпрымальнікаў Сяргей Парсюкевіч прайшоў няпросты шлях да разуменьня, што без барацьбы за свае правы і сваю годнасьць існаваць немагчыма. Пасьля вядомых мітынгаў у Менску ён быў пакараны спачатку адміністрацыйным арыштам, а потым на два з паловай гады і па крымінальным артыкуле. Як палітвязень выйшаў на волю датэрмінова.

Цікавы і адкрыты субяседнік, ён шчыра распавёў пра сваё жыцьцё і змаганьне журналісту Вадзіму Баршчэўскаму.

**– Сяргей, як прыйшоў да пратэсту, бо гэта ж насабрэч адбылося не спантанна? Што падштурхнула да барацьбы, якая ў выніку стала палітычнай?**

– Калі яшчэ працаваў ў міліцыі, было бачна, што нешта ў нашай краіне адбываецца ня тое. Безумоўна, я не чытаў нармальных газетаў, якія там нешта пісалі. Быў настолькі заняты, што да гэтага рукі не даходзілі. Але бачна было, што няправільна мы жывем, што краіна ідзе не туды. Людзям не дазваляюць рабіць тое, што трэба рабіць нармальнаму чалавеку дзеля жыцця. А калі пайшоў у 2004 годзе на пенсію, я адразу стаў прадпрымальнікам. Таксама спакойна, нармальна працаваў, нікуды ня лез, у тых часы неяк было прасцей. Але ўжо тады пачаў заўважаць, што ідзе нейкі рух ў прадпрымальніцкім асяроддзі, хаця асабліва ў ім удзелу не прымаў, бо, па вялікаму рахунку, працаваць яшчэ было магчымым. Зьяўлялася нейкая інфармацыя, чытаючы якую, я пагаджаўся з высновамі. А 2005 год пачаўся з таго, што былі памянаныя прынцыпы аплаты падаткаў на дададзеную вартасць (ПДВ). Калі ты прывёз тавар у Беларусь, атрымлівалася, што акрамя звычайнага падатку ты павінен быў унесці яшчэ і ПДВ. А з гэтым узыніклі вялікія праблемы. Усё дайшло да таго, што мы насамрэч не маглі працаваць. Пасля ўзынікнення падобных праблемаў неяк атрымалася, што той вясной я апынуўся ў гэтак званай пратэстнай групе. У мяне такі характар: што думаю, то часцей і кажу. Канешне, магу недзе і крышачку схітраваць, але ў асноўным я заўсёды за тое, каб перамагала справядлівасць. Нейк так з дзяцінства: не люблю крывадушнічаць.

Дык вось пайшлі першыя прадпрымальніцкія акцыі супраць ПДВ. Пайшлі сходы каля аблвыканкаму, ля розных гандлёвых цэнтраў. Я прымаў дастаткова актыўны ўдзел у гэтых акцыях. Напэўна, людзі заўважылі гэткую маю актыўнасць, таму і атрымалася, што сталі ўспрымаць як лідэра хай і невялікай групы прадпрымальнікаў. Потым здарылася паехаць у Менск пазнаёміцца з актывам прадпрымальнікаў. Так і пайшло. А недзе, напэўна, у красавіку 2005-га (Лукашэнка раней падпісаў гэтае Рашэнне) пачалі арганізоўваць Саветы прадпрымальнікаў пры рынках, гандлёвых цэнтрах і г. д. Але да таго моман-

ту, як Саўмін выпусьціў адпаведную Пастанову, на маім рынку па ініцыятыве саміх людзей ужо быў створаны Савет, і старшыней абралі мяне. Атрымалася, што актыўная жыцьцёвая пазіцыя выштурхнула ў нейкія лідэры руху.

Падчас прэзідэнцкай кампаніі я пазнаёміўся з віцебскай апазіцыяй – рознымі партыйнымі структурамі, грамадзкімі аб'яднаньнямі, звычайнымі актывістамі дэмакратычнага руху... Проста зразумеў, адкуль ногі растуць: праблемы нашага жыцьця рэальна звязаныя з тымі, хто пануе ва ўладзе краіны. Па вялікім рахунку, я гэта пачаў разумець, калі яшчэ працаваў у міліцыі. Атрымалася, што зерне трапіла ў спрыяльную глебу. Вось тады я апынуўся ў камандзе адзінага кандыдата ад АДС Аляксандра Мілінкевіча. У мяне была дастаткова працазольная група прадпрымальнікаў, якія ўдзельнічалі ў выбарчай кампаніі. Мы вельмі сур'ёзна працавалі і па зборы подпісаў, і па агітацыі. Прычым нас вельмі добра заўважылі, бо мы ня гойсалі ад дзвьярэй да дзвьярэй, а рабілі пікеты на вуліцах. Як нас ні спрабавалі прыбраць мае былыя калегі, у іх атрымоўвалася ня лепшым чынам. Складалі пратаколы, забіралі, вывозілі «лячыць», але... Мы ішлі да канца. Пасьля прэзідэнцкай кампаніі, думаю, маю актыўнасьць добра заўважылі тыя, хто павінен сачыць.

Потым, напрыканцы 2006 году, я здзейсніў задумку выдаваць у Віцебску прадпрымальніцкую газету. Я агучыў ідэю, знайшліся людзі, якія дапамаглі яе рэалізаваць. У чытачоў не ўзнікала пытаньняў, дзе ля чаго гэтае выданьне. Газета пісала пра праблемы прадпрымальнікаў, прычыны гэтых праблемаў, падказвала, як змагацца за свае правы. Акрамя інфармацыі для кола прадпрымальнікаў, безумоўна, даволі шырока асьвятлялася агульнапалітычнае становішча ў краіне. Лічу: даволі аб'ектыўна, хаця часам і жорстка.

Дзесьці ўвесну наступнага году на мяне ўзмацніўся ціск. Я і раней ня быў па-за ўвагай сыпецслужбаў, якія нацкоўвалі на мяне міліцыю. Арыштоўвалі, прысуджвалі

штрафы. Падчас прэзідэнцкіх выбараў пасадзілі на пяць сутак. Хаця было цікава: затрымалі ля самага пад'езду. Ажно дзеве машыны ДПС, каб я нікуды ня мог зьехаць. Прапанавалі праехаць у РАУС. Пытаюся: навошта, якія падставы? Калі прэтэнзіі да машыны, то гэта ня ёсьць падставай ехаць у РАУС. У выніку склалі ажно тры пратаколы. Што праўда, я з суда сышоў да заканчэння паседжаньня, бо тыя ж мянты мяне папярэдзілі, што буду арыштаваны. Людзі зрабілі справу, але прабачаліся: маўляў, Сяргей Дзмітравіч, вы ж разумееце. Па-іншаму яны і не маглі, бо загад. Нармалёвыя людзі, а іх прымушаюць да гэтых паскудных учынкаў. Дарэчы, яны гэтага ня любяць, бо наступаць на сваё сумленьне вельмі балюча. Але – прымус. Я памятаю, калі сам працаваў у міліцыі – недзе, напэўна, у 98-м годзе, мяне таксама прымусілі «ўбіраць» людзей ад «сніга дому». Яны там стаялі з плакатамі. Гэта было вусьцішна, па-за маім успрыманнем. Я быў катэгарычна супраць. Але ўхіліцца не атрымалася. Мяне праз нейкі час знайшлі, і прыйшлося ехаць. Супраць загаду нічога ня зробіш.

**– А што за акцыя была?**

– Я ня памятаю – быў вельмі староньні да ўсяго гэтага. Памятаю, што прыехаў і сказаў: «Спадарства, калі вы разьбяжыцеся, я вас дагнаць ня здолею». Не захацелі. Сказалі: маўляў, таварыш маёр, мы паедзем у РАУС. Ну, паедзеце, дык, калі ласка!

**– Пашэньціла ў жыцці пабываць у розных скурах...**

– Так, у дзвюх скурах. Але, усё ж такі тады я рабіў тое, супраць чаго быў мой сьветапогляд. Варыянтаў не было. Адно, што мог прапанаваць, – ціха разысьціся. Аднак народ вырашыў застацца.

**– А ты б зьбег?**

– Халера ведае. Напэўна, не. Нават тады. Існуе ж гонар.

Я бачыў, што людзі адстойваюць свае погляды. Я працаваў экспертам і даволі часта выяжджаў на акцыі.

Напрыклад, калі БНФ праводзіў іх на плошчы Свабоды. Я павінен быў усё здымаць на відэастужку.

**– Спагады да тых людзей не было?**

– Тады, у сярэдзіне-другой палове 90-х я далёкі быў ад палітыкі. Тым больш прыехаў з Казахстану – я служыў на Байкануры. Там жыцьцё было намнога цяжэй, чым тут. Я калі сюды прыехаў, па вялікім рахунку да Лукашэнкі ставіўся вельмі станоўча. Бачыў, што ёсьць нейкі парадак, хай невялікі, але заробак, і гэта пры даволі нізкіх коштах... У мяне, капітана міліцыі, заробак быў недзе 110 даляраў, а на 5 «зьялёных» можна было і ў рэстаранчыку пасядзець, чаго зараз не атрымаецца. На сталоўку ня хопіць. Жонка тады не працавала, але дзесьці 50 даляраў у месяц мы маглі адкладваць. Зараз і з паловы тысячы нічога адкласьці не атрымаецца. Шчыра кажучы, тады мне адно не спадабаўся рэферэндум 96-га году. Пачаў неяк задумвацца пра сітуацыю ў краіне. Адчувалася, што нейкая лухта творыцца. Удзельнічалі і міліцыя, і іншыя сілавыя структуры. Невядома дзеля чаго. Людзі выходзілі на плошчы пратэставаць. Вось тады я і задумаўся, што нешта ня тое адбываецца. Паступова з пашырэннем крыніцаў інфармацыі сьветапогляд фармаваўся.

**– 3 лідэра свайго калектыву ты паступова пераўтвараўся ў грамадзкага лідэра, ад эканамічных праблемаў крочыў да палітычных...**

– У 2005-ым неяк праблемы вырашылі. Мінэканомікі мы прапанавалі адзіную стаўку з каэфіцыентам 0,2-0,3. У выніку атрымалі каэфіцыент у 10 разоў большы – 2,0. Але гэта ўсё ж ня быў сьмяротны прысуд нашае працы. Падаткі вельмі павялічыліся, але дзейнасьць заставалася, па вялікім рахунку, рэнтабельнай. Пастрайкавалі ды супакоіліся. Але потым у нас забралі наёмных працаўнікоў. Мы год спрабавалі змагацца. Але як сьлед не атрымалася. Колькі падавалі заяваў на акцыі і пікеты, нам адмаўлялі. Адзіны раз далі дазвол, але так, што адсутнічаў чыноўнік, каб узгадніць. У выніку проста не паспелі. Атрымалася: рабіце, калі ласка, але нічога ня здолееце. А звычайна на месцы пікету



і ў той жа час заўсёды зьяўляліся нейкія «планавыя» мерапрыемствы. Апошнім разам, напрыклад, адмовілі таму, што быццам бы ў парку адбудзецца спартовае свята. Я, дарэчы, так і не патрапіў туды, каб на яго паглядзець, бо затрымлівалі машыну тры разы. Першы раз праверылі габарыты, ці ўсе лямпачкі працуюць, аптэчку і г. д. Другі раз – праз кіламетр – выявілі, што машына скрадзеная. А яе ў краме купіў мой бацька яшчэ ў 1980 годзе. А трэці – ужо так... Гэтак кожны раз. Перад Еўрапейскім маршам у 2008-м, напрыклад, у мяне праблемы пачаліся дзесьці дні за чатыры. Быў на працы, на рынку, і заўважыў, што каля маёй машыны, не адыходзячы нікуды, гойсае даішнік. Хаця ў гэтым месцы яму і рабіць няма чаго. Зрабілі так, што яму прыйшлося адысьціся метраў на 70, і я зьехаў. Дык яны мяне ганялі па горадзе, а каля дому перахапілі адразу трыма машынамі. Тады забралі пасьведчаньне за налешку на шкле. Потым адразу з ДАІ, калі я яго забіраў, мяне адвезлі ў Кастрычніцкі РАУС. Там таксама паразмаўлялі, што далей рабіць, бо прычынаў затрыманьня не было. Тым больш мяне ведаюць і ведаюць не адно маю палітычную пазіцыю, але і тое, што я супраць усялякіх правапарушэньняў. Як быў афіцэрам, так у душы ім і застаўся. Не люблю ані крадзяжоў, ані якіх гвалтоўных дзеяньняў – гэта супраць маёй натуры. Калі я ўбачу злачынства, я прыкладу пэўныя намаганьні, каб злачынца ня зьбег. Вось як атрымліваецца: пра гэта кажэ чалавек, якога самога асудзілі (рагоча). Але, як кажуць, ад сумы ды турмы не заракайся.

**– Як адчуваў сябе на мітынгх у Менску, чакаў затрыманьня?**

– Пасьля мітынгу 10 сьнежня 2007-га ў Менску на Кастрычніцкай плошчы мне пашанцавала. Мы тады перайшлі на плошчу Незалежнасьці да Парламенту. Там нам паабяцалі, што нікога чапаць ня будуць, а пытаньні разгледзяць. Я спакойна паехаў, а многіх мясцовых удзельнікаў пазатрымлівалі і асудзілі на суткі.

Так атрымалася, што на наступным мітынгу 10 студзеня з лідэраў прадпрымальнікаў, так бы мовіць,

рэспубліканскага маштабу амаль нікога не было: хтосьці сядзеў пад венікам, кагосьці прэвентыўна затрымалі, хтосьці ня здолеў даехаць. Фактычна мітынг вымушаныя былі весьці мы з Таўстыкам. Я не збіраўся гэтага рабіць, бо звычайна гэта было справай менчукоў. Я і раней у баку не стаяў, аднак тут прыйшлося... Акцыя атрымалася даволі моцнай, і прыйшлося браць на сябе дастаткова складаныя рашэнні. Вельмі актыўнай была моладзь, паводзіла сябе даволі крэатыўна. Тады я зразумеў, што гэта небяспечна. Казаць, што я нічога не баюся, ёсць глупства. Я, безумоўна, як усялякі чалавек, баюся. Страх для таго і існуе, каб пераадолюваць.

На гэты раз ніхто нічога не абяцаў, а проста разагналі. Я быў гатовы да сутак. Быў апрануты як належыць, меў цыгарэты, запалкі, але абышлося, і я даехаў дадому. А ўжо праз тры дні мяне затрымалі на Смаленскім рынку ў Віцебску і этапавалі ў Менск. Не шкада было гнаць машыну, каб пасадзіць там на 15 сутак.

**– Думаў пра магчымыя правакацыі ў Цэнтры выканання пакаранняў?**

– На Акрэсыціна мяне адразу папярэдзілі (ці то начальнік, ці то намеснік), што адтуль я траплю ў іншае месца. Было неяк дзіўна гэткае чучь, але зразумела, бо неаднаразова сутыкаўся з беспакаранасцю судзьдзяў ды іншых.

**– Як ўсё здарылася?**

– Адбылося ўсё 21 студзеня падчас чарговай акцыі, у тым ліку і ў нашу падтрымку: мы на знак салідарнасці вывесілі па-за вакном камеры бел-чырвона-белы сьцяг. Вісеў ён, вісеў, пакуль заўважылі. Я ляжаў і чытаў нейкую газету, калі ўварваліся ахоўнікі. Загадалі ўстаць. Я падымаюся, а прапаршчык мяне вельмі моцна ўдарыў па нагах. Я спытаўся, што ён такое робіць. Не звяртаючы ўвагі, ён кінуўся здымаць наш папяровы рушнік з чырвонай паласой. А потым загадаў мне: «На выхад!» Ну, думаю, ці мала чаго, бо ўжо колькі разоў выклікалі на размовы. Накіравалі ў пакой для апытанняў. Сеў на прымацава-

нае да падлогі крэсла, чакаю. Заскоквае гэты прапаршчык і пачынае распускаяць рукі. Я яго адштурхнуў, ён яшчэ больш здзічэў, тады я абхапіў яго, каб утрымаць. Тут наляцелі з усіх бакоў, павалілі, калоцяць... Прапаршчык Дулуб – зусім зьвер, пачаў душыць. Ці можа, яго заклініла, але я рэальна спужаўся за сваё жыццё. Насамрэч я неяк вырваўся да дзвярэй і залямантаваў: «Людзі, ратуйце! Забіваюць!» Народ пачаў ламіцца ў дзверы камераў. Ад мяне гэтыя адчапіліся, кінулі на крэсла. А ў мяне ж астма, пачаў задыхацца. Адзін з міліцыянтаў зьбегаў па інгалітар. Тут цьмяна памятаю, бо па галаве білі: побач нейкія міліцыянты, быццам бы фельчар... А я ж яшчэ ў кайданках быў. Рукі для кайданкаў я сам ім працягнуў, калі спіной на падлогу павалілі, каб ззаду рукі не счাপілі – тады ж застаешся зусім адкрыты. Ды й у мяне і жаданьня не было аказваць супраціўленьня, бо ў турме з ахоўнікамі гэта было б глупствам. Адно – неяк абараніцца ад гвалту...

Потым – «хуткая дапамога», нечым мазалі сінякі, ранкі ды драпіны. Пасля закінулі ў халодны закут, дзе я зусім зьмерз. Вечарам перавялі ад «палітычных» у іншую камеру – да дробных хуліганаў, п’яніц... Там я тыдзень адседзеў. Спрабаваў неяк перадаць на волю, што са мной адбылося, але ўсіх, хто пакідаў тэрыторыю, вельмі шчыльна абшуквалі. Нават падэшвы разьбіралі. Думаю, што яны сьведома рабілі ўсё, каб інфармацыя пра здарэньне за межы ізалятару ня выйшла. Потым – сьледчы, які здаваўся адэкватным толькі напачатку.... Я сам былы супрацоўнік, таму ўбачыў, што яго не цікавяць рэчавыя доказы, не цікавіць, што насамрэч адбывалася. Хаця мая вопратка была парваная ды ў крыві, сам пабіты як сабака. А ў гэтага Дулуба... Мо я яго і захапіў, але там, адразу, на ім нічога не было бачна. Потым, пасля таго, як ён некуды хвілін на 10 сыходзіў, у яго зьявіўся сіняк пад вокам. Дарэчы, каб я падчас працы гэтак аглядаў месца здарэньня, дзе ў крыві была сьцяна, і нічога б не заўважыў, мяне б звольнілі.

У выніку сьледчы мне сказаў, што зоймецца маёй асобай, калі скончыцца тэрмін і я выйду. Ахоўнікі таксама мне канкрэтна казалі: «Хлопец, папаўся!»

Літаральна за некалькі хвілінаў да майго выхаду з ізалятару на Акрэсьціна супрацоўнік мне ўручыў позву ў пракуратуру. Стала зразумелым, што будзе справа. І не за перавышэньне службовых паўнамоцтваў прапаршчыкам Дулубам, а супраць мяне. За гвалт, зьбіцьцё, сьпецсродкі ахоўніку пагражаў артыкул ад 3 да 10 гадоў. Але было відавочным, што адказваць давядзецца мне.

Я толькі пачаў выходзіць з галадоўкі, якую трымаў, лічыце, 16 сутак, схуднеў недзе на 14 кілаграмаў. Таму кінуў усё і паехаў адпачываць ва Ўкраіну. Там і даведаўся, што справу супраць мяне ўсё ж такі распачалі. Патэлефанаваў сьледчаму Разанку, той запрасіў прыехаць. Дарэчы, сьледчы запэўніў адвакатку, што затрымліваць мяне ня будзе – адно высветліць акалічнасьці. Я ведаў, што затрымліваць мяне няма за што, але, улічваючы тое, у якой краіне мы жывем, не выключай гэтага. Так і атрымалася: 4 сакавіка я зайшоў у пракуратуру і ўжо ня выйшаў.

Самае непрыемнае – адчуваць, што людзі могуць падумаць пра цябе як пра хворага на галаву чалавека, які накінуўся на бедалагу ахоўніка. І растлумачыць немагчыма, бо нават у адваката падпіска маўчаць. Толькі на судзе неяк можна распавесьці, што і як адбывалася. Адсутнасьць двухбаковай інфармацыі і ёсьць самае цяжкае.

**– Ці спадзяваўся на справядлівы разгляд справы?**

– Безумоўна. Я ж ведаў, што злачынства не ўчыняў, у пратаколе допыту супадзеньні слова ў слова – да косак – паказаньняў міліцыянта і бамжа з камеры, а на судзе яны паказалі зусім іншае. А сьцьвярджэньне, што напад на ахоўніка быў за тое, што ён хацеў азнаёміць з правіламі – ці ня глупства? Я іх што, ня ведаў? Ды й навошта знаёміць праз некалькі дзён пасля пачатку адбываньня тэрміну, бо ты расьпісаўся, што ведаеш, калі цябе сюды прывезьлі?..

Проста гэты памочнік дзяжурнага Дулуб хацеў павучыць мяне, як і іншых, «як трэба жыць».

– **А хто судзіў?**

– Малады такі – Аўдзеенка. Мне казалі тады, што гэта адна з апошніх ягоных справаў, бо быццам бы пераходзіць у пракуратуру.

Усё роўна я тады разумеў, што будуць людзі, якія сабраліся ў зале – староньнія, мае сябры, журналісты, палітыкі, якія ўбачаць абсурднасьць гэтае справы, што яна сфальсіфікаваная. І, па-другое, там ёсьць санкцыя да шасьці месяцаў арышту... Але калі пракурор запатрабаваў тры гады пазбаўленьня волі – максімум для першай судзімасьці!.. Судзьдзя скінуў паўгода.

– **Якія былі адчуванні падчас аб’явы прысуду?**

– Гэта быў шок для мяне!

Калі ён чытаў, я разумеў, што, безумоўна, буду асуджаны. Я быў гатовы, бо бачыў, як судзьдзя накіроўвае працэс і вымушае пэўных сьведчаньяў. Сьведка нешта катэгарычна сьцвярджае, але судзьдзя падводзіць яго, каб той паказаў іншае. Судзьдзя адмаўляўся разгледзець твае пытаньні, што на карысьць падсуднаму. Я прапаноўваў і сьледчаму, і судзьдзі праверыць паказаньні на дэтэктары. Канешне, адмовілі, бо, маўляў, у гэтым няма неабходнасьці. Няма неабходнасьці даведацца праўды! Калі прысуд прагучаў, я быў вельмі здзіўлены і абураны: таго, хто пацярпеў, і пакаралі. Быў шок ад падобнага бязьмежжа! Думаў: будзе, каб перашкодзіць маёй апазіцыйнай дзейнасьці, хатні арышт, хімія ці яшчэ што, але ж ня гэтак!

– **Сям’я...**

– З сям’ёй сур’ёзныя праблемы. Атрымліваецца як? Ты лідэр, цябе слухае народ, успрымае твае думкі. А цябе няма, і сям’я нікому не патрэбная. Не скажу, што менавіта гэтак і было. Дапамагалі. Жонка Наташа распавядала, што прыйшлі па пошце грошы ад невядомага прадпрымальніка, які вырашыў ня кінуць ў бядзе, сябры дапамагалі, знаёмыя. Але ўсе хатнія праблемы ёй

прышлося вырашаць самой. Звычайнае – зьездзіць на лецішча, на могілкі – праблема. А тую ж перадачку на зону... Назьбірай 30 кілаграмаў неабходных прадуктаў ды рэчаў. А без падтрымкі там выжыць цяжка. Калі жонка Наташа мне прывезла перадачку ў Шклоў, то ейны кошт быў за 1,5 мільёна. А дзе ўзяць гэтакія грошы? Добра, што былі нейкія запасы ды дапамагалі людзі. А побач са мной былі зняволеныя, многіх з якіх, дарэчы, таксама можна лічыць палітвязьнямі, але ж ім ніхто не дапамагаў.

**– У жонкі не было праблемаў на працы?**

– У асноўным разумелі. Яны й мяне ведалі, і газету маю атрымлівалі, таму разумелі, за што.

**– Як успрыняў сын? У ягоным узросьце, думаю, гэта вельмі балюча.**

– Шчыра кажучы, прыкладна апошнія паўгода я адчуваў, што мяне могуць пасадыць. Калі і за што, безумоўна, ня ведаў. Але, калі бачыш, як за табой ходзяць, адсочваюць, пужаюць. Тэлефануюць маці. Былыя калегі папярэджвалі, што можа дрэнна скончыцца. Таму я сына Дзяніса пачаў рыхтаваць да дарослага жыцця. Апошнія паўгода я яго ўсюды браў з сабой і прывучаў да розных гаспадарчых справаў. Трэба цвік убіць – яго прасіў, а то й прымушаў. Таму ён многаму паспеў навучыцца і без мяне шмат што рабіў і ў кватэры, і на лецішчы.

**– Вестка пра тое, што адпускаюць на волю бы-ла нечаканай?**

– Калі адпускарлі 20 жніўня, я ўжо ведаў, што буду вольны. Калі за тры дні да таго пачуў, што адпусьцілі Казуліна, адразу зразумеў – я таксама не затрымаюся. Бачна было, што Лукашэнка дае волю палітвязьням. Я нават з загадчыкам гаспадаркі залажыўся, што на тыдні выйду. Якраз у аўторак я пасяля каранціну ў Менску выйшаў на працу.

**– А чаму перавялі са Шклова ў Менск?**

– Напэўна таму, што ў Шклове быў больш культурны кантынгент – кіраўнікі, прадпрымальнікі, нават крымінальнікі былі нейкія талковыя. Калі я туды трапіў,

усе ўжо ведалі, што прыслалі палітычнага. Іх папярэдзіла адміністрацыя. Адносіны былі добрыя. Нават зняволеныя мяне рэальна ахоўвалі, каб не было правакацыяў.

**– Пераважная большасць беларусаў хоць многім і незадаволеная, але жыве ціха, не вылуз-ваецца, пратэставаць здольная адно па кухнях. А ты сьвядома пайшоў у бойку. Адкуль гэтка характар?**

– Дзесьці года паўтара назад дзякуючы інтэрнэту даведаўся, што мой дзед Антон Іванавіч у 38-ым быў рэпрэсаваны савецкім рэжымам – 10 год бяз права ліставанья. І аніякіх больш сьлядоў. А ў сям’і казалі, што загінуў на вайне. Пачаў высвятляць. Аказалася, што быў ён вельмі актыўны, за што і пацярпеў як вораг народу. Пасьля рэвалюцыі ён быў чырвоным камандзірам у Туркестане. Сям’я засталася ў Заходняй Беларусі пад Польшчай. Ён хацеў туды трапіць, быў затрыманы, асуджаны і сасланы ў вёску Вуна Лёзьненскага раёну. Там ён адкрыта выказаў свае погляды, і ад яго пазбавіліся. Бацька мой таксама заўжды змагаўся за справядлівасьць. Быў камуністам па перакананьнях. Бачылі ягонае лецішча? Хіба гэткае павінна быць у дырэктара вялікага прадпрыемства? Ніколі ён ня краў, не выкарыстоўваў службовага становішча. У сярэдзіне 90-х перад пенсіяй балюча ўспрымаў, што перашкаджаюць працаваць, бо непрадуманья і вялікія падаткі. 3 рубля прыбытку забіралі 96 капеек. За праўду неаднаразова атрымліваў яшчэ пры Саюзе. Так што гэта ўжо ў генах.

Я заўсёды быў патрыётам, таму і афіцэрам стаў. Нездарма ж быў лозунг: «Афіцэр – прафесія гераічная». Вось і пайшоў абараняць Радзіму. Калі Саюз разваліўся, я мог застацца на касмадроме Байканур, але ён адыходзіў Расеі. А я ж беларус! Гэта было прынцыповае пытаньне. На той момант я быў афіцэрам РФ, але калі пачалі прымаць прысягу на адданасьць Расейскай Федэрацыі, я сказаў: не, хлопцы, прымаць яе ня буду, бо беларус. І пачаў зьбірацца на радзіму. Амаль год звальняўся – не хацелі адпускаяць.

Звольніўся, пабыў менш за месяц з жонкай і малым, які нарадзіўся, у ейных бацькоў у Калuze, а ў траўні ўжо пачаў службу ў віцебскай міліцыі.

**– А чаму менавіта ў міліцыю?**

– Там працавалі сябры з Байканура. Запашалі і ў КДБ – напэўна, праз ваенкамат даведаліся, што афіцэр звольніўся і прыехаў. Але я пайшоў у міліцыю. Там зьбіраў рэчавыя доказы ў эксьпертна-крыміналістычным аддзеле. Адбіткі рук, ног, прылады ўзлому, валюта і г. д. Вельмі вялікі аб’ём працы. Даволі хутка стаў кіраўніком аддзяленьня, потым начальнікам эксьпертна-крыміналістычнага аддзелу. Служыў у міжраённым ды ва ўсіх трох РАУС гораду...

**– Да супрацоўнікаў міліцыі, што казаць, у многіх грамадзянаў рэспублікі сёньня адносіны ня самыя лепшыя...**

– Многія міліцыянты, на жаль, зараз страцілі пачуцьцё гонару. Тады ўсё ж дбалі пра афіцэрскую годнасьць. Каб стаць ілжэсьведкам – цяжка было ўявіць. Многія мае былыя калегі пасыходзілі, бо скардзяцца на дэбілізм, які пачаў панаваць у органах. І пры гэтым, што зараз многія міліцыянты твораць, у іх такая нянавісьць да вышэйшага кіраўніцтва, такая нянавісьць!.. Іх рэальна падстаўляюць. Адна справа – у Менску ты жывеш халера дзе, а ў Віцебску, ня кажучы пра маленькія гарады, адзін аднаго ведаюць. Жывеш побач, а потым суседа на плошчы хапай за каўнер? Ёсьць нармалёвыя мужыкі, якія ў міліцыю не правы кацаць пайшлі, а злачынствы выкараняць. Але зараз гэтых усё меней. Ідзе моладзь без паняцьцяў ды з БРСМаўскай дурасьцю ў галовах. А без галавы ў міліцыі няма чаго рабіць – якая ж гэта будзе праца. Не, калі хадзіць па горадзе, махаць дручком ды паказваць сябе гаспадаром *уся краіна* – гэта адно. А ў крымінальным вышуку, у сьледстве дурням рабіць няма чаго. Калі ня здольны працаваць там, дзе трэбна думаць, тады ідзі падтрымліваць грамадзкі парадак.

У «мянтоўцы» ў мяне выходны быў толькі пасья сутачнага дзяжурства. Бо працы вельмі многа. І якая была



розьніца, якіх ты палітычных перакананьняў, – зрабі ўсё, што трэба. Зараз стала па-іншаму. Цяперашнія выхоўваліся ў іншых варунках. Стаць зараз афіцэрам міліцыі з іншымі поглядамі цяжка. Вылічаць і выкінуць. Альбо перавыхавуюць. Асяродзьдзе такое. Робяць «ворагаў».

На сёньняшні дзень, пры маім патрыятызме, я супраць, каб мой сын начапіў пагоны. Пры цяперашняй уладзе гэта самае апошняе, да чаго можна дайсьці.

**– Улада быццам бы распачала нейкую адлігу. Мо пачнуцца станоўчыя зьмены?**

– Рэжым трымаецца ў асноўным за кошт датацыяў Расейскай Федэрацыі. Але і ў Расіі вялікія праблемы. Хутка апошнія сродкі змарнуюць на кіргізаў, нас ды іншых. Хаця даваць грошы Лукашэнку – ведаць, што ніколі іх ня вернеш. Бессэнсоўнае спонсарства. Адна справа – дапамагчы сябру. А расейцы ведаюць, што Лукашэнка іх кіне, ды й яшчэ брудам запэкае. Ім самім усё цяжэй. Прадпрыемствы зачыняюцца. Калі ўжо на мытнях прымушаюць сыходзіць у адпачынак за свае грошы, то гэта пра нешта сьведчыць. У мяне ў Расіі багата сяброў – распавядаюць, як там.

А што ў нас? Колькі адсоткаў насельніцтва ствараюць матэрыяльныя каштоўнасьці? А палова астатніх перакладаюць паперы, ствараюць дутую статыстыку ці гойсаюць па вуліцах з гумавымі дручкамі. Каму гэта патрэбна? І беспрацоўя няма не таму, што насамрэч яго няма. Пайсьці на біржу за 47 тысячаў, прымусова месці вуліцы ды палоць моркву – гэта сябе не паважаць. Напэўна, у нас па статыстычных дадзеных самая малая колькасьць беспрацоўных у сьвеце. Але ж калі сотні тысячаў працуюць па-за межамі краіны, багата тых, якія тут уладкаваліся неафіцыйна, і дзясяткі тысячаў боўтаюцца бяз справы, агулам на чвэрць працоўнага насельніцтва пацягне. На біржу ідуць адно за паперкай на субсідыю альбо каб атрымаць магчымасьць зьніжак. Бамжоў для аграгарадкаў зьбіраюць. Тыя атрымаюць пад’ёмныя, прап’юць пліты ды ўнітазы, давядуць да стану хлява прыгожую хату і зноўку

накіроўваюцца на пошук лепшага жыцця. Сапраўднаму селяніну гэтыя цацачныя хаткі непатрэбныя, бо нязручныя. Гаспадарку без гароду побач ды з хляўком у 6 кв. м. трымаць немагчыма. Нармальны чалавек ня кіне добрую хату з панадворкам і не паедзе ў «шпакоўню».

**– Што цяпер? Ці наладжваецца жыццё?**

– Цяжка зараз. На пенсію жыву – у мяне адабралі ліцэнзію прадпрымальніка. Я калі зьяжджаў з Ленінска, кватэру кінуў. Мы з Наташай шлюб узялі на Байкануры, але сына жонка нараджала тут і туды больш не вярталася. Там з дзіцём немагчыма, бо ў той час зімой з камунальных паслугаў была адно каналізацыя.

Усё тут пачыналі амаль з нуля. Зараз ізноўку трэба пачынаць. Утрох на крышачку больш за мільён – цяжкавата.

**– Гэтак многія жывуць. І ня толькі ў нас, але і ў расейскай глыбінцы?**

– Так. У маёй цешчы пенсія тысяч пяць расейскімі. Вельмі складана.

Зараз як ІП я працаваць ня маю права. На прадпрыемства ісьці за 300-400 тысячаў у месяц ды пад вечнай пагрозай кантракту? Тым больш гэта не дазволіць быць грамадзка актыўным. Заводзіць справу ў суседняй дзяржаве – трэба там быць. А зьяжджаць са сваёй краіны я не хачу. Я хачу тут навесці парадак. Так, будзе цяжка, але, я мяркую, што хутка ўсё адбудзецца.

***Занатаваў Вадзім Барічэўскі***

**ПРАЦЭС 14-ЦІ**

---



## 4. Андрэй Кім

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Андрэя Кіма вінаватым у прад'яўленых абвінавачаньнях па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і арт. 364 КК («Гвалт альбо пагроза ўчыненьня гвалту ў адносінах да супрацоўніка праваахоўных органаў») і вынесла прысуд у выглядзе пазбаўленьня волі на тэрмін паўтара года з адбыцьцём пакараньня ў калоніі агульнага рэжыму.

### Андрэй Кім: Трэба разьмяжоўваць паняцьці «прабачыць» і «забыць»

Пасьля вызваленьня Андрэя Кіма прайшло паўгода. «Урокі пакоры» ў беларускім варыянце былы палітвязень не засвоіў і працягвае сваю даволі актыўную грамадзкую дзейнасьць. Андрэй зьяўляецца адным з сябраў і сузаснавальнікаў Беларускай хрысьціянскай дэмакратыі, удзельнічае ці не ва ўсіх вулічных акцыях апазіцыі. Сьцьвярджае, што на сто працэнтаў усведамляе сябе беларусам і, хаця часцей карыстаецца ў зносінах рускай мовай, перакладае «для сябе» на беларускую мову дзіцячую кнігу Клайва Льюіса «Леў, вядзьмарка і гардэроб». Падчас нашай сустрэчы пасья вызваленьня Андрэй заўважыў: «Зараз мне цяжка разважаць пра сур'ёзныя рэчы па-беларуску. У зьявольныя я ня меў моўнай практыкі. Калі яшчэ знаходзіўся на Валадарцы, мне казалі «Яшчэ раз падпішаш дакументы па-

беларуску, пасадзім у карцэр». Але ня будзе памылкаю, калі скажу, што прыхільнасьць да беларускасьці вымяраецца ня толькі моваю. Галоўнае, каб мы разумелі адзін аднаго.

Гэтае інтэрвію – мазаіка з размовы з юнаком адразу пасля ягонага вызваленьня і праз некалькі месяцаў.

### **– Ты чакаў датэрміновага вызваленьня?**

– Заўсёды ёсьць нейкая надзея, і калі вызвалілі Аляксандра Казуліна, то пэўныя спадзяваньні былі. Але абстаноўка ў калоніі была досыць напружаная, перад вызваленьнем ствараліся сітуацыі на мяжы правакацыяў, за мной пастаянна сачылі, дакладвалі пра ўсе мае дзеянні, у тым ліку і самі зьяволеньня. Я настройваў сябе на тое, што выйду на волю 21 чэрвеня 2009 году. Я хацеў бы сказаць словы ўдзячнасьці тым, хто мне пісаў. Адноўчы я атрымаў за адзін дзень 198 лістоў. Гэтыя лісты, паштоўкі многа для мяне значаць. Падтрымка была вельмі важнай, асабліва на пачатку зьяволеньня, калі была атмасфера невядомасьці. Да зьяволеньня я арганізоўваў падобныя акцыі салідарнасьці: на Раство мы напісалі палітвязьням паўтары тысячы лістоў. Цяпер я зразумеў, наколькі гэта важна. І калі, ня дай Бог, у нас зноў зьявіцца палітвязьні, лісты – гэта тое, чым рэальна можа дапамагчы кожны чалавек.

### **– Як да цябе ставіліся ў калоніі, якія адносіны былі з іншымі вязьнямі, адміністрацыяй?**

– Як правіла, адносіны былі роўныя, спакойныя. Вялікая колькасць паважаных мной асобаў гэтак жа ставіліся да мяне, разумелі за што я сяджу. Ці ня кожны тыдзень да мяне падыходзілі, ціснулі руку і казалі: «Андрэй, трымайся. Мы з табою, калі што трэба, падыходзь, зьвяртайся». Мяне гэта сапраўды вельмі грэла, радавала. І гэта ня тыя, хто сядзіць за крадзеж мабільніка. Гэта кіраўнікі прадпрыемстваў, дырэктары калгасаў. Яны разумеюць і бачаць на свае вочы, што творыцца ў краіне, у пэнітэнцыярнай сістэме Людзі паўсюль розныя – і добрыя, і дрэнныя. Звычайна мы носім маскі, але месцы

зьявольнення – гэта закрытае грамадства, і там усё хутка становіцца зразумелым. Мяне прыемна здзівіла, што добрых людзей ўсё ж больш. З іншага боку, непрыемна, што яны знаходзяцца ў няволі. Сапраўды, там вельмі многа разумных, пасьпяховых людзей, якіх «закрываюць» не таму, што яны ўчынілі злачынства, а па прычынах прыватнага характару, з помсты, ці таму, што камусьці трэба было атрымаць чарговую «зорачку». Гэтыя сітуацыі падобныя да маёй. Часта зусім не істотна ўчыніў ты злачынства ці не, сапраўдныя прычыны зьявольнення могуць быць у іншым. Праблема ў тым, што заканадаўства прымяняецца выбарчна.

**– Ты чакаў, што прысуд будзе менавіта такім? Якое цяпер стаўленьне да судзьдзі, сьведкаў?**

– Канешне, я да апошняга спадзяваўся на лепшае. Але я шмат маліўся і на судзе быў гатовы да падобнага прысуду. Мне здаецца, што зьявольненне найбольш ударыла менавіта па маіх блізкіх. Вельмі цяжка было глядзець на маю маму, родных, якія вельмі перажывалі. Як да людзей ні да судзьдзі, ні да «пацярпелага» ў мяне няма асабістых прэтэнзіяў. Але трэба разьмяжоўваць паняцці «прабачыць» і «забыць». Ня трэба патрабаваць для іх адплаты, але пакараньне галоснасьцю мусіць быць. Пра злачынствы трэба памятаць хаця б таму, каб пасля іх не паўтараць.

**– Калі б магчыма было вярнуць час назад, то 21 студзеня 2008 году ты зрабіў бы нешта інакш?**

– Калі гаварыць ад імя моладзі, маіх сяброў, то мы зрабілі тое, што павінныя былі зрабіць. Магчыма, арганізатары мітыngu не апраўдалі спадзеваў людзей. Ды і даволі сур'ёзна падставілі моладзь. Ужо было зразумела, да чаго ідзе справа. Але цяпер я б не хацеў варушыць ці распачынаць нейкія канфлікты. Гэта непрыемна, але я ня думаю, што рабіў бы нешта інакш. Уласна кажучы, 21-га студзеня я дайшоў толькі да будынку КДБ, пабачыўшы бессэнсоўнасьць гэтага, пайшоў да сябра піць гарбату. І мяне, і маіх сяброў гэтае затрыманьне вельмі здзівіла.

**– Салідарнасьць з боку прадпрымальнікаў адчувалася?**

– Сэнс ня ў тым, падтрымлівалі яны мяне ці не. Гэта асабістая справа кожнага. Многія з тых, на каго я разьлічваў, падтрымалі мяне ў меншай ступені, а тыя, пра каго я нават не ўспамінаў, дапамагалі шмат. Алесь Таўстыка, Аляксандр Макаеў, Ігар Леднік прыходзілі да мяне на суд, пісалі пасья лісты. Пісалі і звычайныя прадпрымальнікі. Было прыемна атрымліваць лісты ад Аляксандра Мілінкевіча ці Аляксандра Казуліна, але куды больш радавалі лісты ад абсалютна незнаёмых людзей. Гэта знак: тое, што мы рабілі, не засталася незаўважным для простых людзей. І гэта – галоўнае.

**– Твая маці фактычна ўвесь гэты час была правадніком паміж табою і грамадзкасьцю. Яна ва ўсім цябе падтрымлівае?**

– Канешне. Яна ж мая мама, мы сям'я і павінныя падтрымліваць адно аднаго. Самае важнае, што было ў мяне падчас зьявольеньня, – гэта падтрымка блізкіх і малітвы за мяне. За мяне маліліся веруючыя, і гэтыя малітвы я адчуваў ці не фізічна. Мама на сустрэчах са мной нават гаварыла мне «дзякуй» за тое, што ў выніку змагла пазнаёміцца са многімі людзьмі, якія сапраўды любяць нашу краіну. Яна паверыла, што ў Беларусі ёсьць будучыня, бо пабачыла сьветлыя вочы, надзеі, спробы нешта зьмяніць у лепшы бок, – тое жыцьцё, якое раней ад яе было закрытае. Гэта вельмі паўплывала на яе. І цяпер, калі я размаўляю з мамай, то бачу, што яе адносіны да многага зьмяніліся.

**– Ты веруючы чалавек. Гэта з сям'і ці ты сам прыйшоў да веры?**

– У Бога я паверыў у сем гадоў. Нас запрасілі з мамай у пратэстанцкую царкву. Там я прыняў пакаяньне. Пасля гэтага я магу сказаць, што Бог ніколі мяне не пакідаў. Магу, сказаць, што калі б гэтага не адбылося, я б зараз быў куды горшы. І падчас зьявольеньня я адчуваў ягоную падтрымку, ёсьць сапраўды цудоўныя і амаль невытлумачальныя рэ-



чы, якія са мной адбываліся. У мяне ёсць такая мара – я хачу, каб нашая краіна належала адной асобе – Ісусу Хрысту, каб у нас насамрэч адбыўся пералом у грамадстве, і людзі зразумелі, што бяз веры тут нічога немагчыма зрабіць.

**– Ці разглядаўся варыянт эміграцыі з Беларусі?**

– Я не магу сказаць, што гатовы да ўсяго і мяне нішто ня спыніць. Калі сутыкаешся наўпрост з пагрозай, пачынаеш цьвяроза ацэньваць свае сілы. Пакуль я не зьбіраюся зьяжджаць, бо гэта мая краіна і я ня бачу падстаў, каб выехаць адсюль. Я не разумею, чаму нехта лічыць сябе гаспадаром і думае, што можа тварыць тут усё што заўгодна. Калі малады чалавек зьяжджае па праграме Каліноўскага, каб атрымаць еўрапейскую адукацыю і вярнуцца зьмяняць краіну, то стаўлюся да гэтага толькі станоўча. Гэта дакладны і правільны крок. У мяне вучыцца шмат знаёмых па гэтай праграме, і некаторым з іх менавіта я гэта параіў. Калі ж чалавек зьяжджае, каб уладкаваць сваё жыццё – не магу асуджаць, але і пахваліць няма за што. Гэта прагматычны падыход. Любы чалавек у здаровым розуме павінен імкнуцца зьехаць з **такой** краіны. Акрамя тых, хто яе паспраўднаму любіць і гатовы пайсьці дзеля гэтай любові на ахвяры. Але гэтага нельга патрабаваць ад усіх.

**– Ты размяжоўваеш для сябе паняцці палітыкі і грамадзянскай дзейнасьці ва ўмовах Беларусі?**

– Я лічу, што палітыка – гэта барацьба за ўладу. Я ніколі не займаўся тым, што можна было б вызначыць менавіта так. Мне здаецца, што цяпер найбольш эфектыўная барацьба за ўладу ўнутры самой улады. Як прыклад, разборкі паміж МУС і КДБ, перацзел сьфераў уплыву. Магчымая барацьба за ўладу ўнутры АДС, але гэта мяне таксама не цікавіць. Я хачу, каб мая дзейнасьць была накіраваная на зьнішчэньне ў краіне беззаконья, апатыі, страху. Самае жахлівае ў нас, што насельніцтва пагрузілася ў апатыю. Усім усё абьякава, а каму не, той – баіцца.

**– І якімі метадамі, па-твойму, гэтага магчыма дасягнуць?**

– Метады розныя. Як мінімум, з людзьмі трэба размаўляць, кантактаваць. Гэта ж рабілі мы са сваімі сябрамі. Мы рабілі нейкія пазітыўныя акцыі, выхоўвалі адзін у аднаго неабьякавасьць. Чаму мы выйшлі на акцыі прадпрымальнікаў? Канешне, нас гэта неяк датычылася з эканамічнага боку, але найперш нам было ня ўсё роўна, што адбываецца з іншымі. У Нямецчыне быў пратэстанцкі пастыр Марцін Німэлер, вязень канцлагераў, які сказаў цудоўную фразу: «Калі яны прыйшлі за габрэямі, я прамаўчаў, бо не габрэй, пасля яны прыйшлі за камуністамі, я прамаўчаў, бо не камуніст. Пасля яны прыйшлі за мной, але не знайшлося нікога, хто б выступіў супраць». Абыякавасьць да ўсяго рана ці позна закране і цябе, і гэта найперш адчуваецца ў турме. Там разумееш, што пад прэс дзяржаўнай машыны можа патрапіць і дворнік, і чыноўнік.

**– Надалей ты гатовы ўдзельнічаць у акцыях пратэсту?**

– Гледзячы якіх. Што найперш павінна ў іх быць — гэта дакладнае асэнсаваньне мэты, якой хочуць дамагчыся арганізатары. Бо ў тым жа Еўрапейскім маршы я абсалютна ня бачыў ніякай мэты. Гэта быў чарговы бессэнсоўны рэгулярны мітынг, які толькі стварае ўражаньне дзейнасьці. Людзі туды прыходзяць. Але наўрад ці атрымаецца ігнараваць такія мерапрыемствы, хаця я і стаўлюся да іх негатыўна, бо на іх прыходзяць 99 адсоткаў незаангажаваных у палітыку. І мне падаецца, што туды трэба ісьці менавіта дзеля гэтых простых людзей. Але я думаю, што варта перагледзець падыход да правядзеньня акцыяў пратэсту. Заўсёды трэба дакладна бачыць мэту і выбіраць правільныя падыходы. Зімовыя акцыі пратэсту прадпрымальнікаў мелі сэнс. Калі б прадпрымальнікаў выйшла ня дзьве тысячы, а дваццаць, то ўлады саступілі б. Калі надалей я буду бачыць, што акцыі маюць дакладныя мэты, то я абавязкова туды пайду, бо гэта таксама спосаб праяўленьня маёй грамадзянскай пазіцыі.

**– Пасля твайго вызваленьня прайшло некалькі месяцаў. Чым займаўся гэты час?**

– Значную частку часу патраціў на рэабілітацыю і асэнсаваньне сітуацыі. Спрабую знайсці свой шлях. Стаў рэгулярна хадзіць у царкву. Пэўна, стаў больш памяркоўны. Зараз знаходжуся на ростанях, у мяне ёсьць некалькі варыянтаў, як жыць далей, і вясна пакажа, куды рухацца.

**– Цяпер моладзевы рух раздроблены. Раз-пораз зьяўляюцца новыя ініцыятывы, і іх заснавальнікі не заўсёды могуць паразумецца паміж сабою...**

– Гэта праблема. Але ня толькі моладзевага руху – ўсёй апазіцыі. Гэта адбываецца з-за маргінальнасьці і першага, і другога. А маргінальнасьць – з-за нежаданьня шукаць новыя фарматы дзейнасьці, падыходы да людзей. Некаторым лідэрам бракуе гнуткасьці ў добрым сэнсе гэтага слова.

**– Ты зьяўляешся сябрам аргкамітэту партыі «Беларуская хрысьціянская дэмакратыя». На твой погляд, гэтая структура можа займець рэальны ўплыў сярод насельніцтва? Ці не занадта далёка яе кіраўніцтва ў сваіх ідэях ад насельніцтва?**

– На сёньняшні дзень абсалютная большасьць як апазіцыйных партыйных структураў, так і моладзевых палітычных рухаў – маргінальныя. Яны варацца ва ўласным соку. БХД мае высокі патэнцыял ня стаць такой партыяй. Стаць сапраўды папулярнай і сапраўды дзейснай. Зараз у яе ёсьць усё неабходнае – выразная, правільная платформа, добры лідэр, жаданьне дзейнічаць і галоўнае – вера. Менавіта таму я і стаў сябрам БХД.

**– Якой бачыш будучыню Беларусі, напрыклад, праз пяць гадоў?**

– Усё залежыць ад нас. Калі рухацца па вектарах, якія пракладзеныя зараз, то ўсё будзе толькі пагаршацца. І праз пяць гадоў краіна рызыкуе канчаткова стаць дрыгвой. Але я веру, што Гасподзь дапаможа зьмяніць сітуацыю. Веру, што мы знойдем сілы ў сабе і іскру ў іншых, каб пераламіць сітуацыю.

*Вольга Хвоін*

## 5. Міхаіл Пашкевіч

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага лідэра Міхаіла Пашкевіча віноўным ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч.1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групувак дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### **Міхаіл Пашкевіч, старшыня моладзевай арганізацыі Аб'яднанай грамадзянскай партыі «Маладыя дэмакраты»: «Быць дылетантам — ня самы лепшы варыянт»**

Гэты малады чалавек у часавым вымярэнні параўнальна нядаўна ўзьнік на беларускім палітычным полі, але бяз гэтага хлопца сёньняшні дэмакратычны моладзевы рух Беларусі ўявіць, прынамсі мне, цяжка, і часам падаецца, што Міша ў гэтым руху быў заўсёды...

Міхаіл Пашкевіч нарадзіўся ў 1986 годзе ў Комі АССР (цяперашняя Расейская Федэрацыя). У той час ягоны бацька там працаваў па разьмеркаваньні вайсковым лекарам, а маці – эканамістам, але праз пару гадоў сям'я вярнула-ся на радзіму, у Беларусь, у вёску Спорава Бярозаўскага раёну Берасьцейскае вобласьці. У 1991 годзе Пашкевічы перабраліся ў Бярозу. Бацька Міхася кінуў мэдыцыну і

пачаў займацца прыватным бізнэсам, што робіць і дагэтуль.

«Я вучыўся ў Бярозе ў дзвюх школах, напачатку ў школе № 3, потым – у школе № 2, але ў дзявятым класе цягам маіх вандровак па абласных і рэспубліканскіх алімпіядах па гісторыі я загарэўся жаданьнем паступіць у Ліцэй БДУ, – распавядае маладзён. – З першай спробы – па выніках алімпіядаў – я ня трапіў, бо ў мяне быў толькі дыплом другой ступені, але пасьпяхова здаў усе іспыты і апынуўся ў 10-м класе гэтага ліцэю. Такім чынам, першая задача, якую я ставіў перад сабой, была выкананая. Ліцэй пакінуў у мяне адныя з самых найлепшых уражаньняў і ўспамінаў, бо гэта былі два яскравыя гады майго жыцьця. Мне нуднавата было вучыцца ў Бярозе, бо нават тыя мерапрыемствы «Маладога Фронту», якія мы там рабілі, будучы яшчэ ў 8-м – 9-м класах, для гэтага зотысячнага гарадка былі параўнальна буйнымі, але мяне як асобу яны ня надта ўзрушвалі. Тым больш, я шмат чытаў і ведаў, што ёсьць больш прывабныя і лепшыя навучальныя ўстановы. Шчыра кажучы, мяне вабілі нават ня самі веды, але сама атмасфера іншых навучальных устаноў – ад пушкінскага ліцэя да некаторых яшчэ».

Міхась прызнаецца, што, паступіўшы ў ліцэй, фактычна «перастаў вучыцца»: «Я сапсаваўся, стаў такім дрэнным хлопцам (сьмяецца), і, ня буду падманваць, у ліцэі ў мяне ўзьніклі праблемы. Але для мяне гэта ўжо было не галоўным: галоўным было вырвацца ў сталіцу – тут новыя людзі, новая кампанія, новыя думкі. Я з большым задавальненьнем набываў і чытаў кніжкі Адама Глобуса, чым хадзіў на лекцыі і слухаў выкладчыкаў. Але, дзякуючы менавіта ліцэю і такім выкладчыкам як Ірына Віданава, якая выклдала ў мяне ў ліцэі гісторыю, многім новым калегам і сябрам, у мяне і выхавалася пачуцьцё мультыкультуры. І нават зараз, знаходзячыся ў апазіцыі, я іншым разам раблю «папраўку на вецер», спрабую не зусім «заносіцца», а паглядзець на рэчы з іншага боку, што час ад часу бывае вельмі карысна, хаця з-за гэтага я

не заўжды знаходжу паразуменьне з партнёрамі з іншых арганізацыяў і нават са сваёй. Можа, на мне нейкім чынам адбілася і тое, што я вучыўся ў класе, палова вучняў якога былі дзеці высокіх чыноўнікаў, і мая пазіцыя (а я, дарэчы, тады быў вельмі радыкальным хлопцам) часта прыводзіла да сварак, канфліктаў, і я тады панабіваў сабе шмат гузакоў, чаго зараз ужо рабіць ня буду. Але, тым ня менш, Ліцэй БДУ – ці не адзінае месца ў Менску, куды я вельмі люблю заходзіць (у нас нават нядаўна там была сустрэча выпускнікоў). Як для ліцэйстаў-«коласаўцаў» любімы іхны ліцэй, так для ліцэйстаў-«бэдэўнікаў» улюбёным застаецца Ліцэй БДУ. А асабіста для мяне менавіта з яго і пачаўся Менск».

Узгадваючы дзяцінства, Міхась прыпамінае, што калісьці, гледзячы на аднаго з бацькавых сяброў, які быў дыпламатам, таксама пэўны час марыў у будучыні заняцца такой дзейнасьцю. «Потым я ўсё больш разумеў гісторыю, разумеў, што адседзеца ў баку ад яе ня ўдасца, – працягвае Пашкевіч. – Стаць дзяржаўным служачым? Я разумеў, што гэта азначае ўвесь час быць пануканым. Бізнэс? Я добра разумею, што гэта справа, неабходная для выжывання, што ім калісьці давядзеца займацца, і нават зараз я не пакідаю гэтай думкі. А ўвогуле, колькі сябе памятаю, то заўжды ўзьнікалі нейкія новыя мэты, хочацца ўсяго паспрабаваць і пры гэтым ня быць апошнім у справе, у спаборніцтве. Я нават у спорце шмат чаго паспрабаваў. Дарэчы, узгадаў, што яшчэ ў ліцэй я хацеў стаць рэжысёрам, я нават у інтэрнаце ставіў «капусьнікі», але на мяне ўсе «наехалі»: маўляў, спачатку трэба атрымаць адукацыю, і выкладчыкі мне дакладна казалі: ідзі на гістфак! Нават ужо будучы студэнтам, я ўдзельнічаў у пастаноўках і нават быў актёрам у масоўках на «Беларусьфільме». Але зараз я разумею, што быць дылетантам – ня самы лепшы варыянт. Хаця я нічога не выключаю, бо, як паказвае маё жыццё і вопыт – калі паставіць перад сабою мэту, то чаму – не?»

Па словах Міхася, у палітыку і актыўную грамадскую дзейнасьць ён трапіў дзякуючы літаратуры і гісторыі.

«Я шмат чытаў Караткевіча, шмат беларускай гістарычнай літаратуры, незалежную прэсу, паўплывала ня мяне і кола бацькавых сяброў. Дарэчы, я заўсёды быў «у апазіцыі» да той інфармацыі, якую нам падавалі ў школе. Але мне пашэнціла ў тым, што ў школе да мяне і да маіх бацькоў ставіліся вельмі прыязна, я быў выдатнікам, і таму ніякіх вялікіх праблемаў не было. І ў Бярозе са мною ніколі б не адбылася тая гісторыя, што здарылася з Іванам Шылама у Салігорску (*лідэра салігорскіх маладафронтаўцаў Івана Шылу на палітычных матывах выключылі са школы, ня даўшы здаць апошні іспыт, тым самым пакінуўшы юнака нават без закончанага сярэдняга адукацыі.* – Г. К.). Дык вось, я вельмі шмат чытаў, а ў пятнаццаць год, лічу, што быў яшчэ зусім дзіцём, хацелася нейкай рамантыкі, а тут само жыццё яе, як кажуць, падкінула. Калі я вучыўся ў ліцэі, пасля так званай «плошчы Ганчарыка» (*пасля прэзідэнцкіх выбараў 2001 году.* – Г. К.) я на некаторы час адышоў ад актыўнай дзейнасці. Я, канешне, хадзіў на некаторыя дэманстрацыі, але я ня бачыў вялікай актыўнасці. Я прыходзіў і бачыў тры-чатыры каляндарныя мерапрыемствы, хаця не магу сказаць, што тады расчараваўся ў апазіцыі, наадварот, ва ўсіх прыватных гутарках я заўжды станоўча выказваўся наконт яе. Але жадання дзейнічаць не было зусім. А вось у 2006-м годзе...»

Міхась асабліва падкрэсліў, што не жадае хаваць такую старонку ўласнай біяграфіі, як сваю бытнасць двойчы брыгадзірам будаўнічых атрадаў БДУ, якія ствараюцца пад эгідаю БРСМ: «Я ніколі ня быў сябрам БРСМ, але зараз актыўна чапляюся за тэму моладзевай палітыкі, таму што сам паварыўся ў гэтай кашы, пабачыў, як засвойваецца дзяржаўны бюджэт, і, дарэчы, шмат хто з маіх прыцяляў засталіся працаваць у гэтай сістэме. Прывяду нават прыклад: два чалавекі з нашай кампаніі, якая стала ў 2006 годзе ў ахове Мілінкевіча на плошчы, зараз працуюць у Менскім гаркаме БРСМ. Кожны сам выбірае сабе шлях. Дарэчы, там, у будатрадах, я займаўся толькі гаспадарчымі пытаннямі і ніколі ня лез у ідэалогію».

Праблемы ў БДУ, адкуль маладзёна выключылі з апошняга курсу, у Міхася пачаліся акурат пасья падзеяў сакавіка 2006 году. Пасья таго, як два чалавекі з той самай міхасёвай кампаніі патрапілі на Акрэсьціна, пасьедавалі гутаркі з дэканам, і Пашкевічу было прапанавана «шукць законныя сродкі» для працягу ягонаў грамадзкаў дзейнасьці. «Такім сродкам я абраў мясцовыя выбары канца 2006 году, калі мне прапанавалі ў іх удзельнічаць, – працягвае расповед Міша. – Дарэчы, я сам прыйшоў у АГП, бо падумаў, што ісьці на выбары беспартыйным – гэта не для нашай краіны, бо колькі ўжо было прыкладаў, калі беспартыйных кандыдатаў зьневажала і ўлада, і апазіцыя. А па маіх асабістых пазіцыях – рынкавая эканоміка, грамадзянская супольнасьць – мне найбольш падыходзіла менавіта АГП. Мяне неяк вельмі хутка прынялі ў партыю, без правалочак, для мяне знайшліся і час, і ўвага. Дарэчы, чаму я і зараз займаюся менавіта мясцовымі выбарамі, бо гэта цудоўная магчымасьць для маладых людзей папрацаваць на саміх сябе – ты сам ходзіш у выбаркам, ты сам займаешся сваёй рэгістрацыяй, сам шукаеш кампанію, сам зьбіраеш подпісы, сам сустракаешся з выбаршчыкамі і гэтак далей. Карацей, гэта выдатная магчымасьць міні-старту ў палітыцы, прытым, як самастойнаму палітыку, а не шараговаму сябру нейкаў палітычнаў структуры. Таму я і лічу, што для моладзевых арганізацыяў мясцовыя выбары больш важныя за прэзідэнцкія».

Міхась лічыць сябе гарачым і часам нястрыманым чалавекам. «Вось і ўчора тут, у офісе партыі, пасварыўся, магу часам за словам не прасачыць, пакрыўдзіць чалавека, – кажа Пашкевіч. – І вось гэтая мая гарачнасьць ва ўсіх пралях і нястрыманасьць мяне часта падводзяць. І мне ад гэтага потым робіцца вельмі няёмка. Учора быў канфлікт па працы, і мне вельмі трэба папрасіць прабачэньня, абавязкова. У прынцыпе, хочацца лічыць сябе дынамічным і крэатыўным, але не заўсёды атрымліваецца. У любым выпадку, мне падабаецца ўвесь час ня тое што вучыцца,



але прынамсі разьвівацца. Бо я хачу ня толькі заставацца прафесійным апазіцыянерам, але і рэалізаваць сябе яшчэ ў якой-небудзь сьферы, напрыклад, у бізнэсе».

На маё пытаньне, ці былі ў яго ўчынкі, за якія было б сорамна, Міхась адказаў: «Натуральна, былі, але таму за іх і сорамна, каб не распавядаць пра іх нікому...»

Мне ж падаецца, што ў Мішы – фэйная будучыня. Яна проста ня можа быць іншая ў неабьякавага, актыўнага і разумнага чалавека, які мае мэты і ўжо даказаў, што можа дабівацца свайго. Нават у нашай дзіўнай і часам непрадказальнай краіне...

***Генадзь Кесьнер***

## 6. Міхаіл Крываў

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Міхаіла Крывава вінаватым ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч.1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актывісны ўдзел у групуавых дзеяннях, якія груба парушаюць грамадскі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### Міхаіл Крываў: «Усё, што цябе не забівае, робіць цябе мацнейшым»

*Праз нейкі час пасля вынясення прысуду Міхаіл Крываў пакінуў Беларусь і зараз жыве за яе межамі. Паколькі зьвязацца і пагутарыць з ім не ўдалося, ў зборніку друкуецца інтэрвію з палітвязьнем, якое было ўзятае перад пачаткам судовага разгляду крымінальнай справы і зьмешчанае на сайце Аб'яднанай грамадзянскай партыі ([www.ucrb.org](http://www.ucrb.org)) 14 красавіка 2008 году.*

**– Міхаіл, ты самы старэйшы сярод моладзевых актывістаў, прыцягнутых да суда. У цябе за плячыма факультэт журналістыкі БДУ і дзьве магістратуры – МГИМО па міжнародных сувязях і Універсітэта г. Сан-Хасэ па сувязях з грамадзкасьцю. Ты прыйшоў у апазіцыю, бо не знайшоў іншага спосабу самарэалізавацца ў Беларусі?**

– Напэўна, самарэалізавацца магчыма ў любых умовах, у тым ліку і ў цяперашняй Беларусі. Пытаньне ў кошыце, які ты гатовы за гэта плаціць. У мяне ў свой час была магчымасьць уладкавацца ў беларускі МЗС альбо ў міжнародны аддзел БТ (тады мая рэпутацыя яшчэ не была «заплямленая» сувяззю з апазіцыяй). Але я своечасова зразумеў, што зрабіў бы там кар’еру, рызыкуючы нанесці шкоду свайму псіхічнаму здароўю. Штодня плесьці ахінею пра тое, як нам выгадна сябраваць з Іранам, Сірыяй і Венесуэлай, і даказваць, што заходняя цывілізацыя з яе каштоўнасьцямі – наш закліты вораг... Я б, відаць, ад гэтага звар’яцеў. Ці стаў бы такім цынікам, які пагарджае і сабой, і жыцьцём. Я ні на хвіліну не пашкадаваў, што ўступіў у Аб’яднаную грамадзянскую партыю. Тут я пазнаёміўся з такой колькасьцю годных, разумных і свабодалюбівых людзей! Тут у мяне зьявіліся сябры і аднадумцы.

**– За час існаваньня незалежнай Беларусі сотні і тысячы беларускіх студэнтаў зьехалі ў Амерыку: зарабіць грошай, падвысіць кваліфікацыю, атрымаць дадатковыя веды. Вяртаюцца з іх адзінкі. Нават зьявіўся такі жарт: «З Амерыкі, як з таго сьвету, яшчэ ніхто не вярнуўся». Аднак ты вырашыў вярнуцца і адмовіўся ад магчымасьцяў працаваць за мяжой. Чаму?**

– Я быў неверагодна здзіўлены, колькі шмат беларусаў жыве зараз у Штатах. У асноўным гэта маладыя людзі. Што ні кажы, Амерыка – краіна вялікіх магчымасьцяў, у тым ліку і для новых імігрантаў, якія прыяжджаюць. Вельмі многія беларусы лічаць за лепшае застацца ў Штатах нават нелегальна, абы толькі не вяртацца ў «моцную і квітнеючую». Што ж датычыцца мяне асабіста, у мяне было некалькі матываў вярнуцца. Па-першае, была каханая дзяўчына, якая, як я меркаваў, мяне дачакаецца. А па-другое, калі я жыў у Амерыцы, у мяне зьявілася адна цікавая звычка. Я заходзіў у інтэрнэт, на сайт <http://www.youtube.com/>, і практычна кожны вечар глядзеў адзін і той жа відэакліп пра Беларусь. Невялікі па часе, хвілінаў пяць.

Гэта былі кадры джынсавай рэвалюцыі сакавіка 2006 году. Я ўзіраўся ў твары людзей, якія стаялі жывым ланцугом супраць узброенага да зубоў АМАПу, мерзлы ў зацярушаных сьнегам намётах, махалі бел-чырвона-белымі сьцягамі на дахах аўтобусаў. І гэта ўсё на фоне прыгожай і сумнай мелодыі гімну «Магутны Божа». У такія моманты я адчуваў у душы нешта асаблівае. Назавіце гэта пачуцьцём патрыятызму, калі хочаце.

**– У Аб'яднаную грамадзянскую партыю ты ўступіў восем месяцаў таму. За гэты час ты пасьпеў паўдзельнічаць у шматлікіх акцыях, атрымаць 15 сутак адміністрацыйнага арышту. У той жа час ты пакуль усё яшчэ захоўваеш «свежы погляд» на дзеяньні апазіцыі. Ці не лічыш ты, што апазіцыя павінна шукаць іншыя спосабы супрацьдзеяньня рэжыму?**

– Вулічныя акцыі пратэсту, вядома, патрэбныя. Нават калі на іх прыходзіць ня так шмат людзей, як нам хацелася б, імі мы паказваем рэжыму, што ў Беларусі ёсьць вольныя людзі, што мы – ня быдла, а самабытная еўрапейская нацыя. Разам з тым я лічу, што вельмі важна ўзмацніць інфармацыйна-адукацыйную дзейнасьць сярод простых людзей. Даходліва тлумачыць ім, што рэжым пагарджае і падманвае іх на кожным кроку. Што для паляпшэньня жыцьця неабходна хоць што-небудзь зрабіць. Што воля і дабрабыт проста так не даюцца, іх трэба дамагацца.

**– У цябе ня склалася ўражаньне, што акцыям пратэсту прадпрымальнікаў не хапіла прадуманасьці, нейкага стрыжня? Сёньня прадпрымальнікі заняты тым, што вучацца выжываць ва ўмовах дзеяньня 760-га ўказу. Большасьць з іх нават ня ведаюць аб прызначаным над вамі судзе, сярод іх не было арганізаванай кампаніі па вашай падтрымцы...**

– Сапраўды, зараз нам маральная падтрымка з боку прадпрымальнікаў не пацкоділа б... Відаць, прадпрымальнікі, як і ўвесь беларускі народ, вельмі запалоханыя, вось і лічаць за лепшае крытыкаваць рэжым

седзячы ў сябе на кухнях. А што тычыцца самой акцыі 10 студзеня, то давайце паглядзім, колькіх людзей выйшла на плошчу? Ад 3 да 5 тысяч. А колькі было зарэгістраваных прадпрымальнікаў на той момант? Наколькі я ведаю, у адным толькі Менску – 40 тысяч, па ўсёй Беларусі – каля 250 тысяч. Плюс іх сваякі, наёмныя працаўнікі... Дык вось я задаюся пытаньнем: дзе ж яны ўсе былі?!

**– Калі ты распавядаеш аб сваім жыцці ў ЗША, ты гаворыш, што свабода – краевугольны камень у жыцці амерыканскага грамадства, і за гэта ты любіш Амерыку. Сённяшняя Беларусь, на жаль, – краіна несвабодная. За што ты любіш Беларусь?**

– Я люблю Беларусь перш за ўсё за тое, што гэта мая радзіма. А радзіму, як і бацькоў, не выбіраюць. Я люблю Беларусь свабодалюбівых шляхцічаў. Я люблю Беларусь Максіма Багдановіча, Кастуся Каліноўскага, Уладзіміра Караткевіча, Канстанціна Астрожскага. Я люблю Беларусь Тадэвуша Касцюшкі, якога, дарэчы, амерыканцы шануюць як свайго нацыянальнага героя. І гэты сьпіс вялікіх людзей можна доўга працягваць.

**– Сёння ніхто не ў стане прадказаць вынік суда. Беларускія палітыкі і праваабаронцы, на жаль, робяць ня вельмі сучаснальныя прагнозы. Ведаю, што некаторыя з хлопцаў збіраюцца ісьці на суд «з рэчамі»... Якія кнігі ты возьмеш з сабой ў першую чаргу?**

– «Каласы пад сярпом тваім» Уладзіміра Караткевіча.

**– Ведаем, што твае бацькі – пенсіянеры. Перад пачаткам суда ты знойдзеш словы, каб супакоіць іх?**

– Мне самому вельмі падабаецца выслоўе – «Усё, што цябе не забівае, робіць цябе мацнейшым» (*Ніцшэ «Так кажаў Заратустра»*. – *Рэд.*). А наогул, гэта яны мяне імкнуцца супакоіць. Яны гавораць: «Ты нічога ня скраў і нікога не забіў. Табе няма чаго саромецца. А калі рэжым дазваляе сабе вытвараць такія рэчы, як гэты «суд» – гэта ягоная ганьба».

**Кацярына Ткачэнка**  
**У перакладзе на беларускую мову**

## 7. Аляксей Бондар

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Аляксея Бондара вінаватым ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групуавых дзеяннях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### **Аляксей БОНДАР: «Жыцьцё заўсёды дае нам шанец застацца чалавекам»**

Аб палітыцы і ня толькі аб ёй гутарка з удзельнікам «працэсу 14-ці» Аляксеем Бондарам.

– Я прыйшоў у палітыку незвычайна, – распавядае мой суразмоўца. – Усё пачалося з майго абурэньня зьменай уладамі нашых нацыянальных сімвалаў 14 траўня 1995 году. Тым больш што гэта адбылося ў мой дзень нараджэньня! У 1996 годзе выпадкова трапіў на «Чарнобыльскі шлях», дзе пабачыў упершыню, як супраць мірнай дэманстрацыі былі кінутыя натоўпы АМАПу. З маім абвостраным пачуцьцём справядлівасьці я зразумеў, што з гэтай уладай кропак паразуменьня няма. З таго часу я стаў актыўным удзельнікам апазіцыйных вулічных мерапрыемстваў, чытачом апазіцыйных СМІ. У 1999 годзе стаў членам Задзіночаньня Беларускіх студэнтаў, але мой удзел быў там даволі намінальным. На прыкладзе ЗБС я

ўпершыню адчуў, што апазіцыйныя структуры ператвараюцца ў закрытыя інстытуты, «клубы для сваіх». Я нават на некаторы час вельмі расчараваўся ў «апазіцыі», дакладней, у асобных людях, для якіх удзел у апазіцыйным руху ператварыўся ў сумную, шэрую штодзённасць.

**– У вашай самасьведомасьці быў нейкі пераломны момант?**

– Думаю, 2006 год, калі пасля вясновых падзеяў, я зразумеў, што ня маю права маўчаць, а ўдзельнічаць толькі ў вулічных мерапрыемствах кшталту Дня Волі гэтага, канешне, недастаткова. Я пачаў шукаць знаёмствы сярод моладзі і даволі хутка знайшоў людзей з падобнымі поглядамі і жаданьнем актыўных дзеяньняў. З флэшмоберскай вясновай хвалі ўзьнік рух «Ініцыятыва», пад назвай якога мы і вырашылі працягваць сваю дзейнасць. Прыярытэтнай задачай бачылі для сябе, безумоўна, барацьбу са страхам у грамадзтве, страхам, уласьцівым таталітарнаму грамадзтву, які, насамрэч, ніколі не зьнікаў з часоў Саветаў, а на некаторы час проста схваўся у пачатку 90-х, калі ўлада камуністаў завагалася. Таксама была мэта пошуку аднадумцаў сярод моладзі, якіх было многа, але як і мы самі ў свой час, яны ня ведалі, куды пайсьці і што можна зрабіць.

Ніякіх палітычных мэтаў, калі разумець палітыку як барацьбу за ўладу, мы не ставілі, больш за тое, прыныпова адмаўляліся. Але палітыкай нам, жадалі мы таго ці не, заняцца прыйшлося, і ў гэтым я бачу асноўную прычыну таго, што намі адразу ж вельмі зацікавіўся КДБ. Усё скончылася крымінальнымі справамі супраць мяне і Андрэя Кіма.

Дарэчы, калі нас з ім трымалі на Акрэсьціна пасля акцыі прадпрымальнікаў 21 студзеня, мяне вадзілі паразмаўляць з незнаёмым чалавекам у гарнітуры. Размова праходзіла ў нармальнай атмасферы, мне не пагражалі і не спрабавалі вербаваць, чаго я чакаў. Сэнс словаў чалавека быў наступны: тут вы нічога зрабіць ня зможаце, я вас пераканаць таксама не змагу. У вас ёсьць адукацыя,

веданьне моваў, што вам рабіць у Беларусі – зьяжджайце. Бо зараз вы тут, а ў наступны раз можаце апынуцца на Валадарцы.

Чалавек аказаўся прарокам – Андрэй Кім апынуўся на Валадарцы, я быў вымушаны зьехаць...

**– Якой вам наогул бачылася вашае роля ў палітыцы?**

– Я ніколі ня бачыў сябе як палітыка і, адпаведна, не імкнуўся рэалізаваць сябе менавіта як палітычны дзеяч. Я і маі паплечнікі імкнуліся займацца менавіта грамадзкай дзейнасьцю, таму і нашае «Ініцыятыва» таксама пазіцыянавалася як бязьлідэрная арганізацыя. Гэтым можна патлумачыць і нашае рэдкае зьяўленьне ў СМІ менавіта як асобных персанаў.

**– Наколькі моцна можа падзейнічаць рэпрэсіўная машына на маладога чалавека, які вырашыў заняцца палітыкай?**

– Рэпрэсіўная машына сучасных беларускіх уладаў бярэ свой пачатак і ідэйную сутнасьць з савецкіх часоў, але мае свае асаблівасьці. Калі параўнаць савецкую сістэму са сланом, які можа растаптаць усіх нязгодных, то беларуская – гэта шакал, які дзейнічае спотайку. І, на жаль, самагубства Яны Паляковай, з якой я некалькі разоў сустракаўся, – гэта вынік гідкай дзейнасьці рэпрэсіўнага апарату, у які ўваходзяць і прыдворныя журналісты з дзяржаўных СМІ. З 2006 году я пачаў адчуваць дзеянне рэпрэсіўнай машыны і на сабе. Для мінімізацыі шкоды пайшоў працаваць без афіцыйнага працаўладкаваньня – каб не падстаўляць людзей, з якімі меў зносіны. Акрамя гэтага, у мяне не было яўных слабасьцяў, на якія можна б было націснуць.

З другой паловы 2007 году ціск узрос, і мне даводзілася ўсё часцей жыць ня дома, асабліва перад акцыямі. Мае бацькі і суседзі могуць шмат расказаць, што рабілася, напрыклад, у перыяд паміж 10 і 21 студзеня 2008 году, калі за мной нават прыяжджаў аўтазак і вакол дома бегалі «людзі ў чорным», а па кватэрах хадзілі міліцыянты, апрошвалі суседзяў, у тым ліку прасілі даць мне характарыстыку.



Але ў мяне такі характар, што ўсе гэтыя рэчы мяне толькі «забудзяць», даюць энергію. Я ведаў адно – за тое, што раблю, мне ніколі ня будзе сорамна, мая годнасьць патрабуе прымусяць улады адказаць за свае дзеянні. Але, безумоўна, шмат каму ў гэтых умовах цяжка вытрымаць, зноў узгадаю Яну. Студэнты, тыя, хто працуе ў дзяржстановах, знаходзяцца ў пэўнай залежнасьці ад уладаў, і аказваць ціск на іх значна прасьцей. І па гэтай прычыне я лічыў неабходным займацца грамадзкай дзейнасьцю, бо быў незалежны ад дзяржавы, не было сям’і, дзяцей.

**– Ці былі выпадкі, калі чалавек проста ламаўся?**

– Такого ня памятаю, але былі выпадкі, калі пачыналіся непрыемнасьці па вучобе, і чалавек вымушаны быў ня тое, што сысьці, але на пэўны час спыніць дзейнасьць.

**– Калі, на ваш погляд, цяжэй: раней ці зараз?**

– Сітуацыя зьмяняецца. Раней было цяжэй у тым сэнсе, што расейскія грошы давалі магчымасьць падтрымліваць сацыяльную стабільнасьць на патрэбным узроўні і пад яе прыкрыцьцём рабіць што заўгодна. Зараз ідуць гульні ў «лібералізацыю», патрэба ў грошах прымушае ўлады дзейнічаць больш асьцярожна, рэпрэсіі працягваюцца, але кропкавыя, супраць нераскручаных людзей (зноў узгадаю Яну Палякову). Таму ў пэўным сэнсе зараз лягчэй. Яшчэ і таму, што зноў пачалося варушэньне, міф стабільнасьці разбураны.

**– Мяняюцца часы – павінен зьмяняцца і стыль працы. Што, на ваш погляд, трэба зараз мяняць, каб супрацьстаяць уладам?**

– Стыль працы павінен, безумоўна, адпавядаць рэаліям часу. Зараз, як мне падаецца, адбываецца вельмі важнае – людзі пачынаюць бачыць маральнае і фактычнае банкруцтва рэжыму. У гэтых умовах жыцьцёва важна выпрацаваць механізм мірнай перадачы ўлады, як, напрыклад, было ў Польшчы. Таму павінны зьявіцца людзі, якім можна перадаць часовую ўладу для далейшага правядзеньня дэмакратычных выбараў.

**– Аляксей, што зараз вам успамінаецца па «справе 14-ці»? Які самы яскравы момант застаўся ў памяці з таго часу?**

– З пазітыўнага – моцная падтрымка людзей, сяброў, тых, хто прыходзіў на судовое паседжаньне. Негатыву, зразумела, больш – добра памятаю словы прысуду Андрэю Кіму – хваляваўся я толькі за яго і за ягоную маці Тацяну Андрэеўну.

**– Падчас судовага працэсу многія міліцыянты хлусілі, калі давалі паказаньні. Хлусьня ў законе – гэта справа кожнага чалавека, гэта час такі ці нешта яшчэ?**

– Ад «людзей у законе» я часта чуў падобныя словы – «ну ты ж разумееш, час такі» і гэтак далей. Зразумела, што гэта зьява больш глыбокая, чым проста «час такі». Па-першае, з улады даўно сышлі людзі, сумленьне якіх не дазваляла ісьці на парушэньне закону. Гэта і судзьдзі, і міліцыянты, і чыноўнікі. На пачатку XXI стагодзьдзя апарат рэжыму ўжо сфармаваўся канчаткова, што дазволіла ўладам бездакорна праводзіць «выбары» і «рэферэндумы», саджаць на суткі за дробнае хуліганства ні ў чым не вінаватых людзей. Пры ўладзе засталіся людзі, якія пайшлі на змову з сумленьнем. Безумоўна, нельга так казаць пра кожнага, але сістэма пачала працаваць.

**– Што б вы сказалі тым людзям, якія хлусілі, калі б сустрэліся з імі ў нармальнай абстаноўцы? Аб чым хацелі б запытацца, пагутарыць?**

– Няма жаданьня сустракацца з гэтымі людзьмі, і я не крыўджуся на іх. Лічу, што яны самі сябе ўжо пакаралі сваёй хлусьнёй, і чым раней яны зразумеюць гэта, тым больш у іх будзе шанцаў вярнуцца да нармальнага жыцьця. Бог ім судзьдзя.

**– Вы веруючы чалавек?**

– Да апошняга часу я быў атэістам, маё навуковае мысьленьне не магло дапусьціць думку, што існуе нейкая найвышэйшая істота. Але зараз, улічваючы некаторыя абставіны, аб якіх я не магу гаварыць, рэчаіснасьць,

можна сказаць, прымусіла мяне паверыць у тое, што ўсё ня так проста, і ёсьць рэчы, якія ня можа патлумачыць сучасная навука. Таму, скажам так, да Бога я прыйшоў таму, што прымусілі абставіны.

**– Якія маеце захапленні ў вольны час? Што вас вабіць больш за ўсё, што чытаеце, аб чым марыце?**

– З дзяцінства любіў шахматы, потым доўгі час з 1995 году займаўся імі прафесійна. Некалькі гадоў таму я ажыццявіў сваю даўнюю мару – пачаў займацца музыкай, а дакладней – барабанамі. На жаль, грамадзкая дзейнасьць і рэпрэсіі прымусілі адмовіцца ад заняткаў і шахматамі, і музыкай.

Таксама з дзяцінства люблю чытаць. Перачытаў вельмі шмат прыгодніцкіх кніг, навуковай фантастыкі, класічных дэтэктываў. Зараз чытаю шмат чаго з рускай класікі: Булгакава, Лермантава, Чэхава... Падабаецца Кафка. Нядаўна прачытаў кнігу П. Судаплатава «Спецоперації. Лубянка. Кремль. 1930-50 гг.». Рэкамендую яе прачытаць усім – кніга дае шмат для разуменьня сёньняшніх падзей.

**– Аб чым шкадуеце, аб чым – не?**

– Я лічу, што шкадаваць аб тым, што не адбылося, нельга. Жыцьцё ёсьць жыцьцё, яно заўсёды дае шанец застацца чалавекам. Іншымі словамі, усё, што робіцца – да найлепшага.

**– Што б хацелі зьмяніць у сабе?**

– Ня ведаю, жадаў бы быць, напэўна, больш мэтанакіраваным, ісьці да канца ў справе. І быць больш цьвёрдым. Адносна мяккацеласьць перашкаджала мне ў некаторых справах. Але, трэба сказаць, супрацьстаянне амаральнай уладзе выпрацоўвае неабходную цьвёрдасьць. Галоўнае, каб яна не перарасла ў цынічнасьць.

**– Хто вам дапамагае ў жыцьці?**

– У жыцьці я звывся дапамагаць сабе сам. Канешне, шмат чаго зрабілі мае бацькі, мой старэйшы брат, мае сябры, мая каханая... Вялікі ім дзякуй за ўсё!

**– Ад чаго б адмовіліся не раздумваючы?**

– Магчыма, ад многіх сумнеўных дасягненняў цывілізацыі – такіх як тэлевізар, алкаголь, ліфт, «Макдональдс» і г. д.

**– Чаго не хапае сучасным людзям?**

– Калі браць беларускае грамадства – шчырасьці, радасьці жыцьцю, комплексу паўнаўдаснасьці, усьмешак. Трэба пазбавіцца ад саўковага страху перад дзяржавай, ад дробязнасьці, ад жаданьня здрадзіць бліжэйшым дзеля ўласнага дабрабыту. Кожны чалавек сам каваль свайго шчасьця...

*Алесь Заблоцкі*

## 8. Тацяна Цішкевіч

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевую актывістку Тацяну Цішкевіч вінаватай ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па ч.1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### Вершніца з марамі пра іншую Беларусь

*«Зранку пасья душа і кавы іду на які-небудзь фізкультурны прадмет – гімнастыку, футбол, танцы, лёгкую атлетыку, плаваньне ці гандбол. Пасья вяртаюся ў інтэрнат, штосьці гатую, праглядаю інтэрнэт, паўтараю анатомію, іду на іншыя заняткі. Розныя паездкі па справах, ізноў заняткі... Увечары рыхтуюся да наступнага навучальнага дня, а пасья сустракаюся з сябрамі. Мы можам схадзіць у клуб, можам проста гуляць па горадзе, а часам збіраемся ў інтэрнаце ці ў кагосьці дома... Увогуле, на працягу дня шмат чаго адбываецца, і паміж сабою дні ня вельмі падобныя», – так Тацяна Цішкевіч апісвае адзін дзень з свайго студэнцкага жыцьця ў польскім Уроцлаве. Там яна навучаецца ў Акадэміі фізічнага выхаваньня і мае ўсе шанцы атрымаць цікавыя спецыяльнасьці – мэнеджэр у спорце і спецыяліст у іпатэрапіі.*

Усё даволі дынамічна і пазітыўна – як і павінна быць у жыцці 20-гадовай дзяўчыны, што навучаецца ў еўрапейскай ВНУ. Але ўсё перайначвае адна змрочная акалічнасць – Тацяна, адна з беларускіх студэнтаў-каліноўцаў, не можа прыехаць дадому нават на вакацыі...

**– Тацяна, цікава – чаму менавіта гэтая ВНУ?**

– Абрала гэтую акадэмію, паколькі ў такой жа навучалася і ў Беларусі. Толькі давялося пачынаць усё наноў, з першага курсу, бо тут спецыяльнасць іншая.

**– Лёгка прыняла рашэнне пра навучанне за мяжой?**

– Думаць пра гэта я пачала, калі мяне адлічылі з універсітэту ў студзені 2008 году, пасля акцыі прадпрымальнікаў. Пасля суду я тры месяцы прасядзела дома і ўсё радзей выбіралася нават на трэніроўкі. Увесь гэты час я ўпадала ў дэпрэсію, бо думаць магла толькі пра прысуд, вынесены мне і хлопцам. Думала пра тое, як будзе выглядаць маё жыццё ў бліжэйшыя два гады – у любы момант я магла апынуцца за кратамі, бо, як вядома, для гэтага дастаткова трох самых нязначных парушэнняў умоваў адбыцця пакарання. Думала пра свой спорт, якога магла б пазбавіцца, а ён займае траціну майго жыцця... Пытанне пра магчымы ад'езд больш за ўсё ўцягвала мяне ў дэпрэсіюны стан. Складана гэтыя пачуцці патлумачыць, іх было шмат і яны былі розныя. Я дакладна вырашыла, што паеду вучыцца за мяжу толькі за два з паловаю дні да самага ад'езду. Заставаўся яшчэ дзень да разгляду нашай касацыйнай скаргі ў Менскім гарсудзе. Да таго моманту судовы прысуд не ўступіў у сілу, усе мы былі пад падпіскамі аб нявыезьдзе з гораду.

**– А што адбываецца ў тваім жыцці, як кажуць, «тут і цяпер»?**

– «Тут і цяпер» ў мяне асацыюецца з гвалтам. У маім уяўленні гэта гучыць як нейкае абмежаванне, нібыта ў цябе няма выбару. Калі казаць пра такія спалучэнні,

то мне заўсёды былі бліжэйшымі «цяпер альбо ніколі» і «калі, як ні зараз». А «тут і цяпер» мне нагадвае пра беларускія спецслужбы. Розныя моманты.

**– Тацяна, палітычная дзейнасць моладзевых актывістаў у нашай краіне — гэта ў пэўным сэнсе «спроба гульні на супрацьходзе». Чым цябе гэта зацікавіла? Можна, спартыўны азарт, цяга да рызыкаўных эксперыментаў?**

– Рызыкаўныя эксперыменты праводзіць на сабе ня вельмі люблю, але часам гэта неяк само па сабе здараецца (сьмяецца). У мяне цвёрдая воля, я ўпарта ў дасягненьні мэтай, таму, бывае, іду на нейкую рызыку, часам апраўданую. Але я б не назвала спартыўным азартам перажываньні за сваю будучыню, за лёсы людзей і сваю краіну. Як актывістка апазіцыі я шмат што спазнала і трапіла ў розныя сітуацыі. Была і затрыманай, і падазраванай, і абвінавачанай, і сядзела «суткі», і плаціла штрафы, і ляжала ў шпіталі пасля сутычак з міліцыяй. Праз маю дзейнасць мяне адлічылі з вучобы. Але ў той жа час я пазнаёмілася з мноствам цікавых людзей, шмат хто з якіх адчуваў тое, што і я. Я знайшла адданых сяброў. Урэшце рэшт, я нармальна вывучыла беларускую мову. Усё гэта мяне вельмі зблізіла з гэтым асяродкам.

**– А што стала тваім першым крокам да актывісцкай дзейнасці?**

– Калі шчыра, то напачатку было проста цікава. Раней я асабліва не цікавілася ні палітыкай, ні тым, што ў нас увогуле ў краіне творыцца. Узрост, мабыць, быў такі. Але неяк мая сяброўка Марта прынесла мне дыск з надпісам «Плошча». І я была ў шоку пасля прагляду. Так я пачала гэтым далей цікавіцца ў знаёмых, а пазьней і ў незнаёмых мне людзей. Я вельмі не люблю падман і несправядлівасць, таму не змагла заставацца ўбаку.

**– А дагэтуль чым ты займалася «ўбаку»?**

– Больш на канюшні час праводзіла. Любоў да жывёлаў у мяне была заўсёды. Асабліва цікавасць да коней зьявілася дзесьці гадоў у дванаццаць, тады я і пачала шу-

каць нейкія магчымасьці. Аказалася, што сябры маіх знаёмых калісьці займаліся конным спортам. Яны і дапамаглі мне патрапіць у Ратамку, дзе я празаймалася каля пяці з паловаю гадоў. Пасьля паўтара года працавала з коньмі на прыватнай канюшні.

**– Не шкада было разьвітвацца з любімай справай?**

– Ад спаборніцтваў, стартаў я крыху аддалілася, але гэта не азначае, што я ўвогуле сышла з коннага спорту. Я і зараз з коньмі працую і проста адпачываю побач з гэтымі цудоўнымі жывёламі. Для мяне конь – гэта нават не жывёла, гэта сябар. Ён мае свой характар і тэмперамент, як і чалавек. Побач з ім адчуваеш моцны станоўчы зарад энэргіі, адрэналін, радасьць, шчасьце, разуменьне – можна шмат пералічыць эмоцыяў. Мне конны спорт прыдаў смеласьці, рашучасьці, мэтанакіраванасьці і трываласьці.

**– А адкуль сілы для актывісцкай дзейнасьці?**

– Сілы чэрпаю з розных крыніцаў. Часам дастаткова было прыйсьці на нейкую акцыю, куды мяне прыводзіла пачуцьцё салідарнасьці альбо нязгода з тым, «што маем». Гледзячы на людзей у распачы, на самаўпраўства міліцыі і тых, хто ўсім гэтым кіруе, я адчувала, як ва мне ўзьнікае імкненьне да супраціву таму безаконьню, што квітнее ў нашай краіне. І з кожным разам гэтае адчуваньне толькі ўзмацнялася. Таксама заўсёды падтрымліваюць разуменьне і салідарнасьць з боку іншых людзей. Адчуваньне таго, што ў нашых руках можа быць будучыня, вызваленьне ад страху і ціску, альтэрнатыва несправядлівасьці і безаконьню – усё гэта дае моцы і жаданьне паўставаць ізноў.

**– Ты можаш прымерыць на сябе жыцьцё згодна з прынцыпам «зьмяні тое, што ты здольны зьмяніць, і прымі тое, што зьмяніць ня ў стане»?**

– У мяне жыцьцё разыходзіцца з такім прынцыпам. Зьмяняю тое, што здольная зьмяніць, і не заўсёды прымаю тое, што зьмяніць не магу. Шукаю альтэрнатыву, бо не хачу прымаць негатыў.



**– А задаешся пытаньнямі кшталту «ці ўсё ў маім жыцці правільна?» і «як гэта – жыць правільна?»**

– У маім жыцці няправільна тое, што я не магу, не баючыся, прыехаць у сваю краіну, дзе не магу бяз боязі выйсьці на вуліцу. Не магу ўзяць удзел у мірнай акцыі, не атрымаўшы ботам ці дубінкай. Не магу, не азіраючыся, ісьці па горадзе ў майцы «Я люблю Беларусь». Няправільна і тое, што пакуль яшчэ ня маю свайго каня (усьміхаецца)... А жыць правільна – такога няма. Ня маю нават такога азначэньня. Толькі па БТ могуць паказаць, як трэба «жыць правільна». Правільна жыць – так, як хочаш жыць.

**– А шчасьце... Што гэта азначала для цябе ў дзяцінстве і што азначае зараз?**

– У дзяцінстве я асабліва не задумвалася пра сэнс слова «шчасьце». Але была шчаслівая, калі ў доме зьяўляліся жывёлы, калі магла паехаць хаця б у невялічкае падарожжа, радавалася любому дасягненьню. Нават ад кілаграма цукерак станавілася шчаслівай на нейкі час. Зараз жа самым вялікім шчасьцем для мяне стане магчымасьць пабачыць маю сям'ю, сяброў і проста людзей, якіх я люблю. Проста пасядзец з імі побач, паразмаўляць, паўспамінаць. Абняць... Шчасьцем стала б магчымасьць прыяжджаць да сябе на Радзіму.

*«Зямля непадалёк за горадам, у няшумным месцы. Свая канюшня. П'юць каву заўсёдня наведвальнікі ўласнай кавярні... Муж вяртаецца з працы, прыбгаюць са школы дзеці. Увечары наліць кацянятам цёплага малака, пакласьці дзяцей спаць ды разам з каханым сесьці на арэльні, што на ганку дома, і глядзець на зоры», – такую будучыню малюе сабе юная змагарка-вершніца ў махах пра іншую Беларусь.*

**Ірына Пракопчык**

## 9. Алесь Стральцоў

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Алеся Стральцова вінаватым ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па ч.1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актывісты ўдзел у групух дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### **Алесь Стральцоў: «Сёньня людзі за 30 срэбранікаў гатовыя выконваць тое, што ім загадаюць»**

Алесь Стральцоў, нягледзячы на маладосьць, ня першы год у палітыцы. Прайшоў выпрабаваньні і часам, і турмамі. Але што робіць чалавека нязломным? Хто ён – сёньняшні беларускі моладзевы актывіст? Чым дышае, чым жыве?.. Аб гэтым наша гутарка з Алесем Стральцовым.

Пасья сумнавядомага «працэсу 14-ці» Алесь канстатаваў: «Уражаньне такое, што ў Беларусі зашмат людзей, якія працуюць, карыстаючыся метадамі 20-х – 30-х гадоў мінулага стагодзьдзя. Сістэма, створаная Сталіным, працуе да сёньняшняга дня. Гэта значыць, што людзі за 30 срэбранікаў гатовыя выконваць тое, што ім загадаюць, ня думаючы пры гэтым пра наступствы. Нашыя правы на судзе не захоўваліся. Любыя сьведчаньні абвінавачаных, якія не супадаюць з афіцыйным гледзішчам сьледзтва, абрываўліся на паўслове».

– Алесь, моладзевы актывіст у нашай краіне – гэта прызваньне, пазіцыя, праца ці нешта іншае? – пачынаю я размову са сваім суразмоўцам.

– Пазіцыя – так. Праца – не. Прызваньне – залежыць персанальна ад актывіста.

– **Давайце тады персанальна пра вас.**

– Я яшчэ на 1-м курсе вырашыў мець сваё меркаваньне. Набыў у шапіку ўсе грамадзка-палітычныя газеты, пачынаючы ад «Советской Белоруссии» і заканчваючы «Народнай воляй», прачытаў і вызначыўся, што мне падыходзіць больш. З чым я згодны, і па якіх прынцыпах жыць не хачу. Далей стаў сябрам Таварыства беларускай мовы, увайшоў у яго сакратарыят. Пазьней пачаў выконваць абавязкі старшыні Цэнтральнай Рады БНФ. Пасьля выбараў 2001 году было невялікае расчараваньне, але ў палітыку ўсё ж-такі вярнуўся – ужо ў каманду Аляксандра Казуліна. Актывна ўдзельнічаў у палітычнай дзейнасьці і арганізоўваў шмат якія мітынгі і пікеты. І, натуральна, прымаў удзел у падрыхтоўцы і правядзеньні мітынга прадпрымальнікаў. Далей вядома – судовы працэс, судовы тэрмін...

– **Наколькі вядома, вы скончылі Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт?**

– Так, па спецыяльнасьці я – эканаміст.

– **У школе да грамадзкай дзейнасьці не цягнула?**

– Я 1980 году нараджэньня, і калі быў рэферэндум аб скасаваньні дзяржаўнага сьцяга, то менавіта з гэтага моманту спыніў падтрымліваць Лукашэнку. Хоць раней некаторыя ягоньня абяцаньні мне падабаліся. Казаў жа ён, што разгоніць бюракратаў, зьнішчыць карупцыю. Гэта, бадай што, было самае галоўнае ў тых варунках, таму што ва ўладзе і на самой справе знаходзіліся старыя наменклатуршчыкі. На той момант гэта проста «зрываўла людзям дах». Я спадзяваўся, што Лукашэнка ня проста кідаецца словамі. Але, як хутка я паверыў у яго, так жа хутка ў ім і расчарававўся. Для мяне было проста незразу-

мелым – як можна вярнуцца незалежнай краіне да старой савецкай сімволікі?!

**– Аднакурсьнікі падтрымлівалі вашыя погляды ці наадварот – спрабавалі дыстанцыянавацца ад палітыкі?**

– З большага падтрымлівалі, хоць з некім даводзілася і спрачацца. Аднак спрэчкі былі кшталту сёньняшніх форумаў у Інтэрнэце – рэдкія і без абразаў.

**– Кажуць, што цяперашняе студэнцтва больш пасіўнае, чым, скажам, дзесяць гадоў таму...**

– Разумееце, моладзь мяняецца разам з грамадзтвам. Зараз зьмянілася агульная сітуацыя, і, як мне падаецца, не да лепшага. Таму што ўсе здаровыя сілы, адказныя за нашу Бацькаўшчыну, жорстка рэпрэсаваліся, усё заціскалася і зьнішчалася. Але нельга сказаць, што тут у нечым вінаватыя студэнты. І не казаў бы пра тое, што яны не актыўныя. Актыўнасьць жа можа праяўляцца ў розных сьферах. Калі ў палітыцы, то гэта яшчэ глядзячы з кім параўноўваць. Я, напрыклад, не магу сказаць, што нейкія студэнты менш актыўныя ў сваёй падтрымцы Аляксандра Мілінкевіча. А можа яны больш актыўныя за Аляксандра Казуліна ці Паўла Севярынца. Усё залежыць ад канкрэтыкі.

**– Давайце, калі ня супраць, і мы зьвернемся да канкрэтыкі і ўспомнім «справу 14-і», па якой вы і былі асуджаны. Як вам сёньня падаюцца тыя падзеі?**

– Я і раней казаў і сёньня паўтаруся, што было прынята палітычнае судовае рашэньне. Юрыст сказаў адразу: «Гэта фарс». Бо, напрыклад, на мяне ніводны са сьведкаў нічога не паказаў і нічога не засьведчыў. На відэа мяне няма. То бок, я згодны, што прымаў актыўны ўдзел у мітынгі 10 сьнежня, я фактычна вёў людзей на плошчу Незалежнасьці. Дык няхай бы і асудзілі мяне за падзеі 10 сьнежня. Але чамусьці вынеслі прысуд па падзеям 10 студзеня, дзе я менш актыўна ўдзельнічаў. Сітуацыя дзіўнаватая і сьмешная адначасова. Калі раз-

глядаць гэта без асабістых праблемаў, з якімі я таксама неяк спраўляюся.

**– Маглі сабе ўявіць гэтую сітуацыю да акцыі прадпрымальнікаў?**

– Я ўжо гадоў дзесяць падрыхтаваны да таго, што ў нашай краіне цябе ў любы момант могуць абвінаваціць і асудзіць. Вядомы ж выпадкі яшчэ з 96-га году, калі выносілі прысуд глуханнямым, якія, аказваецца, крычалі лозунгі і гэтак далей. Таму я рэальна ўяўляў, што можа чакаць, калі ты знаходзішся ў палітыцы.

**– Змагацца з сістэмай немагчыма?**

– Магчыма змагацца ў любых умовах. Іншая справа, што сама тактыка і метады змаганьня павінны неяк прыстасоўвацца да пэўнага часу. Калі самім вельмі цяжка, то трэба шукаць нейкіх саюзнікаў, якія маглі б дапамагчы. Мне здаецца, што галоўная нашая праблема ў тым, што ў сьвеце мала зацікаўленьня сітуацыяй у Беларусі. Наадварот – мы бачым, што ў міжнароднай супольнасьці кожны грае ў сваю дудку. Ня бачыў я нейкай моцнай і канкрэтнай пазіцыі сусветнай супольнасьці.

**– І што, на ваш погляд, трэба зрабіць, каб такога не было?**

– Я лічу, што кожны чалавек у Беларусі сёньня мае магчымасьць выказаць сваю грамадзянскую пазіцыю. Можа, ён ня мае магчымасьці прайсьці ў парламент, вылучыцца ў дэпутаты і не падвергнуцца рэпрэсіям, але на сваім месцы сярод знаёмых гэты чалавек можа правесці вельмі вялікую працу. Таму што людзі нават у сталінскія часы спрабавалі нешта рабіць. Выпускалі ўлёткі, стваралі супольнасьці... У нас сёньня наогул такі легітымны абшар дзейнасьці, што толькі працуй. Табе ж, напрыклад, ня будзе нічога пагражаць, калі ты выступаеш не на мітынг, а сярод знаёмых. Калі ты раскажаш палітычны анекдот сярод сакурснікаў, то цябе за гэта не пасадзяць. Тут наймаверная шырыня для дзейнасьці ў параўнаньні з іншымі часамі.

**– Вашая палітычная і грамадзкая дзейнасьць не перашкаджае ў зносінах са знаёмымі?**

– Абсалютна не. Такого я яшчэ не сустракаў. Разумеецца, людзі ж не дурныя, усё разумеюць. І не настолькі затумканяныя афіцыйнай прапагандай. Проста хтосьці хоча жыць спакойна і ня ўлазіць у палітыку. Ведаю, што і сярод тых жа дзяржаўных чыноўнікаў вельмі і вельмі шмат адэкватных людзей, якія, што называецца, «на кухні» выказваюць свой погляд на сітуацыю.

**– А як блізкія ставяцца да вашага занятку?**

– Ім можна толькі падзякаваць за падтрымку, таму што, калі б не яны, то магчыма я і ня здолеў бы займацца тым, што лічу правільным і неабходным для краіны.

**– Колькі часу ў вас займае грамадзкая дзейнасць і ці застаецца вольны час на асабістае жыццё?**

– Па-першае, зараз, калі я знаходжуся пад хатнім арыштам, амаль ніякай дзейнасцю займацца я проста не магу. Мне, напрыклад, забаронена быць у жыллі іншых людзей. Абсурдна гучыць, але я не магу нават да суседкі зайсці ні пры якіх умовах. Гэта будзе ўжо лічыцца за парушэнне. І зараз склалася такая сітуацыя, што пакуль што я ня ведаю, куды б я змог прыкласці свой досвед і свае намаганні. Такіх альтэрнатываў ці магчымасцяў фактычна ня бачу. Гэта што датычыцца палітычнай дзейнасці. У той жа Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада) і ў самой цяжкай сітуацыя, бо ўсе папличнікі кудысьці разыйшліся. І Кароль, і Нісьцюк, і Рынкевіч, і Фралоў...

**– Адным словам, вольнага часу зараз у вас хапае?**

– Як гэта ні сумна гучыць, але так. Даводзіцца знаходзіцца дома, іншых магчымасцяў няма. У тэатр я не магу пайсці, нават у краму фактычна не магу патрапіць у пэўны час. Да таго ж, у крамах мне нельга наведваць аддзелы, дзе прадаюць алкагольныя напоі. У суботу і нядзелю я ня маю права наогул некуды выходзіць. Так што даводзіцца запрашаць да сябе ў вольны час сяброў. Акрамя таго, раблю рамонт у кватэры, чытаю кнігі, сачу за

навінамі ў інтэрнэце. У апошні час усё больш цікаўлюся эканамічнай аналітыкай.

**– Аб будучыні задумваліся?**

– Усё пакажа час. Перш за ўсё трэба адбыць гэты тэрмін, каб ён не пераўтварыўся з хатняга арышту ў калонію. Гэта самая першая задача. А адбыў я гэтага тэрміну яшчэ вельмі няшмат – каля паўгода. Таму што быў вельмі доўгі працэс абскарджвання рашэнняў, і прысуд адносна ня так даўно ўступіў у сілу. Дзесьці паўтара года яшчэ мне прыйдзецца знаходзіцца пад хатнім арыштам. Таму пакуль што наконт будучыні загадваць ня буду. Неабходна вырашаць праблемы па меры таго, як яны зьяўляюцца.

***Алесь Заблоцкі***

# 10. Алесь Чарнышоў

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Алесь Чарнышоў вінаватым ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групуваў дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

## **«Маё жыцьцё непарыўна зьвязанае з Беларуссю»**

Алесь Чарнышоў зьехаў у 2006 годзе па праграме Каліноўскага у Польшчу. Там адвучыўся адзін год. Пасьля першага курсу здаў сесію па спецыяльнасьці «палітолаг-журналіст». І – вярнуўся ў Беларусь. Паколькі палічыў гэта для сябе, як ён кажа, «адзіна магчымым варыянтам працягу свайго жыцьцёвага шляху».

У гэтым годзе 29 ліпеня Алесь споўніцца 21 год. Ён працуе каардынатарам-справаводам ў грамадзкім аб'яднаньні, зьвязаным з гуманітарнай дзейнасьцю.

### **– Гэта ня першы ваш удзел у акцыях?**

– Безумоўна, не. Сваю грамадзкую дзейнасьць я распачаў з 2005 году. Раней быў у моладзевым руху «ЗУБР». Потым, калі ён распаўся, прымаў удзел у значных акцыях проста як грамадзянін Беларусі.

### **– Раней былі арышты, суды?**



– Калі я быў яшчэ непаўнагадовым, у мяне і штрафы былі, і выклікалі ў РАНА, і да дырэктара школы. Потым, калі вярнуўся з Польшчы, — сядзеў.

Сядзеў, вядома, ні за што. У 2007 годзе напрыканцы ліпеня павінна была адбыцца акцыя, прысьвечаная Дню незалежнасці Беларусі. Я тым летам якраз вярнуўся з Польшчы. 23 ліпеня мне патэлефанаваў дадому ўчастковы і папрасіў падысці, паразмаўляць наконт войска (нядаўна я якраз аформіў праз беларускую амбасаду ў Варшаве адтэрміноўку). Я прыйшоў. Участковага на месцы не аказалася, затое чакаў «таварыш» з КДБ, які мяне правёў у адзел і стаў размаўляць на прадмет супрацоўніцтва з польскімі спецслужбамі. Паразмаўлялі мы даволі весела і займальна, асаблівага ціску з ягонага боку я не адчуў, але ж падазрэнні ў супрацоўніцтве са спецслужбамі чужой мне краіны я ўспрыняў як абразу. Адразу пасля гэтага, калі вяртаўся дадому, мяне затрымалі міліцыянты. І я паехаў: спачатку ў РУУС, пасля на суд, потым на Акрэсыціна. Пасадзілі на 15 сутак за «дробнае хуліганства». Такім чынам я прасядзеў свой 19-ты дзень народзінаў.

– **У акцыях 2006 году таксама прымалі удзел?**

– Безумоўна. Быў на плошчы, ўдзельнічаў у «хвалі флэшмобаў» пасля. Калі быў разгон намётавага мястэчка, мяне затрымалі разам з усімі, аднак потым адпусьцілі, бо быў яшчэ непаўнагадовым.

– **Як вы апынуліся на акцыі 10 студзеня? Акцыя спецыфічная – прадпрымальніцкая, тым больш несанкцыянаваная. Чаму вы туды пайшлі?**

– Сумненняў на гэты конт у мяне не было. Пайшоў, бо сам асабіста планаваў у будучым ды і дагэтуль планую займацца прадпрымальніцкай дзейнасцю. Гэта закранала мае інтарэсы ў перспектыве.

– **А чым вы плануеце займацца?**

– Арганізацыяй мерапрыемстваў, зьвязаных з канцэртнай дзейнасцю. Я схільны аддаць перавагу беларускай альтэрнатыўнай сцэне.

**– Якія эпідоды студзеньскіх падзеяў вам запамніліся?**

– Калі мы падышлі на плошчу Незалежнасьці, перад будынкам парламенту ўжо стаялі людзі. Невялікая група хацела прайсьці ў будынак перамовіцца наконт нашых патрабаваньняў. Там ужо быў выстаўлены ланцуг амапаўцаў, якія не пускалі гэтых няшчасных 10 чалавек. Мяне ўразіла, што ўлады ні пры якіх умовах не хацелі ісьці на элементарны дыялог. Хаця бачылі, што акцыя атрыманася дастаткова гучная, выклікала пэўны рэзананс.

**– Як яна для вас скончылася?**

– Калі ўсе амаль разышліся пасья разгону, ля Чырвонага касьцёлу на мяне наляцелі людзі ў цывільным. Схапілі і пачалі цягнуць. Я, натуральна, вырываўся, двое сяброў намагаліся мяне адарваць ад іх. Вакол стаў зьбягацца народ. Адзін з тых, хто мяне цягнуў, стаў крычаць, што я ў яго скраў тэлефон. Так яны мяне і ўцягнулі.

**– І потым быў суд?**

– Гэта былі ўжо другія 15 сутак. У псіхалагічным плане было лягчэй, чым у першы раз. У камеры сабраліся ўсе «свае» людзі. Размаўлялі, чыталі кнігі, гулялі ў гульні. Безумоўна, былі праблемы з харчаваньнем, бо пасья падзеяў 2006 году забаранілі перадаваць нармалёвыя прадукты. Альбо харчуйся тым, што даюць, альбо наогул не харчуйся. Ну і натуральна, на голых дошках спаць нязручна. Але калі настроіцца, разумеючы, што з табой абышліся несправядліва, знаходзяцца ўнутраныя сілы, якія дапамагаюць вытрымаць.

**– Як вы думаеце, а чаму вас выбралі для крымінальнай справы?**

– Мяркую, як чалавека, што ўжо, груба кажучы, «связаўся» на палітычных акцыях, мяне вырашылі ўключыць у сьпіс 14-ці.

**– Па крымінальнай справе пайшла толькі моладзь. Што ўлады бралі за мэту і ці дасягнулі яе?**

– Гэта былі прэвентыўныя меры ў дачыненні да моладзі з актыўнай грамадзянскай пазыцыяй. Мэтай,

безумоўна, была поўная ці частковая ізаляцыя. І ўлады яе ў пэўнай ступені рэалізавалі.

**– Як для вас прайшоў суд?**

– Хваляваньне спачатку было, але ніякай панікі і асаблівага мандражу. Я ўжо прысутнічаў не на адным падобным працэсе. Таму ўяўляў, што і як будзе адбывацца. Калі нам паказвалі відэазапісы акцыі, было бачна, што ні я, ні іншыя ўдзельнікі ніякага «крыміналу» не ўчынялі. Мы проста ішлі, выкрыквалі лозунгі, абсалютна адэкватныя сітуацыі. Было дзіўна, што мы сядзім на лаве падсудных. Я намагаўся адсачыць ў гэты момант рэакцыю судзьдзі, але яе твар быў непранікальны. Для мяне было відавочна, што пэўная ўстаноўка наконт нас была спушчана «зверху», і суд – гэта толькі марля для прэсы і грамадзкасьці.

**– І як вы гэта ўспрыялі?**

– Для мяне гэта ня стала нечаканасьцю. Я адразу папярэдзіў сваякоў, што апраўдальнага прысуду чакаць не даводзіцца ў любым выпадку. І дастаткова спакойна гэта перажыў. Мае родныя, як мне здаецца, таксама нядрэнна вытрымалі. Хаця і блізкія, і далёкія сваякі былі абураныя. Таму што яны і мяне цудоўна ведаюць, і ведаюць, што ў нас у краіне адбываецца.

**– Ваша сёньняшняе жыцьцё і іншых так званых фігурантаў «справы 14-ці» некаторыя называюць «хатнім ГУЛАГам». А вы сябе адчуваеце арыштантам у сваёй краіне?**

– У нейкай ступені – так. Я б ня стаў, канешне, называць гэта такім гучным словам, як ГУЛАГ. Але, безумоўна, абмежаваньне свабоды вельмі сур'эзнае. Я нікуды не магу выехаць. У выходныя не магу выходзіць з дому. Штодзень пасья паловы на дзвятую да мяне могуць прыйсьці з праверкай міліцыянты. Натуральна, жыцьцё вельмі моцна зьмянілася – пастаянныя праверкі, рэгістрацыі, тыя ж самыя адсоткі заробку, што адлічваецца дзяржаве. Але нічога, перажывем.

**– Вы падтрымліваеце стасункі з іншымі хлопцамі, якіх судзілі разам з вамі?**

– Кантактую, безумоўна, з кімсьці больш, з кімсьці менш, але ж пастаянна маем зносіны, абменьваемся думкамі. Я па-ранейшаму вельмі ўважліва сачу за палітычным становішчам у нас у краіне.

**– Чым вы займаецеся ў вольны час?**

– Праца ў асноўным займае ўсё. А ўвечары чытаю літаратуру, слухаю музыку. З асабліва любімых аўтараў магу адзначыць майстроў кароткіх аповядаў О’Генры, А. П. Чэхава. З беларускай літаратуры «па-за канкурэнцыяй» выдатныя майстры ХХ стагодзьдзя – Быкаў, Караткевіч, Арлоў. Агулам я чытаю шмат чаго, пачынаючы ад класікі, сканчваючы сучаснай белетрыстыкай.

**– А як ацэньваеце сёньняшняе палітычнае становішча ў Беларусі?**

– Безумоўна, крытычна. І гэта тычыцца як дзеяньняў улады, так і тых людзей, хто сёньня называе сябе апазіцыяй. За апошнія некалькі гадоў я дастаткова моцна перагледзеў свае погляды на гэты конт. Ні сёньня, ні тры гады таму я ня бачыў і ня бачу сілы, здольнай скласьці адэкватную альтэрнатыву ўладзе. Упэўнены, што віна ў суцэльнай маргіналізацыі партыяў, моладзевых арганізацыяў ляжыць далёка ня толькі на ўладзе, але ж, у першую чаргу, на тых людзях, хто там працуе.

Менавіта таму адзіная арганізацыя, дзе я афіцыйна зьяўляюся чальцом – гэта ГА «Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны».

**– Якія вашыя планы перакрэсьліў прысуд?**

– У спадзяваньні на апеляцыю, што нешта зьменіцца і прысуд будзе адменены, я паступіў летам 2008 году ў Беларускі дзяржаўны ўнівэрсітэт культуры і мастацтваў на факультэт культуралогіі і сацыяльна-культурнай дзейнасьці, па спецыялізацыі «Мэнеджмент міжнародных культурных сувязяў». Аднак пасля адмовы ў задавальненьні апеляцыі я быў вымушаны, не правучыўшыся ніводнага дня, аўтаматычна спыніць вучобу.

Планы ў мяне дастаткова простыя і празрыстыя. Пасьля сканчэньня тэрміну хачу заняцца тым, чым планаваў

і год, і два таму – прадпрымальніцкай дзейнасьцю. Спадзяюся працаваць і паралельна вучыцца на завочным аддзяленьні. Але ўсё гэта ў Беларусі. Нікуды зьяжджаць я не збіраюся.

**– Пасьля ўсяго, што з вамі адбылося?**

– Я лічу сябе патрыётам Беларусі, і як бы цяжка ў гэтай краіне ні жылося, яна мая, таму проста не ўяўляю сябе ў іншай. Хаця, безумоўна, я з павагай стаўлюся да іншых краінаў і народаў, мне заўсёды цікава там бываць. Але лічу, што маё жыцьцё непарыўна звязанае менавіта з Беларусью. І я буду рабіць усё магчымае для яе.

**– Аб чым вы шкадуеце?**

– Я імкнуся асабліва не азірацца на мінулае. Жыву цяперашнім днём і гляджу ў будучыню. Асаблівых шкадаваньняў няма. Я лічу, што на той час гэта справа была патрэбная.

*Алена Варажбей*

# 11. Уладзімір Сяргееў

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Уладзіміра Сяргеева вінаватым ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяннях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе штрафу ў памеры 100 базавых велічыняў (3 млн 500 тыс. руб).

## **Побач з народамі, у хаўрусе з дэмакратамі**

Асоба Уладзі Сяргеева з трэскам разьбівае створаны дзяржаўнымі СМІ вобраз апазіцыянера як лайдака і дармаеда. Хлопец цягнецца да ведаў, вучыцца на завочным аддзяленьні гістфаку БДУ, верыць, што зможа ўплываць на будучыню сваёй краіны. Да таго ж Уладзь працуе рабочым на адным з найбуйнейшых прадпрыемстваў краіны – Менскім трактарным заводзе. Мы размаўляем у адной са сталічных кавярняў, а хлопец раз-пораз паглядвае на гадзіннік: хутка пачнецца другая зьмена, яму нельга спазьняцца на працу...

Уладзь Сяргееў вучыўся ў сталічнай 24-й гімназіі з паглыбленым вывучэньнем замежных моваў. Гімназія знаходзіцца ў цэнтры гораду. І падзеі 1996 году адбываліся літаральна на вачах вучняў. Настаўнікі пазьбягалі каментыраваць тое, што адбывалася за сьценамі навучальнай уста-

новы, але некаторыя свае погляды асабліва не хавалі. Уладзь лічыць, што першыя ластаўкі яго прыхільнасці да беларускасці і дэмакратычнай супольнасці з'явіліся менавіта тады. Натуральна, не абышлося без беларускіх кніг, урокаў па гісторыі Беларусі, першых юнацкіх знаёмстваў з дзеячамі культуры. Пасля гімназіі Уладзь вучыўся ў машынабудаўнічым каледжы і недзе з тых часоў пачаў стала ўдзельнічаць у розных акцыях апазіцыі.

Уладзь Сяргееў праходзіў у якасці аднаго з 14-ці абвінавачваемых па крымінальнай справе за ўдзел у мітынгу прадпрымальнікаў, што адбыўся ў Менску 10 студзеня 2008 году. Яму і Антону Койпішу «пашанцавала» – за выяўленьне грамадзкай пазіцыі суд пакараў іх штрафам, іншыя ўдзельнікі працэсу атрымалі «хатнюю» хімію.

– Падчас прэзідэнцкай выбарчай кампаніі 2001-га я пачаў далучацца да нейкіх акцыяў моладзевых арганізацыяў. На той момант мне не было асаблівай розніцы «Малады Фронт» гэта ці «Зубр». Але ў тым годзе моладзь была фактычна кінутая старэйшымі палітыкамі, многія расчараваліся і адышлі ад апазіцыйных справаў. Сярод гэтых людзей быў і я. Толькі ў 2006 годзе з'явілася жаданьне вярнуцца ў палітычны вір. Мы прыходзілі з сябрамі папрысутнічаць на плошчы. Я пабачыў, што ў асноўным там дзейнічала моладзь, у многіх былі павязкі «Малады Фронт». І я вырашыў, што як толькі атрымаю дыплом, а час акурат да гэтага ішоў, буду шукаць з імі кантактаў. Так пакрысе ўліўся ў арганізацыю.

**– Ці спраўдзіліся твае надзеі?**

– Я чакаў нейкага разьвіцця, уздыму арганізацыі. Кіраўніцтва «Маладога Фронту» абрала крыху іншы накірунак, які называе шляхам да маральнага ідэалу. Была пастаўленая мэта не ангажаваць шырокія масы моладзі, а факусавацца на асобах, то бок якасны, а не колькасны прыярытэт. На мой погляд, варта было б зрабіць акцэнт на масавасць, а маральныя складнікі – гэта хутчэй уласная справа асобы. Цяпер мы спрабуем з Артурам Фінькевічам

стварыць шырокі моладзевы рух «Маладая Беларусь». Я падзяляю такую стратэгію, лічу, што ў яе можа быць будучыня.

**– Знайсці паразуменьне сярод аднадумцаў няцяжка. А з тымі, хто не падзяляе тваіх перакананняў як складваюцца адносіны? Найперш маю на ўвазе тваю працу, вучобу...**

– Я ад пачатку сваіх поглядаў не хаваў. Раней займаў больш актыўную пазіцыю, спрабаваў калі не агітаваць, то прынамсі рэгулярна расказваць пра падзеі, што адбываюцца ўнутры апазіцыі. Цяпер гляджу на сваіх калег па працы менавіта як на прадстаўнікоў беларускага народу, для мяне гэта своеасаблівы зрэз грамадства. Іх выказваньні, канешне, часта залежаць ад настрою, дабрабыту ў сям’і. Але ў цэлым людзей, якія былі б абедзьвюма рукамі «за» цяперашнюю ўладу сустрэнеш нячаста. З-за ўплыву дзяржаўнай прапаганды стаўленьне да апазіцыі больш негатыўнае, чым пазітыўнае. Але ў прыватных размовах гэта лёгка разьвейваецца. Хаця, заўважу, да культурных і гістарычных каштоўнасьцяў ставяцца добра. Меркаваньні часта супярэчлівыя: Лукашэнка кепскі, але апазіцыя яшчэ горш. Разам з тым ёсьць разуменьне, што краіне патрэбная дэмакратыя, рыначныя рэформы, збліжэньне з Еўропай. Але галоўнае, даверу да палітыкаў у людзей няма. Калі нехта цікавіцца падзеямі, навінамі, я з задавальненьнем дзялюся інфармацыяй, але сам ні да каго са сваімі перакананьнямі ня лезу. Раскажу адзін выпадак. Пасьля ўдзелу ў першым студзеньскім мітынгу прадпрымальнікаў мяне не затрымалі адразу. Але перад наступным мітынгам прэвентыўна затрымлівалі тых, хто «засьвяціўся» на першым. Прыйшлі да мяне на працу і на вачах ва ўсіх вывелі ў кайданках, пасьля далі «суткі». Гэта вельмі ўразіла супрацоўнікаў заводу. Для іх гэта было своеасаблівым знакам барацьбы ў грамадстве, але разам з тым той інцыдэнт дабавіў і страху.

Калі гаварыць пра аднагрупнікаў, то большасць спрабуе накапіць нейкі стартавы капітал на жыцьцё. Тым, у



каго ёсць сем'і, цяжкавата выкройваць грошы на вучобу. Ёсць тыя, хто прытрымліваецца больш свабодных, дэмакратычных поглядаў. Але гэта не афішуецца, пра перакананні чалавека можна даведацца па нейкіх ускосных фразях.

**– У сем'ях часта паўстае праблема ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей, асабліва калі апошнія абіраюць свой, непадобны да бацькоўскага шлях у жыцці. Цябе гэта абмінула?**

– Мая мама – звычайны чалавек, праўда прытрымліваецца больш дэмакратычных поглядаў. Яна доўгі час была прадпрымальніцай, але пасля таго, як стала цяжка працаваць у гэтай сьферы, вырашыла сысці на дзяржаўную працу. Натуральна, тэмы сацыяльна-палітычнага ладу ў сям'і ўздымаліся. Не магу сказаць, што яна мяне падтрымлівае, але і не перашкаджае. Калі ў 2008 годзе быў наш працэс за ўдзел у мітынгу прадпрымальнікаў, яна многа кантактавала з маці Андрэя Кіма. Думаю, гэта таксама паўплывала на яе ляльнасць.

**– Твой удзел у апазіцыйным жыцці меў свае ўздымы і спады. Цяпер у грамадстве пануе вялікая апатыя. А ў 2006-ым многія шчыра верылі, што да пераменаў засталіся «год-паўтара»...**

– Перамены адбываюцца ў глабальным плане. Галоўнае, не расчаравацца, не пахіснуцца ў сваіх спадзевах. Цяпер, зразумела, мы мала на што можам паўплываць. Але важна хаця б у думках трымаць, што сыходзіць ня варта. Натуральна, у 2006 годзе быў запал, азарт. Пасля хваля рэпрэсіяў супраць «Маладога Фронту»... Але калі лідэры арганізацыі выйшлі на волю, мне падавалася, што будзе нейкі ўздых. Толькі атрымалася так, што прыйшло расчараваньне, і ў арганізацыі ў тым ліку. Я вырашыў змяніць фармат сваіх дзеянняў, ацэньваць іх менавіта з пункту мэтазгоднасці. Я б ніколі ня зьехаў з Беларусі, хіба што пад пагрозай фізічнага зьнішчэння. Мне хочацца застацца тут, на Радзіме.

**– Але ёсьць шлях да пераменаў?**

– Трэба пазбавіцца страху. Калі чалавек баіцца за сябе, сваю сям’ю, ён нікуды ня выйдзе. І найлепшы сродак – даць людзям гарантыі, што яны не будуць пакінутыя, або даць ім столькі веры і спадзеваў, што яны пераважаць страх. Цяпер большасць людзей займаецца сваімі справамі, нікуды ня ўмешваецца, але я веру, што ў момант «Х» яны здольныя заявіць сваю пазіцыю. Гэтак жа было са мной, многімі маімі знаёмымі.

**– З кім з сучасных беларускіх апазіцыйных палітыкаў ты звязваеш будучыню Беларусі? Ёсьць тыя, чый стыль паводзінаў, манера прыняцця рашэнняў табе найбольш імпануюць?**

– Цалкам і безапеляцыйна мне ніхто не падабаецца. Але бліжэй да мяне, відаць, Павел Севярынец і Аляксандр Мілінкевіч. Севярынец паказвае ўзор маральнасьці ў палітыцы, мае пэўны аўтарытэт. Калі будуць спрыяльныя абставіны, ён можа справядліва прэтэндаваць на лідэрства. Што тычыцца Мілінкевіча, то з ім многія звязваюць спадзевы на перамены, ён успрымаецца пазітыўна. На наступных прэзідэнцкіх выбарах я лічу яго адным з найбольш перспектыўных кандыдатаў. І хаця многія з каляпалітычных колаў лічаць, што патрэбны іншы, альтэрнатыўны кандыдат, я такой думкі не падзяляю. Усё ж такі ад апазіцыі мусяць быць адзіны кандыдат.

**– Як бачыш сваю будучыню, чым бы хацеў займацца?**

– Хацелася б і далей працаваць у межах грамадзкай, палітычнай дзейнасьці. Нават калі атрымаецца дасягнуць нейкіх пераменаў у палітычным полі, усё роўна патрэбна многа працаваць з людзьмі. Я б з задавальненнем займаўся моладзевай палітыкай, выхаваньнем беларусаў у традыцыях патрыятызму, павагі да Беларусі як дзяржавы, і да беларусаў як нацыі.

*Вольга Хвоін*

## 12. Арцём Дубскі

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Арцёма Дубскага вінаватым ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяннях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### У чаканьні новага прысуду

*У кастрычніку 2008 года асуджаны па «працэсу 14-ці» маладафронтавец Арцём Дубскі вырашыў зьехаць на Украіну ў выніку пагрозы ўзбуджэньня ў дачыненні да яго новай крымінальнай справы, бо на той момант яму было вынесена з папярэджаньня за парушэньне рэжыму адбыцьця пакараньня. Аднак праз 4 месяцы нечакана для іншых Арцём вяртаецца на радзіму, каб прыняць удзел ў вулічнай акцыі на Дзень сьвятога Валянціна. 13 лютага ён быў зьняты з цягніка ў Гомелі, а адтуль адпраўлены ў сьледчы ізалятар. Між тым новая крымінальная справа была ўзбуджана паводле арт. 216 ч.1 КК РБ («нанясенне маёмаснай шкоды без прыкметаў крадзяжу») за нібыта карыстаньне чужой сім-картай і нанясенне ўрону кампаніі Velcom. Падчас судовага працэсу з сакавіка адбылося прымірэнне бакоў, справа завяршылася для Арцёма штрафам. Нягледзячы на гэты абставіны, актывіста пакінулі за кратамі, абвінаваціўшы ўжо па арт. 415 КК РБ — «Ухіленьне ад адбыцьця пакараньня ў выглядзе абме-*

*жаванья волі». Позна ўвечары 15 красавіка Арцёма Дубскага вызвалілі з Бабруйскага следчага ізалятару пад падпіску аб нявыездзе — да новага суду.*

**— Што паслужыла штуршком, каб малады чалавек з невялікага мястэчка Асіповічы стаў моладзевым актывістам, сябрам «Маладога Фронту»?**

— Падзеі адбываліся ў студзені-лютым 2006 году, калі трэба было працаўладкоўвацца пасля сканчэння мясцовага ліцэю. Я шукаў працу і ўрэшце ўладкаваўся ў офіс прыватнага прадпрымальніка, які займаўся мабільнымі тэлесістэмы. Але дом — праца, праца — дом, гэта не для мяне, таму я пачаў цікавіцца альтэрнатыўнымі дзяржаўным моладзевымі структурамі, бо падчас вучобы 2 гады нават быў актывістам БРСМ, але спыніў сваё сяброўства ў гэтай структуры. Я акрэсьліў для сябе нейкае кола арганізацыяў, якія б маглі мяне зацікавіць, і вырашыў сустрэцца з іх прадстаўнікамі. Першым быў «Малады Фронт», я сустрэўся на Сядзібе БНФ з Настай Палажанка і Зьміцерам Хведаруком, якія запрасілі мяне на запланаваны сход. Я прыехаў. 14 студзеня 2006 году на кватэры, дзе сабраліся маладафронтаўцы, адбыўся хапун, пасля якога потым пачаліся крымінальныя справы па арт. 193.1 КК за ўдзел у незарэгістраванай арганізацыі. Тады мне стала цікава, чаму ў дачыненні да гэтых хлопцаў і дзяўчат ідзе такі прэсінг. Пачаў сустракацца, размаўляць, наведваць акцыі, мяне гэта захапіла і далей іншых арганізацыяў я ўжо не шукаў.

**— На прадпрымальніцкую акцыю вы таксама пайшлі з салідарнасці?**

— Ня толькі, тыя праблемы закраналі і мяне асабіста. На той час я працаваў у МТС на падключэнні і продажы мабільных тэлефонаў, і ўказ № 760, які забараняў наймаць ІП працаўнікоў, акрамя блізкіх сваякоў, фактычна пакідаў мяне без працы. Таму з майго боку гэта была ня нейкая хуліганская выхадка, а прынцыповая і даволі прагматычная пазіцыя, бо была слабая надзея на адтэрміноўку

ці нейкае паслабленьне. Ведаеце, працаваць у невялічкім гарадку, дзе 30 тысячаў насельніцтва, акрамя заводаў і прыватных прадпрыемстваў больш няма дзе.

**– А якую працоўную спецыяльнасьць вы артымалі ў ліцэі?**

– Я скончыў ліцэй па спецыяльнасьці бухгалтар-таваравед, але разьмеркаваньня тады не было, таму трэба было самому шукаць працу. Кім толькі не працаваў. У працоўнай кніжцы ў мяне шмат спецыяльнасьцяў, пачынаючы ад лабаранта па фізічнай культуры ў школах і сканчаючы прамысловым альпінізмам, – усяго патрошкі. І дарэчы, калі я жыў у Кіеве, я за месяц зьмяніў шэсьць прац, бо шукаў, што мне падабаецца і спыніўся на тым, што было блізка: прадаваў у турыстычнай краме рознае начынньне.

**– Прамысловы альпінізм – гэта цікава, але ж небясьпечна. Хацелася адрэналіну?**

– Магчыма. Раней я займаўся турызмам, працаваў на турбазе ў Асіповіцкім раёне і пазнаёміўся з людзьмі з бабруйскага клубу «Бабраня», якія езьдзяць па ўсёй Беларусі (іх было тры чалавека і быў патрэбны чацьвёрты). Я з імі адпрацаваў недзе месяцы тры, у асноўным замовы былі ў Менску, Гародні, напрыклад, нешта трэба затынкаваць ці памыць на 16-18 паверсе – там, куды няма прамога доступу абслугоўваючага персаналу. Вось мы і выконвалі такую экзатычную працу. Канешне, рызыка, але калі выконваць усе патрэбныя правілы, добрая страхоўка, то даволі бясьпечна, і мяне гэта зацікавіла. Потым гэтае ІП прыкрылі, бо зьявіліся вельмі добрыя канкурэнты.

**– У БРСМ вас як і шмат каго з моладзі прымуслі ўступіць падчас вучобы ў ліцэі?**

– Не, проста на той момант да нас прыйшла маладая і даволі актыўная дзяўчына. Як чалавек яна была даволі цікавай асобай і таму заангажавала шмат людзей у арганізацыю, у тым ліку і мяне. Я ведаў, што існуе такая моладзевая структура, але не зусім уяўляў, чым яна займаецца. Паколькі сядзей дома мне ня вельмі цікава, то я

вырашыў паспрабаваць. Першыя паўгады мне падабалася, праводзілі розныя КВНы, экскурсіі і гэтак дале. Мяне нават абралі сакратаром. Але потым здарыўся адзін непрыгожы выпадак, які паўплываў на далейшае сяброўства ў арганізацыі. Мне затэлефанавалі і паведамлілі, што далі ў раёнку матэрыял, нібыта праводзіўся КВН, аднак насамрэч яго не было, проста ўзялі людзей, паставілі на сцэну Дома культуры і сфатаграфавалі для газеты. Напісалі пра тое, чаго не было.

**– У кастрычніку 2008 году вы зьехалі на Украіну, у сродках масавай інфармацыі пісалі, што папрасілі там палітычнага прытулку. Чаму вярнуліся?**

– Зьехаў я па прычыны ўзбуджэння ў дачыненні да мяне крымінальнай справы нібыта за ўхіленьне ад адбыцця пакараньня па артыкуле 415 КК. 6 кастрычніка я прыйшоў у міліцыю для штотыднёвага адзначэння, і там мне далі азнаёміцца з дакументамі пад подпіс, што вынесены тры парушэнні рэжыму. Паведамлілі, што праз пару тыдняў адбудзецца суд. Я быў зьбянтэжаны, ня ведаў, што рабіць, сабраў рэчы і пакінуў межы краіны. Напачатку жыў у пратэстантскага пастыра Яраслава Лукасіка, якога ўлады дэпартавалі з Беларусі. Я зкантактаваўся з арганізацыяй, якая дапамагае юрыдычна бясплатна і даволі якасна атрымліваць статусы бежанца. Сабраў пакет дакументаў і пачаў проста мацаць глебу, ці рэальна атрымаць статус бежанца, і прыйшоў да высновы, што проста-му сьмяротнаму нават па палітычных прычынах амаль немагчыма. Там такая практыка: у першы раз адмаўляюць фактычна пры стоадсоткавым раскладзе, і потым ужо гэтая арганізацыя, якая абараняе правы бежанцаў, ходзіць на судовыя паседжаньні і спрабуе давесці эміграцыйнай службе, што табе сапраўды трэба дапамога.

Калі казаць пра будучыню, то я зараз сабраў ужо ў чатыры разы большую тэчку дакументаў і паспрабую атрымаць можа не палітычны прытулак, але зьвязаць свой лёс з Украінай, таму што, як мне падаецца, гэта блізкая нам

дзяржава і ў плане, так бы мовіць, бытавым. І дарэчы, я са здзіўленьнем даведаўся, калі адкрыў сваё пасьведчаньне аб нараджэньні, што мой бацька па паходжаньню ўкраінец, хоць ніводнага дня і ня жыў на Украіне.

**– А ў чым адрозьненьне Украіны як краіны ад Беларусі і што вам там спадалася?**

– Украіна мне падабаецца тым, што там знайсьці працу нашмат прасьцей, чым у нас. Першае пытаньне – што ты ўмееш рабіць, і калі ўмееш – ідзі пакажы, і ўжо іншае пытаньне, якія паперы і дакументы ў цябе ёсьць. На Беларусі ж зусім наадварот: чалавек можа быць суперпупер прафесіяналам і ня мець сталай працы. Я ведаю такіх, якія могуць кампутар сабраць, наладкаваць яго, як ня кожны здолее, але ў іх няма крок і ўсё – працы для іх таксама няма. На Украіне я знаходзіўся адносна невялікі тэрмін, чатыры месяцы, але шмат чаго зразумеў і спрабаваў займацца нейкімі беларускімі справамі, не ўсё атрымлівалася, аднак паразмаўляўшы з пратэстанцкім сьвятаром Яраславам Лукасікам, якога дэпартавалі з краіны і які пачувае сябе дастаткова некамфортна, ня маючы магчымасьці прыехаць на Беларусь, я упэўніўся, што ня так істотна, дзе буду жыць – там ці тут, – але каб была свабода перасоўваньня.

**– А чаму вы вярнуліся на Беларусь, добра ведаючы, чым гэта для вас абярнецца?**

– Тут, шчыра кажучы, быў крыху прагматычны падыход – сьпісаць ўсё, што за мной было, то бок, безумоўна, я ведаў, што мяне чакае на радзіме, але як кажуць: раней сядзеш – раней выйдзеш. Трэба было неяк пачаць вырашаць пытаньні, бо на Украіне я мог вырашыць толькі адно – атрымаць палітпрытулак, і на тое меў вельмі малы шанец. Акрамя таго, што я сустракаўся з эміграцыйнымі службамі, аднойчы мне пашанцавала трапіць на прэс-канфэрэнцыю, дзе мне ўдалося атрымаць даволі карысную інфармацыю. Дык вось, калі я не памыляюся, за 2008 год толькі пару чалавек наогул з постсавецкай прасторы атрымалі на Украіне прытулак: адзін з іх, здаецца,

трэнер расейскай сборнай па нейкай барацьбе, не апошні чалавек. Галоўная праблема, якая на сённяшні момант існуе, я яе называю 90 дзён, то бок два разы па 90 дзён, агулам 180, ты можаш знаходзіцца на тэрыторыі Украіны. Таму мне нават прыйшлося выязджаць у Кішынёў 1 студзеня (адсвяткаваўшы Новы год ў палову другой начы паехаў), каб працягнуць рэгістрацыю, бо гэта ўжо быў апошні дзень. Я прыехаў у Кішынёў, проста пагуляў па вакзалу і вярнуўся назад, толькі каб атрымаць паперку, што я выязджаў з тэрыторыі краіны. Калі ў цябе ёсць сталае месца жыхарства і афіцыйная дамова з арэндай жылля і від на жыхарства, тады там можна ўжо знаходзіцца, колькі пажадаеш. На Украіне ўсё гэта вельмі складана, нават ў Польшчы прасьцей застацца жыць, што мяне вельмі здзівіла, бо, здаецца, боліжэйшая да нас краіна, але такі вось парадокс.

**– Не шкадуеце, што вярнуліся і апынуліся за кратамі?**

– Не, мне нават гэта пайшло на карысць, мне нават было цікава, бо па жыцці я вельмі цікаўны чалавек. Нават у турме мне было цікава размаўляць, каб хоць паспрабаваць зразумець псіхалогію тых людзей, там такія лёсы прасочваюцца. На зоне зэкi нават адукацыю вышэйшую артымліваюць, мала хто, але там можна навучацца. Ёсць, канешне, і пустыя людзі. Розныя людзі там знаходзяцца, але там свая культура, калі так можна сказаць, і можна ў яе ўпісацца. На зоне ўсё робіцца па сумленьню, там ўсе на відовоку, нідзе не схавашся. І калі ты нейкі засланы, праз пэўны час гэта ўсплыве. У той абмежаванай прасторы немагчыма ня быць сабой – ўсё відаць, што ты за чалавек. Я для сябе, напрыклад, такую выснову зрабіў, што дробныя жулікі для мяне – класавыя ворагі. Я ёсць гангсцеры – гэта прафесіяналы ў сваёй галіне, а ёсць дробныя жулікі, якія ўскладняюць жыццё іншым.

**– А да вас як ставіліся, ведалі, што вы палітычны зьняволены?**



– Праблемаў не было, але яны не разумелі, у чым была мая карысьць, бо калі чалавека садзяць, значыцца за тое, што ён зрабіў нешта дзеля сваёй карысьці. А якая тут карысьць – перакрыў прасьпект. І што яму з таго? Яны бачылі, што прыходзілі звычайныя перадачы, я нават час ад часу пазычаў у іх капэрты, таму што вельмі шмат лістоў прыходзіла і я таксама пісаў. Усіх вельмі здзіўляла, што прыходзіць так шмат лістоў, бо больш двух-трох лістоў на дзень – гэта ўжо лічылася «ваў». А я атрымліваў па дзесяць-дванаццаць, таму амаль толькі тым і займаўся, што адказваў на іх.

**– Вядома, знайсьці карысьць у чалавека, які з палітычных поглядаў перакрыў прасьпект, складана, але ж у турме, мусіць, ведаюць, што ў нашай краіне можна апынуцца за кратамі з розных прычынаў?**

– У нас у камеры быў адзін чалавек, які ляжаў у Рэспубліканскім турэмным шпіталі ў той час, калі туды прывозілі Аляксандра Казуліна. Вось ён адзіны, хто ведаў пра існаваньне палітычных зьняволеных. Астатнія пра гэта проста не думаюць. Тлумачыў ім тое-сёе, трэшку прапаганду вёў, мяне падпісалі на газеты. Зэкі чыталі, але ня ўсе: «Камсамолка» тая на шматкі разыходзілася, «Белгазету» чыталі выбарачна, а вось больш сур’ёзную прэсу «Беларусы і рынак», «Нашу Ніву» наогул баяліся ў рукі ўзяць – ці не хацелі, ці не маглі пераварваць. Я ад гэтага толькі балдзеў, бо мне ніхто не замінаў іх самому спакойна чытаць.

**– А якія планы на будучыню?**

– Скажу так, што далей за пару-тройку месяцаў не гляджу, але ў маёй сітуацыі з новай крымінальнай справай пакуль будаваць планы не выпадае.

*Алена Лапцёнак*

## 13. Антон Койпіш

---

22 красавіка судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Алена Ільіна прызнала моладзевага актывіста Антона Койпіша вінаватым ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актывісты ўдзел у групувак дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе штрафу ў памеры 100 базавых велічыняў (3 млн 500 тыс. руб).

### Антон Койпіш: «Дзякуючы «працэсу 14-ці» я канчаткова перастаў баяцца нейкіх рэпрэсіяў»

*Адказны сакратар «Моладзі БНФ» і сябра руху «Бунт» Антон Койпіш быў адлічаны з трэцяга курсу механіка-матэматычнага факультэту БДУ у той дзень, калі стаў абвінавачаным па крымінальнай справе. На судовым паседжаньні 32 хвіліны доўжылася апошняе слова моладзевага актывіста, падчас якога ён зачытваў радкі сьвяшчэннай кнігі мусульман «Каран», што выклікала бурную рэакцыю прысутных. А ў момант вынясення судзьдзёй прысуду Антон быў шпіталізаваны ў напайпрытомным стане.*

**– Антон, патлумачце ваш выбар: чаму падчас апошняга слова вы зачытвалі перад судзьдзёй «Каран», бо, наколькі ведаю, вы не мусульманін?**

– Так, я атэіст, хоць неаднаразова перачытваў «Біблію» і «Каран». Я лічу, што гэтыя сьвяшчэнныя кнігі выходзяць маральнасьць і духоўнасьць, менавіта таму ўзяў радкі з «Ка-

рана». Паколькі кіраўніцтва нашай краіны ў апошнія гады актыўна наладжвае стасункі з мусульманскімі краінамі, я хацеў паказаць, што пытаньне дыктатуры ў Беларусі павінна хваляваць таксама і мусульманскія краіны, бо заходнія краіны ўжо даўно заклікаюць Беларусь паважаць правы чалавека і прытрымлівацца агульнаеўрапейскіх каштоўнасьцяў.

**– На вашу думку, чаму з усіх абвінавачаных па «працэсу 14-ці» толькі вас і яшчэ аднаго ўдзельніка суд пакараў штрафам?**

– Цяжка сказаць, у прысудзе гэта ніяк не аргументавалася, але, магчыма, таму, што на фотаздымках мы фігуравалі менш за ўсіх. Акрамя таго, як мне падаецца, падчас крымінальнай справы фактычна ўся мая дзейнасьць праходзіла ў інтэрнэце, і, вядома, калі б мне далі «хатнюю хімію», гэта толькі б паспрыяла таму, каб я там працаваў яшчэ актыўней. Падчас «працэсу 14-ці» я стаў адным з найпапулярнейшых блогераў у Беларусі, бо імкнуўся выкладаць максімум матэрыялаў у сваім блоге, і людзі яго наведвалі.

**– А зараз ваша інтэрнэт-актыўнасьць зменшылася?**

– Так, зараз яна амаль спынілася, бо менавіта дзякуючы «працэсу 14-ці» я канчаткова перастаў баяцца нейкіх рэпрэсіяў з боку нашай дзяржавы і змог цалкам перанесці сваю дзейнасьць ужо ў рэал: вельмі актыўна ўдзельнічаў у парламенцкай выбарчай кампаніі, суўзначальваў перадвыбарчы штаб Вінцука Вячоркі. Зараз сваю актыўнасьць цалкам ськіраваў на партыйную працу, праз што часу на інтэрнэт ужо не хапае, але лічу, што менавіта такім чынам я прыношу больш карысьці.

**– З чым была зьвязаная ваша цікавосьць да палітычнага, грамадзкага жыцьця і як прыйшлі да беларушчыны?**

– Дзесьці на пачатку 2005 году, калі я навучаўся на першым курсе БДУ, я зразумеў, што магу быць паўнаварта шчаслівым толькі ў тым выпадку, калі я клапачуся

ня толькі пра сябе. Да таго ж я заўжды лічыў, што мушу адказваць за ўсё, што адбываецца вакол мяне. Можна быць адказным за тое, што адбываецца ў тваёй кватэры ці тваёй навучальнай групе, а можна быць адказным і ў больш вялікіх маштабах. І таму я пачаў шукаць такую нішу. Я вельмі хутка прыйшоў да нацыяналізму, але, на жаль, тады знаходзіўся ў палоне міфу пра трыславянскае адзінства ўсходніх славянаў і прытрымліваўся расейскіх нацыяналістычных поглядаў. І толькі дзякуючы фактычна інтэрнэту, таму, што мог мець зносіны з людзьмі з Украіны, з розных рэгіёнаў Расеі, я проста адчуў рэальную розніцу ў менталітэце: што па сваёй сутнасці, па сваіх каштоўнасцях беларусы, украінцы і расейцы маюць прынцыповыя адрозьненні. Таму на пачатку 2006 году, а гэта быў час прэзідэнцкай выбарчай кампаніі, я ўжо прыйшоў да беларускага нацыяналізму, пачаў цікаіцца тымі падзеямі, што адбываліся ў нашай краіне. Своеасаблівым такім канчатковым момантам я лічу прагляд выступу Лукашэнкі на III Усебеларускім зьездзе, які я глядзеў па тэлебачаньні напэўна гадзінаў шэсьць. Як мне падаецца, лепшага антыпіяру Лукашэнкі чым ягоны асабісты выступы цяжка сабе прыдумаць. І гэта зьявілася апошняй кропкай.

**– А ў сваіх пошуках вы былі адзін?**

– Да 2006 году я асабліва не праяўляў сярод сваіх знаёмых у рэале гэтых пошукаў. Вядома, у ЖЖ (жывым часопісе ў інтэрнэце) у мяне былі знаёмыя, з якімі я кантактаваў, але збольшага я быў адзін.

**– На мітынг вы таксама прыйшлі адзін?**

– Так, на мітынг прадпрымальнікаў я прыйшоў як звычайны грамадзянін. Я ня быў прыватна знаёмы са шматлікімі актывістамі, проста ведаў іх у твар, у тым ліку па папярэдніх акцыях, таму да іх далучыўся.

**– А чаму сярод розных палітычных партыяў і рухаў вы абралі менавіта Партыю БНФ. Скажам, «Малады Фронт» як моладзевая арганізацыя вас не зацікавіла?**

– Па-першае, можа я памыляюся, для МФ істотны ня столькі каштоўнасьці нацыянальныя, колькі рэлігійныя, што для мяне цалкам непрымальна, паколькі я атэіст. Да тагож я для сябе адзначыў, што якое б больш менш вострае грамадзка-палітычнае пытаньне не паўставала, маё меркаваньне супадала з меркаваньнем Партыі БНФ. А ў выніку «справы 14-ці» калі, як я ўжо казаў, перастаў нечага баяцца, вырашыў стаць сябрам партыі.

**– Як паставіліся вашыя бацькі да крымінальнай справы?**

– Мне ўдалося пазьбегнуць затрыманьня падчас самога мітыngu пратэсту прадпрымальнікаў. Але ў той самы дзень, калі я стаў абвінавачаны па крымінальнай справе, мяне выключылі з універсітэту з фармулёўкай «за акадэмічную непасьпяховасьць». Я перакананы, што гэта не прастое супадзеньне. Насамрэч, мне не далі магчымасьці здаць адзін іспыт, бо выкладчык усю сэсію пераносіў дату пераздачы. Напрыканцы 2007 году мяне выклікалі ў дэканат, дзе невядомы ў цывільным папярэдзваў мяне пра магчымыя наступствы працягу маёй актыўнай дзейнасьці. Таму адлічэньне з вычобы, якое супала з крымінальнай справай маім бацькам далася вельмі цяжка. Магчыма, толькі недзе праз месяц-паўтары пасья прысуду яны змаглі адысьці ад перажытага стрэсу і зараз з большага прымаюць маю пазіцыю і з павагай ставяцца да яе.

**– Наколькі вы адчувалі падтрымку падчас працэсу?**

– Я атрымліваў вельмі значную падтрымку з боку сваіх тагачасных знаёмых і паплечнікаў, бо на той момант ўваходзіў у рух БУНТ, які фармальна не ўдзельнічаў у мітыngu, але хутчэй за ўсё менавіта праз маё сяброўства ў руху мяне і прыцягнулі да крымінальнай справы. Я да гэтага часу, зьяўляючыся сябрам Партыі БНФ, застаюся шэраговым актывістам БУНТу.

**– А што зараз з навучаньнем, вы ўсё ж плануеце артымаць вышэйшую адукацыю?**

– Так, фармальна мне далі магчымасьць аднавіцца ва ўніверсітэце толькі на завочным платным аддзяленьні, на дзённым адмовілі, прычым намесьнік дэкана адзначыў, што калі я жадаю вучыцца, я павінен толькі вучыцца. Пакуль я гэты дазвол на аднаўленьне не прыняў, бо паступаў ва ўніверсітэт у якасьці медаліста.

– **А калі вы пачалі гаварыць па-беларуску?**

– З дзяцінства, я ж нарадзіўся ў Беларусі!

– **Так, вядома, мы ўсе нарадзіліся ў Беларусі, але ж...**

– Мая бабуля размаўляла са мной па-беларуску, бацькі па-расейску, але мову я ведаў з дзяцінства і не вывучай яе ў школе як замежную. Я тады ўвогуле не зьвяртаў на гэта ніякай ўвагі, якая мова дзяржаўная і г.д., бо ня бачыў у гэтым аніякай праблемы. На уроках беларускай мовы, літаратуры, гісторыі Беларусі я, іншыя вучні, не ўсе, канешне, але размаўлялі па-беларуску.

– **А калі вы пачалі разумець, што нарадзіліся ў Беларусі, валодаеце роднай мовай, а размаўляеце на расейскай?**

– Вось менавіта ў 2005-2006 гадах. І калі ў сакавіку 2006-га тысячы людзей выйшлі на плошчу, і я ўбачыў, як нас шмат, я наўпрост пачаў у рэале размаўляць на беларускай мове. Спачатку, безумоўна, гэта было крыху цяжка, бо часам некаторымі людзьмі не зусім адэкватна ўспрымалася. Але падчас свайго сядзеньня ў інтэрнэце, там я ў асноўным перапісваўся па-беларуску.

– **Як вы ацэньваеце сучасны моладзевы рух і стварэньне пры розных партыях моладзевага крыла, які аб'ядноўвае малодшае пакаленьне, у прыватнасьці, напрыклад, Моладзь БНФ? Як падструктура некалі ствараўся і «Малады Фронт», які пазьней стаў асобнай арганізацыяй.**

– Я прыйшоў у першую чаргу ў партыю і лічу, што існаваньне моладзевага крыла адпавядае тым мэтам і задачам, якія ён ахоплівае. Хачу адзначыць, што партыя БНФ заўсёды трымалася ўнутрыпартыйнай дэмакратыі,

скажам, кожная раённая ці абласная структура самастойныя.

**– Што вам даў удзел у выбарчай кампанія, калі вы суўзначальвалі штаб Вячоркі?**

– Гэтую кампанію і першую яе палову, калі мы збіралі подпісы, я зараз згадваю як самы шчаслівы час свайго жыцця. Удзел у парламенцкіх выбарах быў вельмі карысным для мяне, асабліва праца з людзьмі – стасункі як з прыхільнікамі і папличнікамі, так і з непрыхільнікамі – гэта каласальны досвед, і ў пэўнай ступені я працягваю яго атрымліваць зараз. Я кожны вечар хадзіў збіраць подпісы з такой самаўстаноўкай, што я паведамляю людзям нешта добрае, і тут былі магчымыя два варыянты: альбо людзі гэта не ўспрымалі як добрае і дастаткова хутка зачынялі дзверы, альбо ўспрымалі, і адпаведна мы некалькі хвілінаў гутарылі, я адказваў на пытанні. І негатыву значна менш за позітыву.

**– А кім вы сябе бачыце ў перспектыве?**

– Я бачу сябе грамадзкім дзеячом і не абавязкова палітыкам. Я ведаю, што заўжды буду выступаць за паліпшэньне жыцця маёй нацыі, маіх суайчыньнікаў у той ці іншай форме.

**– Хто для вас зьяўляецца аўтарытэтам?**

– Безумоўна, на мяне паўплывала шмат ідэй, шмат людзей і шмат кніжак. Ёсць гістарычныя аўтарытэты, якія я вельмі паважаю. У меру свайго веданьня гісторыі мне падабаецца фігура рымскага дыктатара Карнэлія Фелікса Сулы, які імкнуўся захаваць, наколькі гэта было магчымым, старую рэспубліканскую форму кіраваньня ў Рыме. Аб тым, што ён ставіў вышэй за ўсё не свае выгоды, а працаваў дзеля добра Рыма, гаворыць, дапрыкладу той факт, што ён зьяўляецца апошнім рымскім дыктатарам, які сам, без якогась ціску, пакінуў сваю пасаду, каб больш ніколі не займацца палітыкай. Таксама, нягледзячы на ўсю маю атэістычнасьць, мне імпануе фігура Езуса Хрустуса як верагодна рэальна існуючага чалавека, а не як Бога.

*А лена Лапцёнак*

## 14. Павал Вінаградаў

27 траўня судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Валеры Есьман прызнаў моладзевага актывіста Паўла Вінаградава вінаватым ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актывісты ўдзел у групуавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынес пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### **Павал Вінаградаў: «У 18 год мяне выгналі з дому за бел-чырвона-белы сьцяг»**

Ён выпадкова стаў апазіцыянерам, ён рускі, але змагаецца за дэмакратычную Беларусь, ён зьбіраецца зьехаць з краіны пасля перамогі дэмакратыі. Павал Вінаградаў, адзін з асуджаных па «справе чатырнаццаці», распавядае пра сябе.

#### **Пра тое, як трапляюць на першую акцыю пратэсту**

Калі я вучыўся ў Менскім прафэсійна-тэхнічным ліцэі № 4 на цырульніка, у адзін з дзён пачалі адбывацца незразумелыя для мяне рэчы. У раскладзе зьявілася дадатковая класная гадзіна, а потым яшчэ нейкае мерапрыемства ў актавай зале. А я проста вельмі хацеў есьці і спаць. Ад кагосьці пачуў, што ўся гэтая заваруха з-за нейкага мітынга. Але што мне да гэтага: я проста вельмі стаміўся і прагаладаўся! Я паспрабаваў адпрасіцца, а мне кажуць:



нельга, сядзі да канца. Думаю, паколькі вы такія, не паеду спаць, пайду на мітынг. Проста паглядзець, што гэта такое на Кастрычніцкай плошчы. Я паглядзеў, народ нешта кучкуецца... Мне зусім незразумела, што адбываецца? Прыйшоў дадому, уключыў навіны, а ўсіх на плошчы зьбілі. Вось тады я і пачаў задумвацца наконт таго, што адбываецца ў краіне.

### **Пра тое, як становяцца сапраўднымі апазіцыянерамі**

Аднойчы я сваёй аднагрупніцы сказаў, што хацеў бы ў нейкіх акцыях паўдзельнічаць – пантануцца вось так вырашыў. Проста ляпнуў, не падумаўшы. Праз пару дзён тэлефануе мне нейкая дзяўчына і кажа: «Я чула, што ты хочаш тое і тое. Трэба сустрэцца». Адмовіцца я ўжо ня мог. Яна мне растлумачыла ўсю сітуацыю і дала налестак. Хадзіў як партызан, клеіў іх, адчуваў сябе супергероем. Патрошкі пачыналі адкрывацца вочы на тое, што адбываецца ў краіне. І вось ён – я, які ёсьць зараз.

### **Пра страх і адрэналін**

Спачатку я баяўся мітынгаў, як агню! Першы быў 2 сакавіка 2006 году, сустрэча з Мілінкевічам на Нямізе. А-а-а, страх які быў, калі амапаўцы на нас пабеглі! Жах. 25 сакавіка таго ж году, на Дзень Волі, у мяне і майго сябра трапіла гранатай. Мне ў нагу. Граната адскочыла і ўзарвалася, а сябру прашыла зімовую куртку і швэдар ды рэзанула па рэбрах. Гэта была самая страшная дэманстрацыя.

### **Пра ўдзел у акцыях**

Я раблю ўсё тое ж самае, што і раней, да прысуду, толькі больш асьцярожна. Вядома, калі я арганізоўваю акцыі, я прыходжу на іх. Таксама іду, калі акцыя рызыкаўная: чакаецца штурханіна з АМАПам ці нешта такога кшталту. Бо там мае сябры, і я, калі што, змагу іх абараніць.

## Пра фаталізм

Калі ўлады захочуць пасадзіць – пасадзяць. У мяне было ўжо столькі парушэньняў, калі лічыць па акцыях... Я ж і на фота ў інтэрнэце бачны, і на відэа, і ў газетах. Значыцца, пакуль я ім непатрэбны. Нават калі я ня буду парушаць рэжым, а мяне захочуць пасадзіць – гэта ня стане праблемай для ўлады.

## Пра стасункі з участковым і інспектарамі

Мяне амаль не кантралююць. Я нядаўна пераехаў з аднаго месца на іншае. Стары ўчастковы прыйшоў па ранейшым адрасе і быў вельмі рады, калі даведаўся, што я пераехаў. Я ж быў нязручным кліентам!

Калі я прыйшоў у крымінальна-выканаўчую інспекцыю новага раёну, мне сказалі: «Так, Вінаградаў. 342-і артыкул. Што за артыкул? Ладна, ідзі». Праз месяц, калі я прыйшоў зноў, мяне сустрэлі ўжо радасна: «О-о-о! Вінаградаў! 342-і артыкул! Мы паглядзелі, што гэта!» Стасункі з імі наладзіліся добрыя, таму нейкага моцнага ціску на мяне няма.

## Пра адносінны ў сям'і

У мяне мама жыве ў Італіі, тата – у Беразіно. Бацька цалкам падтрымлівае мяне. Калі б жыў у Менску, то хадзіў бы са мной на ўсе акцыі. Мама таксама.

Але я жыў з бабуляй і дзядулем. У 18 год мяне выгналі з дому за бел-чырвона-белы сьцяг на фіранках. Бабуля – чалавек савецкай закалкі. І гэтым усё сказана. Дзядуля першы раз вылаяўся на прэзідэнта, калі адмянілі ільготы, другі – калі падняліся кошты. Цяпер пачынае цікавіцца незалежнай прэсай.

## Пра прэзідэнцтва і сваю ролю ў Беларусі

Практычна ўсе ў дзяцінстве мараць стаць прэзідэнтам. Але гэта ня мара, гэта так... Першы прэзідэнт дэма-

кратычнай Беларусі будзе самым няшчасным чалавекам у сусьвеце, бо яму давядзецца вырашаць столькі праблемаў! Ім бы я не хацеў быць ні ў якім разе. Наўрад ці я буду ў такой палітыцы, каб у будучыні ўдзельнічаць у выбарах. Магчыма, змагу служыць краіне як чыноўнік.

### Пра эміграцыю

Я не хачу адпраўляцца ў эміграцыю зараз. Але як толькі ўсё тут зьменіцца, я, можа, зьеду да мамы ў Італію ці да сваякоў у Германію. Для мяне прынцыпова дачкацца зьменаў менавіта тут, у Беларусі. Больш за тое, прыняць у гэтых зьменах актыўны ўдзел.

### Пра свой статус

У 2006 годзе быць апазіцыянерам было модна. Цяпер – не. Але я да статуса «апазіцыянера» і «грамадзкага актывіста» ўжо прывык. Мне ўжо столькі разоў пагражалі забіць жыхары дому, дзе я раскідваў газеты... «Сталіна на мяне няма». Гэта я ўжо чуў і таму не звяртаю ўвагу.

### Пра ролю асобы ў палітыцы

Ня так даўно прыкладам у беларускай палітыцы для мяне быў Аляксандр Казулін. Але пасля таго, як ён выйшаў з турмы, ён моцна зьмяніўся. Мне здаецца, штосьці ў характары ў яго зламалася.

У сусьветнай палітыцы я адразу ўзгадваю Міхаіла Гарбачова. Хаця б за тое, што ён разваліў гэты СССР. Ужо за адно гэта яго можна паважаць.

### Пра беларускамоўную будучыню Беларусі

«Наша краіна – Беларусь, таму мова – беларуская. На ёй людзі павінны размаўляць». Гэта я разумею. Але я сам зусім не беларус! Я рускі. У дадатак трохкі паляк, трохкі цыган, трохкі ўкраінец і нават мардвін. І беларускай крыві ў мяне няма ўвогуле. Але гэта ня значыць,

што я ненавіджу мову ці штосьці кшталту таго. Насамрэч я яе добра ведаю. У дэмакратычнай Беларусі дзяржаўная мова, я думаю, будзе адна. Дакументы я буду пісаць па-беларуску, а размаўляць па-руску. На якой мове хачу, на такой і размаўляю – мы ж будзем жыць у дэмакратычнай краіне?

*Аляксей Вішнеўскі*

# 15. Міхаіл Субач

---

27 траўня судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Валеры Есьман прызнаў моладзевага актывіста Міхаіла Субача вінаватым ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынес пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на два гады без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

## «Палітычны прыйшоў!»

*З асуджаных за акцыю прадпрымальнікаў адзіным прадпрымальнікам быў менавіта Міхась Субач. Ён пераконавае, што ні кроплі не шкадуе пра прысуд, і распаўвадае, як статус асуджанага дапамагае ў жыцьці.*

**– Наколькі зьмянілася тваё жыцьцё пасля вынясення прысуду?**

– Шчыра кажучы, неістотна. Асноўная зьмена зводзіцца да таго, што мне трэба адзначацца два разы на месяц. Гэта досыць нязручна, але некрытычна. Я жыву ў Менскім раёне, непадалёк ад сталіцы, а ехаць трэба ажно за Нацыянальную бібліятэку. На дарогу ў адзін бок у мяне марнуецца гадзіны паўтары. Вядома ж, гэта ня так страшна, але вось заўтра трэба ізноў ехаць, дык зусім няма ахвоты. Той рэжым, якога я павінен прытрымлівацца, прымушае ў вызначаны час быць дома. Гэта таксама мінус, таму што ў нядзелю я нікуды езьдзіць не магу. Я мушу быць у межах населенага пункту, але ў астатні час я магу займацца сваёй працай.

**– Жорстка цябе кантралююць?**

– Ёсьць правілы, па якіх мы як быццам бы павінны гуляць, а ёсьць рэальнасьць і яна заключаецца ў тым, што мяне ніхто не кантралюе. Паколькі я індывідуальны прадпрымальнік, я паставіў сабе выходны дзень у нядзелю. Гэта больш-менш зручна для мяне і не выходзіць за межы дазволенага маім інспектарам. Калі я да яго прыяжджаю, ён сустракае мяне словамі: «О, палітычны прыйшоў!» Стаўленьне нармальнае. «Парушэньняў няма?» – «Няма» – «Ну ідзі».

Участковы знаходзіцца ў Жданавічах. Яму езьдзіць да мяне ў Шчамысьліцу зусім нерэзонна. Да мяне міліцыянты зьвярталіся актыўна толькі перад вясновымі акцыямі. Нават прыехалі з паперкай, каб я падпісаўся, што ня буду ўдзельнічаць у мерапрыемствах.

**– Ваенком не турбуецца, як ты там? Паслужыць Беларусі ня клічуць?**

– Мой статус мне вельмі нават дапамагае! Таму што ў мяне ня ўмоўны, а рэальны прысуд. Злачынцы ня маюць права служыць у войску, таму ў мяне праблемаў з гэтым няма. Я вельмі добра іх вырашыў. Вось у брата жонкі зараз праблема: яго хочучь забраць у войска, і ён бы з вялізным задавальненьнем памяняўся са мной ролямі. Але гэта ж складана разьлічыць!

**– Я чуў, што ў цябе ёсьць вясельны салон. Гэтым бізнэсам ты і займаешся?**

– Так, мы разам з жонкай прадпрымальнікі, але паколькі ў нас зьявіўся дзіцёнак, Ліля зараз у дэкрэтным адпачынку.

**– Што зьмянілася ў адносінах з боку знаёмых, сваякоў?**

– Ніякіх зьменаў няма, тым больш што маё кола зносінаў уключае ў сябе большую частку сяброў, а не сваякоў. Каб на мяне нейкія ярлыкі навешвалі, кшталту «крымінальнік», дык такога, канешне, няма.

**– Да якога часу прысуд?**

– У мяне тэрмін – два гады. Калі лічыць, што 27 жніўня 2008-га я пачаў адбываць прысуд, то свабо-

да наступіць у 2010 годзе. Але з улікам амністыі тэрмін павінен скончыцца раней. У мяне няма папярэджаньняў. Усё пакуль што гладка, бо я стараюся не парушаць рэжым. Вельмі часта, калі праходзяць нейкія акцыі, мітынгі, дэманстрацыі, я на іх пайсьці не магу. Але ўсё роўна ж хочацца хадзіць на мерапрыемствы, хочацца нешта рабіць. Даводзіцца сябе стрымліваць. Гэта яшчэ адзін істотны недахоп цяперашняга жыцьця.

**– Уяві: 9 студзеня 2008 году, дзень да акцыі прадпрымальнікаў. Ты ведаеш, што будучь арышт, прысуд, абмежаваньні... На акцыю пайшоў бы ці не?**

– Канешне ж, пайшоў! Таму што нічога страшнага ж не адбылося. Гэта па-першае. А па-другое, гэта б няправільна было ці як... Я ў любым выпадку не шкадую, што хадзіў. Гэта ня першая акцыя, у якой я ўдзельнічаў, і я вельмі добра ведаю, якія рэчы бываюць, таму нічога страшнага... У Сібір не саслалі, да сьценкі не паставілі. Няблага. Калі б расстрэльвалі, я б, напэўна, палічыў, што трэба нешта іншае прыдумаць!

**– У будучыні ў палітыцы ты сябе бачыш? Можна, у дэпутаты зьбіраешся...**

– Я ня ведаю, ці можна назваць мае планы палітыкай... Няма нейкіх грандыёзных памкненьняў, але я хачу, напрыклад, паўдзельнічаць у праграме, якую праводзіць адзін з нямецкіх універсітэтаў. На паўгада можна паехаць і папрацаваць разам з дэпутатамі Бундэстагу. Мне гэта цікава. У выбарчай кампаніі, якая была прымеркаваная да парламенцкіх выбараў, я ўдзельнічаў і дапамагаў Ігару Рынкевічу. Хоць гэта і адбывалася ў час майго тэрміну.

**– У арганізацыі ўступіць табе не забаронена?**

– Не забаронена, але наступны расклад такі: у «Еўрапейскай Беларусі», у БХД, у АГП ёсьць шмат людзей, з якімі я падтрымліваю добрыя стасункі. Але афіцыйна я ня ў складзе гэтых арганізацыяў. Калі, напрыклад, у тым жа «Маладым Фронце» ёсьць працэдура ўступленьня, запаўненьня анкетаў, то я не ўваходжу ў арганізацыю.

**– З якога часу пачалося тваё змаганьне за «свабоду, праўду, справядлівасьць»?**

– Адпраўная кропка – 2001 год. Тады я пазнаёміўся з хлопцамі з «Зубра». З таго моманту усё і пайшло. Рэгулярна на акцыі я не хадзіў, але быў на плошчы, калі штурмавалі Палац прафсаюзаў, быў унутры... Сістэмна пачаў працаваць пасля намётагавага мястэчка вясной 2006 году.

**– Як у сям’і паставіліся да таго, што ты пастаянна стаў сутыкацца з небяспекай?**

– У маёй жонкі такія ж погляды, як і ў мяне. Таму яна – «за». Бацькі не падтрымліваюць маіх актыўных дзеянняў. Яны прыхільнікі пераменаў, але каб са мной пры гэтым нічога дрэннага ня здарылася. Бацькі жонкі таксама хваляюцца, але яны ўжо прывычаліся, бо ў іх з сямі дзяцей на акцыі ходзяць пяцёра! Так што можам сваёй сямейнай арганізацыяй выступаць.

**– Ты хадзіў на акцыі як прадпрымальнік ці «грамадзкі актывіст»?**

– Як чалавек. Неістотна, у якой якасці ўдзельнічаў, можна лічыць і так, і так. Кожны чалавек мае права прыйсці і выказаць сваё меркаваньне. Калі ўзяць пытаньні, якія ўздымалі тыя ж прадпрымальнікі, то гэта ня толькі іхныя праблемы, але і ўсіх карыстальнікаў прадпрымальніцкіх паслугаў. А гэта фактычна ўсе грамадзяне.

**– Апошнім часам некаторыя прадпрымальнікі кажуць, маўляў, для апазіцыянераў уваход на мітынгі будзе зачынены...**

– Я разумею, што людзі, якія арганізуюць нейкую акцыю, ставяць перад сабой канкрэтныя мэты. Ёсць фактары, якія, на іхнюю думку, дапамагаюць, а ёсць – якія замінаюць. Тое ж ЕГУ спрабавала ўсімі сродкамі ад палітыкі адысці: мы не палезем, і нас гэта не датычыцца. Прадпрымальнікі тое ж самае. Калі яны думаюць, што яны акуратненька зробіць сваю справу, і іх ніхто ня будзе чапаць – гэта наіўна. Мы ўсе ўключаныя ў гэты працэс.



– Такім чынам, з гэтага самага працэсу і з грамадзкай дзейнасьці цябе ўлады здолелі выключыць?

– Часова – так.

– Па прыкладзе іншых асуджаных думкі пра эміграцыю не зьяўляліся?

– Я ніколі не разглядаў усур'ёз гэты варыянт. Я доўга жыў за мяжой і мне ўжо гэта ня трэба.

*Аляксей Вішнеўскі*

## 16. Максім Дашук

27 траўня судзьдзя Цэнтральнага раённага суда Менску Валеры Есьман прызнаў непаўнагадовага ўдзельніка акцыі пратэсту прадпрымальнікаў, якая адбылася 10 студзеня, Максіма Дашука віноўным ва ўчыненні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынес пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на паўтара года без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу.

### Непаўнагадовы

Сярод прыцягнутых да крымінальнай адказнасьці самым малодшым і адзіным непаўнагадовым быў Максім Дашук, на той момант яму было толькі 16 гадоў. Жыцьцёвыя акалічнасьці ня надта спрыялі хлопцу, нягледзячы на ягонае імкненьне да самастойнасьці і жаданьне адказаць за сябе і за свае ўчынкі самому. Бацькі ня стала незадоўга да суда, маці працуе індыўідуальным прадпрымальнікам, брату Валодзю толькі 10 гадоў. Крымінальная справа перакрэсьліла нават магчымасьць атрымаць сярэдняю адукацыю, за плячмыма ў Максіма засталася толькі 9 класаў. Тым ня менш, хочацца спадзявацца і верыць, што раньне сталеньне прынясе свой плён, і зьявіцца новыя мары, якія юнак сам зробіць рэальнасьцю. А пакуль, у чаканьні прысуду па другой крымінальнай справе, якая была ўзбуджана па артыкула 415 КК РБ (Ухіленьне ад адбыцьця пакараньня

*ў выглядзе абмежаваньня волі), а магчымае пакараньне па ёй прадугледжана ад шасьці месяцаў да трох гадоў турмы, хлопец дзеліцца думкамі пра жыцьцё.*

**– Пачнем з тых студзеньскіх падзеяў. Чым вы так адзначыліся на мітынгу, што вас затрымалі?**

– Я пайшоў на мітынг са сваімі блізкімі сябрамі мэтанакіравана, дакладна ведаючы, навошта і чаму, бо тыя абмежаваньні закраналі мае правы і свабоды, канкрэтна тычыліся майго жыцьця. Таму гэта быў сур'ёзны і запланаваны крок. А чым адзначыўся? Відаць, тым, што залез на аўтобус і трымаў бел-чырвона-белы сьцяг. Калі акцыя ўжо скончылася, і ўсе пачалі разыходзіцца, я таксама сыходзіў з плошчы, проста ішоў па ходніках, раптам мяне паднялі, занеслі і паклалі ва ўазік. І затрымалі мяне сьпецыяльна, а не выпадкова выхапіўшы з натоўпу.

**– Наколькі вы дапускалі, што вашыя дзеянні могуць прывесці да ўзбуджэньня крымінальнай справы?**

– Тады, насамрэч, я пра гэта ўвогуле ня думаў, бо такое здавалася неверагодным.

**– На судзе вы адмовіліся ад апошняга слова. Чаму?**

– Я доўга думаў, аб чым гаварыць, можна было б сказаць вялікую прамову, прысароміць судзьдзю, пракурора... а потым вырашыў, што ў гэтым няма аніякага сэнсу, бо наўрад ці іх яна кране.

**– А ці чуў такія выказваньні: навошта хадзіў? чаго табе дома не сядзелася?**

– Безумоўна, чуў падобныя словы і неаднойчы, але я з такімі людзьмі не стасуюся, якія так кажуць.

**– Да якой стадыі абскарджаньня прысуду вы давялі сваю справу?**

– Я абскардзіў у Менскім гарадзім судзе, бо да таго часу прысуд лічыцца не ўступіўшым у законную сілу. Калегія, разгледзеўшы, адмовіла мне, а далей я ніякіх захадаў не рабіў.

**– Чаму? Ня верылі ў сваю перамогу ці былі нейкія іншыя прычыны?**

– Так, ня бачыў сэнсу. Акрамя таго, уся гэтая валакіта займае шмат часу, а ў мяне думкі былі пра тое, як мне адбываць пакараньне, шукаў працу, таму было не да гэтага.

**– Пасьля таго як вас асудзілі па працэсе 14-ці, вы з іншымі пакаранымі неяк бачыцеся, абмяркоўваеце свае праблемы, увогуле кантактуеце? Ці вы самі па сабе?**

– Прызнаюся, што нават пасьля завяршэньня працэсу я няшмат меў стасункаў са сваімі «падзельнікамі». Сустракаю іх зрэдку на нейкіх мерапрыемствах ці выпадкова, але адмыслова не кантактую.

**– Другое крымінальнае абвінавачаньне вам прад'яўлена ў сувязі з вынясьнем папярэджаньняў. Колькі вы іх маеце і чым яны былі выкліканя?**

– У мяне пяць папярэджаньняў, і ўсе яны вынесеныя за тое, што ў патрэбны час не знаходзіўся дома. Праверкі адбываліся ў асноўным увечары, аднак мне трэба было дапамагаць бацькам, а спецыфіка працы такая, што яна прыпадае менавіта на вечар.

**– Ці асьцерагаліся вы хадзіць на дэмакратычныя акцыі пасьля таго, як былі пакараныя за ўдзел у адной з іх?**

– Шчыра кажучы, складана было вырашыцца пайсьці куды-небудзь, але, калі ў мяне была магчымасьць, я адпрошваўся ў інспектара. Пазьней такая магчымасьць прапала, бо інспектар памяняўся і менавіта тады мне пачалі выносіць папярэджаньні.

**– Вы лічыце, што новы інспектар ставіўся да вас перадужыта?**

– Так, стаўленьне было адкрыта перадужытым, бо ён даволі нахабны чалавек і з самага пачатку, калі прыйшоў да нас дахаты, пачаў крычаць на мяне. У яго ў кабінце стасункі таксама ніколі нармальнымі не былі.

– Падчас сьледства па крымінальнай справе, судовага разгляду і пасья вынясення пакараньня вы былі яшчэ непаўнагадовым хлопцам, таму вашыя інтарэсы як непаўнагадовага, мусілі неяк абараняцца з боку дзяржавы. Наколькі прадстаўнікі адпаведных структураў, сацыяльныя работнікі ці нехта яшчэ цікавіліся вашай справай і абставінамі вашага жыцьця? Ці была забяспечана ў гэтым плане абарона вашых правоў?

– Па-першае, непаўнагадовым я зьяўляюся яшчэ і дагэтуль – 18 мне споўніцца толькі ў гэтым годзе 25 чэрвеня. А па-другое, нічога падобнага на абарону маіх правоў з боку дзяржавы я не сустракаў. У прыцыпе пры кожнай маёй размове з міліцыянтамі нібыта павінен быў прысутнічаць сацыяльны педагог, але калі яны нават і прысутнічалі, то паводзілі сябе так, быццам бы яны тут абсалютна не прычым. Сацыяльныя службы зусім ніяк не рэагавалі на тое, што адбываецца. Я меў стасункі толькі з інспектарам па справах непаўнагадовых і з крымінальным інспектарам: першы мяне правяраў, а ў другога я адзначаўся.

– **А хто выносіў папярэджаньні?**

– Гэта адбывалася так: рэгіструе парушэньне інспектар па справах непаўнагадовых і вырашае, ці пасылаць паперу крымінальнаму. Калі ж паперу дасылаюць, то той ужо вырашае, выносіць папярэджаньне ці не, але, як правіла, парушэньне амаль заўсёды прызнаецца. Фактычна ж улады больш у інспектара па справах непаўнагадовых.

– **А якія адчуваньні ў вас цяпер, у чаканьні новага прысуду? Ці верыце, што праўда застанеца на вашым баку?**

– Безумоўна, ёсьць хваляваньні, але больш стомы – ад пастаяннага чаканьня. На самой справе яно больш вымотвае, чым турма, бо сядзіш у невядомасьці і ніяк ня можаш ні на што паўплываць. А наконт выніку, спадзяюся на паўгода зьявольленьня – самае мяккае, што можа быць. Хоць адвакат і казаў мне пра 70 артыкул, згодна з якім прысуд можа быць меншы за мінімальны тэрмін,

прадугледжаны маім артыкулам, але я сумняюся, што суд угледзіць важкія падставы дзяля ягонага выкарыстання. Таму прагноз у паўгода мне падаецца даволі пазітыўным.

**– Вы зьяўляецеся актывістам кампаніі «Еўрапейская Беларусь», чым абумоўлены менавіта гэты выбар?**

– Сама ідэя руху, людзі, якія туды ўваходзяць, блізкія мне па духу. Я лічу, што нашая краіна павінна рухацца ў еўрапейскім кірунку, мне не зусім падабаецца сучасная палітыка кіраўніцтва нашай дзяржавы, трэба раўняцца на лепшыя дасягненні, еўрапейскія.

**– А якая яна ў вашым ўяўленьні – Беларусь еўрапейская?**

– Па-першае, я б хацеў жыць у краіне, у якой урад усё-ткі думае пра свой народ. Зараз у нас дзяржава стаіць над чалавекам, а павінна быць наадварот, дзяржава павінна існаваць дзеля людзей, ставіцца да іх з павагай, яна павінна кіравацца сацыяльнымі прыярытэтамі. Хацелася б больш свабоды, каб было нейкае разьвіццё грамадства, а не таптаньне на месцы. Нармальныя стасункі з еўрапейскімі краінамі, а таксама, каб беларусы самі зразумелі, што жывуць у цэнтры Еўропы.

**– Мне вядомы такі факт, што вас нібыта выключылі са школы за бел-чырвона-белы сьцяг. Калі і як гэта было?**

– Насамрэч гісторыя была такая: са школы мяне не выключылі, а прапанавалі забраць дакументы, бо менскай прапіскі ў мяне не было, і фактычна ў школе я быў на птушыных правах. Паколькі не хацелася ніякіх канфліктаў, то мы дакументы забралі самі. Гэта адбылося ўвесну 2006 году падчас выбарчай прэзідэнцкай кампаніі, тады я вучыўся ў 8-м класе. Фактычна навучальны год завяршаўся і перайсьці ў іншую школу было немагчыма, таму я паехаў вучыцца па месцы прапіскі, у Краснае. Правучыўшыся там тры месяцы, у 9 клас я ізноў пайшоў у Менску, толькі ў іншую школу.

**– Наколькі я разумею, вашая сям’я здымае ў Менску жыльлё, а з кім вы жылі ў Красным гэтыя тры месяцы?**

– Адзін. Мне падабаецца, калі я сам адказваю за сябе. Я і да гэтага пэўны час жыў асобна, недзе з 15-16 гадоў, здымаў разам з сябрамі кватэру. Для мяне гэта стымул, што ўсё ў маіх руках, які не дазваляе расслабляцца. Толькі цяпер, калі далі тэрмін і пачаліся праблемы, я пераехаў да мамы.

**– Наколькі ў вас блізкія адносіны з маці, як яна ставіцца да вашай актыўнасці, ці разумее вас?**

– З мамай у мяне вельмі цёплыя адносіны, нават сяброўскія, роўныя. Калі была першая справа, я своечасова не азнаёміўся з матэрыяламі, бо мяне не маглі знайсці: прапісаны па адным адрасе, бацькі жывуць па другім, а я жыў асобна. Таму ў дачыненні да мяне і яшчэ двух удзельнікаў мітынгу судовы разгляд адбываўся пазьней, але мы ўжо ведалі пра папярэдні прысуд, вынесены першым дзесяці, і меркавалася, што мы атрымаем такое ж пакараньне. Тады было лягчэй, чым зараз, і артыкул не такі страшны, як гэты, я ня вельмі хваляваўся. А зараз – вядома, цяжэй! Безумоўна, мама вельмі перажывае. На пачатку яна нават ня верыла, што справа дойдзе да суда, яна меркавала, што падпіска аб нявыездзе і ёсьць пакараньне. Гэта боль для яе, але яна ў мяне моцная жанчына, вытрывае.

**– Вашаму малодшаму брату зараз 10 гадоў, вы для яго аўтарытэт?**

– Так, і часам нават вельмі моцны, што мне ажно самому не падабаецца. Але мы сябруем, у нас няма ўзроставай мяжы, у нас агульныя інтарэсы, хутчэй, я прывіў яму свае.

**– Вам зусім яшчэ няшмат гадоў, аднак сітуацыя склалася так, што цяпер у маці, відаць, вы галоўная апора. Наколькі адчуваеце сябе гатовым да дарослага жыцця?**

– На самой справе я з дзяцінства ўвесь час імкнуўся да самастойнасці, хацелася жыць асобна ад бацькоў і ўсё

рабіць самому, але зараз разьвілася большая адказнасьць, трэба дапамагаць.

**– Як вы вучыцеся і які любімы прадмет быў у вас ў школе?**

– Я любіў гуманітарныя прадметы, а астатнія ішлі тугавата, з матэматыкай зусім было кепска. Канешне, перашкаджала лянота, але тады я гэта ня надта разумеў. Зараз я мусіў бы вучыцца ў 11 класе, аднак абставіны склаліся так, што я быў вымушаны працаваць і пасьяя заканчэньня 9 класа больш не пайшоў у школу. Я працаваў да таго моманту, пакуль не пачаліся праблемы з пастаяннымі праверкамі, трэба было шукаць афіцыйную працу, якую я так і не знайшоў.

**– А як з адукацыяй?**

– Зараз я рыхтуюся да іспытаў за курс сярэдняй школы, буду здаваць экстэрнам.

**– Максім, а кім можна было працаваць у 16 год, ня маючы пэўнай спецыяльнасьці?**

– Я зьбіраў мэблю, даваў аб'явы ў газеты.

**– А хто вас навучыў? Многія дарослыя мужчыны ня могуць цьвік у сыяну ўбіць...**

– Сам. Проста прыйшоў і сабраў першую кухню, а пасьяя яно ўжо і пайшло: другую, трэцюю, пятую... Вядома, калі першая замова, вельмі страшна было, вельмі доўга зьбіраў, ды й яна яшчэ занадта складаная аказалася, я там практычна двое сутак правёў. Аднак справіўся, яшчэ пашанцавала, што мужык там добры трапіўся, трохі дапамог. Намучыўся, затое потым было і лёгка, і хутка.

**– А як заказчыкі ставіліся да твайго ўзросту, калі прыходзіў, не адмаўлялі?**

– Часам быў недавер, асабліва першы час, калі працаваў няўпэўнена. Потым з вопытам пачаў працаваць упэўнена, зладжана, а людзі ж гэта бачаць. Пытаньні, што такі малыды часта задавалі, – адгаворваўся неяк.

**– Чаму менавіта адгаворваўся?**

– Ну, а як? Не буду ж я ім распавядаць цэлую гісторыю свайго жыцьця. Умею – навучыўся, што тут такога! Некаторыя здзіўляліся, што я тэхнікумы не сканчаў, у людзей



такое дзіўнае ўяўленьне, нібыта гэта такая складаная праца, адмысловыя веды трэба мець. Я навучыўся, прынамсі, за тры замовы.

**– А як прыйшла сама ідэя зьбіраць мэблю, ні разу не зьбіраўшы?**

– Інструмент быў, добра падыходзіў да гэтай справы. Навучыцца працаваць рукамі можна, але мне не падабалася быць увесь час сам-насам, з кухняй і сваімі думкамі, па 12 гадзінаў на дзень.

**– Хіба вашыя думкі такія змрочныя?**

– Па-рознаму бывае: калі настрой добры, а калі і не. І ты ад сваіх думак нікуды не зьбяжыш і не выскажаш нікому нічога. Так і працуеш з імі...

**– А чаму нікому не выскажаш? У вас ёсьць нехта, каму вы цалкам давяраеце?**

– Так, без такіх людзей было б вельмі складана, але не заўсёды мяне разумеюць. Я стараюся падтрымліваць адносіны з тымі, хто мяне разумее, каму можна давяраць. У мяне дастаткова вузкае кола сяброў, і гэта надзейныя, правяраныя людзі, з якімі я маю доўгія стасункі. Сярод кола маіх знаёмых у асноўным старэйшыя за мяне гадоў на пяць-шэсьць. З імі я адчуваю сябе больш камфортна, чым з аднагодкамі. Крыўдна, што нейкі цынічны зараз час, не ў павазе маральныя каштоўнасьці.

**– А якія ў вас мары?**

– Насамрэч, гэта даволі складанае пытаньне, бо ў мяне такая праблема, як крызіс самавызначэньня. Мяне шмат што цікавіць, але я пакуль ня ведаю, куды падацца – пастаянны страх зрабіць памылку. Не магу знайсці сваю мару, ці недзе яна згубілася...

**– Згубілася ці яшчэ не сасьпела?**

– Цяжка сказаць. Я памятаю, былі нейкія мары, але яны кудысьці сышлі, а новых пакуль няма. Я мяркую, што гэта з-за таго, што ў мяне пастаянна мяняюцца ўмовы, вообраз жыцця.

# 17. Аляксандр Баразенка

9 снежня судзьдзя Цэнтральнага райсуда Менску Натальля Вайцяховіч прызнала студэнта-каліноўца Аляксандра Баразенку вінаватым ва ўчыненьні крымінальнага злачынства па ч. 1 арт. 342 КК РБ («Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак») і вынесла пакараньне ў выглядзе абмежаваньня волі тэрмінам на адзін год без накіраваньня ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу. Ад 27 кастрычніка да суда моладзевы актывіст утрымліваўся ў СІЗА.

## **Аляксандр Баразенка: Я не хачу станавіцца дарослым...**

*Мы сустрэліся з Сашам літаральна ў апошні момант перад ягоным ад'ездам у родны Пінск («ад граху падалей») пасья таго, як юнак атрымаў другое папярэджаньне за нібыта парушэньне рэжыму адбыцьця пакараньня ў выглядзе абмежаваньня волі (трэцяе папярэджаньне можа мець за наступства ўзбуджэньне крымінальнай справы паводле артыкулу 415 Крымінальнага кодэксу і пацягнуць да трох гадоў рэальнага пазбайленьня волі). Размаўлялі мы за кубачкам кавы «амэрыкана» у невяліччай сталічнай піцэрыі «са спартовым ухілам» «Піца-Фут» – Аляксандр абраў для нас столік з сімволікай ягонага любімага футбольнага супер-клуба «Манчэстэр Юнайтэд».*

*Аляксандр Баразенка нарадзіўся ў траўні 1988 году ў Пінску Берасьцейскай вобласьці, вучыўся ў 11-й сярэдняй*

*адукацыйнай школе ў класе з паглыбленым вывучэннем нямецкай мовы. Далей распавядае сам маладзён:*

«У дзяцінстве мяне больш цягнула да гуманітарных навук, самымі слабымі ў мяне чамусьці былі матэматыка і фізіка, у адрозьненне ад старэйшага брата, які наадварот займаў прызавыя месцы нават на рэспубліканскіх алімпіядах па фізіцы. Прыкладна ў чатырнаццаць год пачаў цікавіцца палітыкай, пачаў хоць нешта разумець. Без ілжывай сьціпласці скажу, што я разьвіваўся лепш за маіх аднагодкаў: калі астатнія ў шэсьць год глядзелі бязглуздыя амерыканскія баевікі, я ўжо чамусьці чытаў сур'ёзныя газеты, спрабаваў зразумець, што адбываецца. Ужо класе ў восьмым сфармавалася мая палітычная пазіцыя, і пачаліся ня тое што праблемы, але частыя спрэчкі з дырэктарам школы, з класным кіраўніком, якая ня тое што вельмі падтрымлівала кіруючы рэжым, але была настолькі запалоханая, што ўвогуле не магла дапусьціць, каб хтосьці пра гэта казаў. Быў паказальны момант, калі да нас на ўрок прыйшоў завуч і літаральна загадаў, каб 50 адсоткаў класу ўступілі ў БРСМ. Ніхто ня выказаў асаблівага жаданьня, але класная вельмі моцна націснула, сказала, што яе пазбавяць прэміі і будуць у яе іншыя праблемы. Такім чынам, «патрэбны працэнт» быў дасягнуты.

У 2006 годзе скончыў школу, на іспытах праблемаў, у прынцыпе, не было, хаця дырэктар асабіста прымаў у мяне кожны іспыт, глядзеў, як я здаю гісторыю, матэматыку, асабліва ўслухваўся ў нямецкую мову. Адзінае, чым ён здолеў мне напакасыць, – гэта зрабіць так, каб у мяне замест дзявяткі па нямецкай мове была васьмёрка. Але мне гэта не перашкодзіла паступіць на факультэт міжнародных зносінаў БДУ, на спецыяльнасьць «Культуралогія і германістыка». Там я правучыўся год, першую сесію здаў добра. Зараз я горш размаўляю па нямецку, бо апошнія два гады я крыху «запусьціў» нямецкую мову. Паступіўшы ў ВНУ, я пачаў вывучаць іўрыт, по-

тым крыху пайшла польская мова, і цяпер зноў планую заняцца нямецкай мовай, бо засталіся толькі граматычныя нейкія паняцці, а вось слоўнікавы запас страчаны.

Паступіўшы ў БДУ, я пачаў сваю актыўную дзейнасць. Першыя спробы былі яшчэ ў Пінску, але гэта выглядала як нейкая самадзейнасць: аднекуль браліся нейкія фотаздымкі, карцінкі, прыдумляўся альбо выразаўся з артыкулаў тэкст, за свае грошы гэта ўсё раздрукоўвалася альбо ксеракапіявалася накладам у сто асобнікаў, і потым усё гэта я расклеіваў па горадзе. Але нічога такога сур'ёзнага не было. У Менску пачалася актыўная дзейнасць: напачатку гэта была грамадзянская кампанія «За свабоду», якая потым трансфармавалася ў кампанію «Еўрапейская Беларусь», у якой я зараз і ўдзельнічаю.

1 чэрвеня 2007 году я быў затрыманы за ўдзел у акцыі супраць адмены ільготаў. Разам з маім лепшым сябрам Паўлам Вінаградавым мы разам сядзелі «на сутках». Пасля гэтага пачаліся праблемы ва ўніверсітэце. Літаральна на наступны дзень па вызваленні мяне выклікалі да дэкана, дзе мне для пачатку было даходліва сказана, што такія студэнты там не патрэбныя, а потым дэкан мяне запрасіў у свой другі кабінэт для адпачынку, дзе ўжо чакаў супрацоўнік КДБ, які прапанаваў мне супрацоўнічаць з такім пасылам, што, маўляў, нам патрэбны людзі менавіта на вашым факультэце. Маўляў, мы не прапаноўваем табе «дакладаць», проста супрацоўнічай з намі, і тады ня будзе праблемаў з вучобай, з сесіяй. Потым казалі: ты ж ведаеш, у нас ёсць міжнародныя абмены, мы нават з гэтым можам дапамагчы, і гэтак далей. Я, натуральна, адмовіўся, і, прыйшоўшы ва ўніверсітэт, пачуў ад выкладчыкаў пра вусны загад не даваць мне здаваць іспыты. Мяне не дапусьцілі да экзамену па іўрыце і да заліку па германістыцы. Тады я зразумеў, што ў БДУ мне ўжо нічога «ня сьвеціць», і падаў дакументы на «Праграму Каліноўскага», куды мяне прынялі, і я зьехаў у Польшчу. І толькі ў кастрычніку я даведаўся, што мяне цяпер ужо афіцыйна адлічылі з БДУ.

Першапачаткова ў Польшчы мне вельмі падабалася: усё цудоўна, вучыцца цікава, тым больш што я паступіў на паліталогію, да чаго ішоў працяглы час. Гэта тое, што мне цікава, і дзе я неяк магу сябе праявіць. Але калі я прыехаў на зімовыя вакацыі, надарылася гэтая акцыя прадпрымальнікаў, я трапіў на пятнаццаць сутак, а потым, пасля вызвалення, яшчэ дзён дзесяць мяне не выпускалі з Беларусі. І ўсё ж я прыехаў у Польшчу, неяк здаў сесію, бо прапусціў амаль усю – давялося браць пераэкзаменаўкі, давялося асабіста шукаць выкладчыкаў, усё здаваць у надзвычайным парадку. І ўжо потым я даведаўся пра завезеную супраць мяне крымінальную праву.

Тады быў, відаць, самы цяжкі перыяд. Я парываўся зьехаць у Беларусь недзе тры разы. Двойчы мяне ў Польшчы літаральна спынялі сябры – ужо са спакаванымі валізкамі, ледзьве ня з купленым квіткам. Таксама і бацькі ўгаворвалі застацца ў Польшчы. На трэці раз я нават даехаў да Варшавы ўжо з сабранымі рэчамі, але зноў паследавалі размовы з бацькамі, з сябрамі, і гэта прымусіла мяне вярнуцца. Але ў выніку я ўсё ж ня вытрымаў, нават не магу патлумачыць, па якой канкрэтнай прычыне, іх быў цэлы шэраг. Па-першае, як бы гэта неразумна ні было, але вельмі цягнула на радзіму. Польшча – гэта, канешне, файна: вялікая стыпендыя, вялікія магчымасці, я праездзіў палову Еўропы за гэты час, тым больш што межы зараз адчыненыя – Францыя, Германія – дзе я толькі ня быў! Праўда, у большасці сваёй, праездам, але ўсё роўна набачыўся. Ізноў жа, сябры, сваякі. Я ўсведамляў, што калі я ня зьеду цяпер, то, магчыма, я супакоюся, перамагу сябе, нешта заб’ю ўнутры. Але гэта ўжо буду ня я, і ўсё, што мне дорага, я страчу назаўжды. Таму я вырашыў вярнуцца, хаця крыху схітрыў і ехаў не напрасткі ў Беларусь, бо ведаў, што на мяжы здымуць і адразу – у турму. А так прыехаў праз Украіну і Расею, некаторы час пабыў з сябрамі, з сям’ёю, а потым ужо зразумеў, што цягнуць больш няма чаго, і пайшоў да сьледчага. Ну, а далей была Валадарка...

Напачатку было страшна. Першыя двое сутак літаральна калаціла, па-першае, ад думкі, што там з бацькамі, таму што яны, у прынце, такога не чакалі. Я іх усяляк заспакойваў, імкнуўся казаць, што ўсё будзе нармальна, у скрайнім выпадку, затрымаюць на пару сутак, пасля чаго зменяць меру стрымання і адпусьцяць пад падпіску аб нявыезьдзе. Ды і ў мяне самога была нейкая такая ўпэўненасьць. Хутчэй нават надзея, а ня ўпэўненасьць... Але вось прывозяць на Валадарку пасля практычна сутак у РУУСе, і адразу ж такія парадкі, якія на Акрэсьціна не сустрэнеш. З табой рэальна абыходзяцца нібы з жывёлінай: павернеш галаву і столькі выслухаш у свой адрас – і пра сваю маму, і пра тое, куды табе ісьці пасля гэтага... Было сапраўды страшна, такія грозныя брутальныя дзядзькі... А потым закідваюць на першыя суткі ў такі адмысловы разьмеркавальнік, дзе камеры ўжо больш падобныя на акрэсьцінскія. Толькі значна меншыя па памеры, больш брудныя, ды й людзей там паболей – у маёй малюсенькай камеры было, бадай, чалавек сямнаццаць. Там трымаюць цэлыя суткі, практычна ня кормяць. Я пратрымаўся на тым, што было ў мяне з сабою. Потым паступова пачаў супакойвацца, бо хлопцы патлумачылі, што і як, як паводзіць сябе, калі ўжо перавядуць у «нармальную», пастаянную камеру, як і з кім размаўляць, чаго не рабіць ні ў якім выпадку. Калі ж «паднялі ў хаты», то там ужо, у прынце, больш-менш супакоіўся, агледзеўся ў абстаноўцы, узрадаваўся таму, што там хоць нейкае падабенства ложкаў, а ня тыя драўляныя насыцілы – гэта ўжо было добра...

**– Што табе найбольш дапамагала трымацца ў вязьніцы?**

– Напачатку дапамагалі людзі, якія мяне праводзілі, – першыя дні тры пракручваў у галаве моманты нашага разьвітаньня, мяне праводзіла і мая любая дзяўчына, лепшыя сябры пабылі побач перад тым, як я паехаў да сьледчага... Карацей, першыя дні я жыву ўспамінамі, а потым пачалі прыходзіць лісты. Мала таго, што яны ішлі ў

вялікай колькасці, дык яшчэ ў кожным допісе распавядалася пра тое, што адбываецца на волі, якая рэакцыя на маё затрыманьне. Нават прывітаньне ад чалавека ў лісьце іншага складала ўражаньне, што ты атрымаў яшчэ адзін ліст. Гэта вельмі дапамагала. Потым ужо пачаў пакрысе прывыкаць, тым больш што і ўмовы былі больш-менш. У прынцыпе, адсоткаў трыццаць з ежы, якую там даюць, можна есьці. Ёсьць тэлевізар, і час ад часу нават не адрубваюць электрычнасьць. Напрыклад, калі быў футбол (гуляла БАТЭ), што мяне прыемна здзівіла, дык тое, што адміністрацыя турмы дазволіла пакінуць электрычнасьць, і мы нармальна паглядзелі футбол.

**– А як бацькі ставіліся да тваёй актыўнасьці?**

– Яны па большасці ня ведалі пра мае «падпольныя вылазкі», але яны ведалі, з якімі перакананьнямі расьце іх сын, і ўсяляк мяне падтрымлівалі. І зараз, і тады гэта вельмі дапамагала, таму што далёка не заўсёды сустракаеш разуменьне нават сярод людзей, якія падзяляюць твае погляды. Часам сутыкаешся з пазіцыяй: ну, навошта табе лезьці, табе што, больш за ўсіх трэба? Вось тады і бываюць такія даволі цяжкія моманты, але дапамагаюць сябры, дапамагае сям'я – дапамагаюць ня здацца.

**– У маёй засавецкай мінуўшчыне дзеці марылі стаць касманаўтамі, алімпійцамі, акадэмікамі ці нават генсекамі. Кім ты марыў стаць у дзяцінстве?**

– У мяне былі дзьве ідэі-фікс. Першапачаткова я займаўся футболам (я з дзяцінства футбольны заўзятар, хварэю за «Манчэсьцер Юнайтэд») і марыў стаць брамнікам. А потым, калі прайшоў так званы пераломны ўзрост, я зразумеў, што ў футболе ў мяне, на жаль, наўрад ці атрымаецца што-небудзь сур'ёзнае, і зьявілася мара стаць палітыкам. Я не ўяўляў якім, я нават не ўяўляў краіну, у якой я стану палітыкам, – проста палітык, і ўсё тут. Мне падабалася вычытваць нейкія разумныя словы з кніг, з газетаў, потым імі карыстацца сярод аднакласнікаў, якія ў прынцыпе нават па тэме ўрока два словы зьвязаць ня могуць, а я спрабаваў неяк ужо па-даросламу выказаць-

ца, ужываць пэўныя тэрміны. І зараз я хутчэй рухаюся да гэтай мэты, чымся да футбольнага брамніка.

**– Якія рысы характару ты цэніш у сабе найбольш?**

– Шчыра кажучы, мала чаго... Я ў тупіку... Хаця, я заўжды спрабую адкрыцца людзям з найлепшага боку. Я не раблю ўражаньня таго чалавека, з якім адразу можна пачаць сяброўства, але калі ж я ўсё ж такі сыходжуся з чалавекам, я раблюся добрым сябрам, і тады наўрад ці ад мяне можна чакаць чагосьці кепскага. Хаця, на жаль, і такое бывала...

**– А што б ты жадаў у сабе «вынішчыць»?**

– Баязьлівасьць.

**– Ты ня робіш уражаньне баязьліўца...**

– Не, ёсьць такое, але баязьлівасьць у сабе забіць да канца нельга ніколі.

**– Можа, ты блытаеш паняцьці «баязьлівасьць» і «страх»?**

– Не, у некаторых экстрэмальных сітуацыях страх пераходзіць проста ў баязьлівасьць. Да таго ж, мне часам боязна прызнацца некаму ў чымсьці, у чым ня хочацца прызнавацца нават самому сабе. Вось тады гэта ўжо ня страх, але гэта ўжо баязьлівасьць. З гэтым трэба неяк змагацца, але, на жаль, не заўсёды гэта атрымліваецца.

А ўвогуле я вельмі баюся павукоў. Любую іншую жывую істоту – не, а вось павукоў баюся, нават самы маленькі павучок на мяне наводзіць жах, а калі бачу вялікіх, у мяне ўзьнікае такое пачуцьцё грэблівасьці і непрыязьні... А вось да зьмеяў я стаўлюся вельмі добра, нават з захапленьнем, хаця большасьць людзей зьмяю баіцца. Прусакоў не баюся, а мышэй дык увогуле люблю. А вось павукоў – не, дзякуй...

**– Чым цябе можа прывабіць іншы чалавек?**

– Сваім жаданьнем і здольнасьцю ісьці на кантакт. Першапачаткова я рэдка праяўляю ініцыятыву, каб з кімсьці пазнаёміцца і пасябраваць, хаця апошнім часам гэта ўжо пачало пакрыху мяняцца, а так мне падабаюцца людзі



кантактныя, з якімі з першага разу можна завязаць нейкія стасункі.

**– Што ты лічыш сваім самым вялікім дасягненнем за тваё такое яшчэ маладое жыццё?**

– Я думаю, гэта мае сябры. Я начуты пра гісторыі, калі чалавек, напрыклад, зьяжджае за мяжу і губляе ўсіх сяброў, альбо сканчае школу і губляе ўсіх сяброў, якія, падалася б, кольвеч кляліся ў вечным сяброўстве. Але мне ў гэтым сэнсе пашчасціла, і я магу сказаць, што ў мяне ёсць вялікая колькасць людзей, сяброўствам з якімі я ганаруся. Прынамсі, зараз наўрад ці варта меркаваць, што ад кагосьці з іх можна чакаць здрады ці хаця б спынення стасункаў. Таму, па-мойму, гэта нагода ганарыцца, што ў мяне ёсць такія сябры.

**– Ці ёсць нешта, за што б табе было вельмі сорамна?**

– Аднойчы я вельмі непрыгожа абышоўся ў адносінах да дзяўчыны. Гэта быў цэлы шэраг учынкаў, і зараз я б гэтага ніколі не паўтарыў. Я ня вельмі добра сябе павёў, калі пытаньне тычылася майго прыватнага жыцця.

**– Якім ты бачыш сябе праз гадоў дзесяць – пятнаццаць?**

– Зараз многія, хто глядзіць на мяне ці на такіх, як я, хто «лётае па вуліцах са сцягам», гавораць, што мы – яшчэ дзеці. Я б не хацеў стаць у гэтым сэнсе дарослым, засесьці на кухню і ўсё жыццё праводзіць там. Тры «Т» – «Тахта, тапочки, телевизор» – гэта не для мяне...

*Генадзь Кесьнер*

# Дадаткі па «працэсу 14-ці»

---

## Крымінальныя справы за ўдзел у мітынгу прадпрымальнікаў 10 студзеня ў Менску

*Крыніца: [spring96.org](http://spring96.org)  
10.03.2008.*

1. Баразенка Аляксандр, вучыцца ва Ўроцлаўскім універсітэце (Польшча), трапіў у сьпіс невыязных з Беларусі. Быў арыштаваны 11 студзеня на 15 сутак за ўдзел у акцыі пратэсту прадпрымальнікаў, прад'яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ – «Арганізацыя альбо актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадак».

2. Бондар Аляксей, актывіст моладзевай арганізацыі «Ініцыятыва», быў арыштаваны на 5 сутак за ўдзел у акцыі прадпрымальнікаў 21 студзеня, прад'яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

3. Вінаградаў Павал, арыштаваны 11 студзеня на 15 сутак па арт. 23.34 КаАП – «Парушэньне парадку арганізацыі і правядзеньня масавых мерапрыемстваў» за ўдзел у акцыі пратэсту прадпрымальнікаў, прад'яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ.

4. Дашук Максім, непаўнагадовы, затрыманы падчас акцыі прадпрымальнікаў, справа была накіраваная ў адміністрацыйную камісію па справах непаўнагадовых, прад'яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

5. Дубскі Арцём, актывіст «Маладога Фронту» з Асіповічаў, быў арыштаваны на 15 сутак за ўдзел у акцыі прадпрымальнікаў, прад'яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

6. Кім Андрэй, 21 год, актывіст моладзевай арганізацыі «Ініцыятыва», за ўдзел у акцыі прадпрымальнікаў па двух

працэдурах – арышт 10 сутак і штраф 1 050 000 рублёў, прад’яўлена абвінавачаньне паводле арт. 364 КК РБ («Гвалт альбо пагроза гвалту ў дачыненні да работніка міліцыі»). Да суда зьмешчаны ў сьледчы ізалятар ГУУС Менгарвыканкаму на вул. Валадарскага.

7. Койпіш Антон, 20 год, адлічаны з 4 курсу мехмату БДУ нібыта за акадэмічную непаспяховасьць, прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

8. Крываў Міхась, моладзевы актывіст, 11 студзеня арыштаваны на 15 сутак за ўдзел у акцыі прадпрымальнікаў, прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ.

9. Пашкевіч Міхась, намесьнік старшыні арганізацыі «Маладыя дэмакраты», прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

10. Стральцоў Алесь, сябра Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада), прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

11. Субач Міхась, былы прадпрымальнік, па двух працэдурах за ўдзел у акцыях 10 і 21 студзеня аштрафаваны на 1 400 000 рублёў, прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ .

12. Сяргееў Уладзімір, актывіст «Маладога Фронту», быў арыштаваны на 15 сутак па арт. 23.34 КаАП – «Парушэньне парадку арганізацыі і правядзеньня масавых мерапрыемстваў», прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ.

13. Чарнышоў Алесь, актывіст «JEANS – за Свабоду!», 11 студзеня быў асуджаны да адміністрацыйнага арышту на тэрмін 15 сутак за ўдзел у акцыі прадпрымальнікаў, прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ.

14. Цішкевіч Тацяна, актывістка «JEANS – за Свабоду!» студэнтка 1 курсу Менскага інстытуту фізічнай культуры, за ўдзел у акцыі прадпрымальнікаў 10 студзеня арыштаваная на 20 сутак па двух адміністрацыйных працэдурах, зьбітая амапаўцамі ў аўтазаку падчас дастаўкі ў Цэнтральны РАУС, адлічаная з інстытуту, прад’яўлена абвінавачаньне па ч.1 арт. 342 КК РБ.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ**  
о назначении судебного разбирательства

2 апреля 2008 года судья суда Центрального района г. Минска Ильина Е.А., рассмотрев производство по уголовному делу в отношении Кима Андрея Ивановича, Пашкевича Михаила Валерьевича, Кривова Михаила Юрьевича, Сергеева Владимира Петровича, Койпиша Антона Васильевича, Тишкевич Татьяны Сергеевны, Стрельцова Александра Владимировича, Бондаря Алексея Михайловича, Дубского Артема Сергеевича, Чернышева Александра Игоревича в совершении преступления, предусмотренного ч.1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**УСТАНОВИЛ:**

Дело подсудно суду Центрального района г. Минска.

По делу отсутствуют основания, препятствующие его рассмотрению в суде.

Мера пресечения Пашкевичу М.В., Кривову М.Ю., Сергееву В.П., Койпишу А.В. Тишкевич Т.С., Стрельцову А.В., Бондарю А.М., Дубскому А.С., Чернышеву А.И. в виде подписки о невыезде и надлежащем поведении избрана правильно. Мера пресечения в отношении Кима А.И. по настоящему делу не избиралась.

Руководствуясь ст. 276, 277, 281 УПК Республики Беларусь,

**ПОСТАНОВИЛ:**

Назначить судебное разбирательство в отношении Кима Андрея Ивановича, 26.02.1986 г.р., урож. г. Минска, гр-на Республики Беларусь, ранее не судимого Пашкевича Михаила Валерьевича, 20.02.1986 г.р., урож. п. Малиновка, Княжпоготского района, КОМИ АССР, гр-на РБ, ранее не судимого,

Кривога Міхаіла Юр'евіча, 18.03.1976 г.р., уroj. г. Мінска, гр-на РБ, ранее не судзімага,  
Сергеева Вадзіміра Пятровіча, 22.04.1986 г.р., уroj. г. Мінска, гр- РБ, ранее не судзімага  
Койпіша Антона Васільевіча, 10.04.1986 г.р., уroj. г. Мінска, гр-на РБ, ранее не судзімага,  
Тішкевіч Таццяны Сяргеевны, 14.09.1988 г.р., уroj. г. Мінска, гр-кі РБ, ранее не судзімай  
Стрельцова Аляксандра Вадзіміравіча, 31.10.1980 г.р., уroj. г. Мінска, гр-на РБ, ранее не судзімага,  
Бондаря Аляксея Міхайловіча, 14.05.1981 г.р., уroj. г. Пачеп, Бранскай абласці, гр-на РБ, ранее не судзімага  
Чэрнышава Аляксандра Ігоревіча, 29.07.1988 г.р., уroj. г. Мінска, гр-на РБ, ранее не судзімага  
в адношэнні праступлення, прадусмотренага ч.1 ст. 342 УК Рэспублікі Беларусь

в адкрытым судэбным засяданні аднолічна судзей с удасціем гасударственага абвінннчнц і зашчнтннків на 10- 00 часів 16 апрэля 2008 года  
в залэ суда Цэнтральнага раённа г. Мінска  
с вызовам лнц, узакананых в спіскэ лнц, подлэжащнх вызову в судэбнае засяданне.

Меру прэсэчэня адставнць прэжнэй.

Копню даннага пастановлэння направнць абвіннчым.

Пастановлэнне абжалаванню не подлэжнт, но можэць бнць апратэставана прокурорам.

Судзя: (подпнсь)

21 красавіка ўдзельнікам «працэсу 14-ці» на судовым паседжаньні прадаставілі апошннє слова. Выступ Міхаіла Крывава выклікаў апладысменты, таму прывядзем яго цалкам у перакладзе на беларускую мову:

Высокі суд, адзін высокапастаўлены сатрап, па якім плача міжнародны трыбунал у Гаазе, на наступны дзень пасля мітыngu 10 студзеня сказаў на прэс-канферэнцыі, што ў яго наварочваліся сьлёзы, калі ўбачыў, як нейкія адмарозкі зьбівалі ягоных падначаленых, пляваліся ў іх, скакалі на аўтобус, разьбівалі шкло аўтобуса, нецэнзурна лаяліся. Пасля гэтага ён паабяцаў 50 крымінальных справаў. Гэта да пытаньня аб тым, а хто быў рэжысёрам...

Я проста жадаю задаць пытаньне, такое, вядома, умоўна-рытарычнае. Мы паглядзелі на так званых відэаматэрыялах хроніку падзеяў 10 студзеня. Хто-небудзь бачыў з прысутных тут тое, што апісаў гэты чалавек?

Цяпер я жадаю таксама заявіць, што не лічу сябе вінаватым па прад'яўленым мне абвінавачваньні. Лічу, што ўся віна людзей, якія сядзяць на лаве падсудных, складаецца ў тым, што яны асьмеліліся выказаць сваю грамадзянскую пазіцыю, выйсьці на мірную негвалтоўную акцыю пратэсту, якая адбылася 10 студзеня. Я лічу працэс палітычна матываваным, лічу ганьбай тое, што такога роду *беспредел* адбываецца ў 21 стагодзьдзі ў краіне, якая прэтэндуе на званьне еўрапейскай і цывілізаванай.

Нам інкрымінуецца тое, што мы ўзялі актыўны ўдзел у групавых дзеяньнях, якія груба парушаюць грамадзкі парадок. Нас судзяць за тое, што мы ўзялі ўдзел у палітычнай акцыі, а менавіта ў мірным сходзе грамадзянаў, што пратэстуюць супраць 760 указу. Але па самім азначэньні мірны сход ня можа груба парушаць грамадзкі парадок.

Паколькі Рэспубліка Беларусь зьяўляецца чальцом АБСЕ, я дазволю сабе працытаваць некаторыя моманты з кіруючых прынцыпаў па свабодзе мірных сходаў, якія былі падрыхтаваныя групай эксьпертаў па свабодзе сходаў БДПЧ АБСЕ, і былі прынятыя ў сакавіку 2007 году. Для распрацоўкі гэтага дакументу была створана міжнародная група эксьпертаў з ліку вядучых юрыстаў у галіне правоў чалавека і асноўных свабодаў з краінаў-удзельніц АБСЕ. Падчас падрыхтоўкі дакументу былі пра-

ведзення 4 экспертных круглых стала з удзелам больш за 150 экспертаў з 29 дзяржаваў АБСЕ, і маючых практычны досвед у самых розных прававых і палітычных акалічнасцях – прадстаўнікі ўрадаў, супрацоўнікі праваахоўных органаў, практыкуючыя юрысты, судзьдзі, навукоўцы, арганізатары дэманстрацыяў, прадстаўнікі праваабарончых НДА. Усе іхнія заўвагі былі выкарыстаныя пры складаньні дакументу. Вось, напрыклад, як тут вызначаецца паняцце «мірны сход грамадзянаў»: сход лічыцца мірным, калі ягоныя арганізатары маюць мірныя намеры. Тэрмін «мірны» павінен разумецца такім чынам, што ён уключае паводзіны, якія могуць раздражняць альбо абражаць асобаў, нязгодных з ідэямі або сьцьвярджэньнямі ўдзельнікаў сходу. І нават такія паводзіны, якія мэтанакіравана ствараюць перашкоды дзеяньням трэціх асобаў.

У гэтых прынцыпах таксама адзначаныя 6 прынцыпаў, калі сьцісла – прэзумпцыя на карысьць правядзеньня сходаў, свабода сходаў – гэта права, якім чалавек карыстаецца без прадастаўленьня яму адмысловага на тое дазволу. Таму публічныя мерапрыемствы носяць строга апавяшчальны характар. Дзяржава павінна быць толькі пастаўлена ў вядомасьць аб іх правядзеньні. Гэта да пытаньня аб спрэчках, санкцыянаванае было мерапрыемства ці несанкцыянаванае.

Другі прынцып – абавязак дзяржавы абараняць мірныя сходы – дзяржава павінна забясьпечыць магчымасьць эфэктыўнай рэалізацыі дадзенага права з дапамогай эфэктыўных працэдур і механізмаў. Як мы бачылі з відэаматэрыялаў, у мяне, напрыклад, паўстала пытаньне аб дзеяньнях супрацоўнікаў праваахоўных органаў, ДАІ, АМАПу. На відэаматэрыялах зафіксавана, што, у прыватнасьці, супрацоўнікі ДАІ, заўважыўшы, што частка мітынгіўцаў вышла на праезную частку прасьпекту Незалежнасьці, замест таго, каб апэратыўна перакрыць прасьпект з мэтай не падваргаць небясьпекі жыцьці людзей, паколькі жыцьцё чалавека ёсьць прыярытэтная і

першасная каштоўнасьць, мы бачылі характэрны рух рукі кіроўцам «Праязджайце, давіце людзей». Мы таксама бачылі, як супрацоўнікі АМАПу разагналі людзей з плошчы Незалежнасьці, выкарыстаўшы неадэкватную сілу і ставячы пад пагрозу жыцьцё і здароўе мітынгоўцаў.

Трэці прынцып – законнасьць і абгрунтаванасьць. Любыя абмежаваньні дадзенага права павінны падпарадкоўвацца закону, які, у сваю чаргу, павінен адпавядаць міжнародным стандартам. Яны павінны быць выразнымі, каб людзям было зразумела, ці будзе правядзеньне мерапрыемства парушэньнем закону і да якіх наступстваў можа прывесці. Я бы жадаў зьвярнуць увагу на тое, што нацыянальны закон, які рэгламентуе масавы сход грамадзянаў, павінен адпавядаць міжнародным стандартам. Тым больш у краіне, якая зьяўляецца чальцом АБСЕ. Нацыянальны закон РБ у цяперашні час не адпавядае міжнародным стандартам, на што ўладам неаднаразова указвалася з боку розных міжнародных арганізацыяў, тым жа АБСЕ і Саветам Еўропы.

Чацьвёрты прынцып – прапарцыйнасьць. Любыя абмежаваньні на свабоду сходаў павінны быць прапарцыйныя і сапраўды неабходныя ў дэмакратычным грамадзтве. Улады павінны заўсёды выбіраць прынцып найменшага магчымага ўмяшальніцтва. Як правіла, улады не павінны прымаць такія меры, якія істотна зьменяць характар мерапрыемства – напрыклад, перанакіроўваць маршы на ўскраіны раёнаў гораду.

І сыцісла, ёсьць яшчэ два прынцыпы – добрае кіраваньне і забарона дыскрымінацыі.

Зараз я хацеў бы зьвярнуць увагу Высокага суда, і гэта таксама адмысловае пытаньне да пракуратуры, якая, паводле Канстытуцыі, павінна сачыць за захаваньнем законнасьці ў нашай краіне. Такім чынам, так атрымліваецца, што мяне і шмат каго з тут прысутных судзяць ужо другі раз за адно і тое ж дзеянне (деяние). Вы, таварыш пракурор, усё ж хітравалі, калі казалі, што судзяць за розныя дзеянні. Судзяць за адно дзеянне,



але азначэньні выносяць па-рознаму. І гэта ўжо завецца сафізм. Калі ў нас у краіне два Кодэксы – адміністрацыйны і крымінальны, гэта ня значыць, што чалавека можна судзіць за адно і тое ж дзеянне двойчы. А калі было б тры Кодэксы – адміністрацыйны, крымінальны і палітычны, дык што, тры разы бы нас судзілі? Гэта ж прававы маразм і яшчэ добра пра гэта ведалі старажытнарымскія юрысты, 2000 гадоў таму.

Я не адкрыю тут сакрэт Полішынэля, калі скажу, што ў Беларусі сёння адсутнічае незалежная судовая сістэма. Я разумею, Ваш чэсьць, што перад вамі асабіста стаіць няпросты маральны выбар, таму што, з аднаго боку, на вас аказваецца сур'ёзны прэсінг, але з іншага – вы, як разважны чалавек і прафесійны юрыст выдатна разумеце, што ў нашых дзеяннях склад крымінальнага злачынства адсутнічае. Крымінальнікамі жадаюць зрабіць грамадзянаў, якія проста маюць пункт гледжаньня, адрозны ад цяперашняга палітычнага рэжыму, і якія мелі нахабства гэты пункт гледжаньня адкрыта выказаць. Я спадзяюся, Ваша чэсьць, што вы ўсё-ткі вынесеце па гэтай справе справядлівы і бесстароньні прысуд. Я таксама спадзяюся, што гэты прысуд будзе засноўвацца адзіна на законе і вашым сумленьні.

Завершыць я жадаў бы выказваньнем аднаго пастара, які жыў у Нямецчыне ў 30-я гады ў часы Гітлера. Вы спытаеце, а прычым тут часы Гітлера? Дык вось, я лічу, што таталітарная сістэма, якой яна была часоў Гітлера, з яе пагардай да чалавечага жыцьця і годнасьці, не прыходзіць адразу. Дзякуй Богу, у нас пакуль не таталітарная сістэма, але таталітарызм надыходзіць неўзаўважна і паступова. І ён надыходзіць няўхільна для тых народаў, якія не шануюць свабоду. І кожны грамадзянін, у тым ліку такой высокай пасады, як пасада судзьдзі, павінен зрабіць свой маральны выбар.

Такім чынам, я цытую выказваньне нямецкага пастара, якога гітлераўскі рэжым у свой час рэпрэсаваў, які выжыў у канцлагеры і ў канцы свайго жыцьця сказаў такія сло-

вы: «Спачатку яны прыйшлі па майго суседа-габрэя, я прамаўчай, бо я ня быў габрэем. Потым яны прыйшлі па майго суседа-камуніста, я і тады прамаўчай, бо я ня быў камуністам. Потым прыйшлі па майго суседа, які быў сябрам прафсаюзу, – і тады я нічога не сказаў, бо я не зьяўляўся сябрам прафсаюзу. Нарэшце яны прыйшлі за мной. І не засталася нікога, хто мог бы сказаць словы ў маю абарону».

**Я спадзяюся, Ваша чэсьць, што вам пасьяля не прыйдзеца паўтараць гэтыя словы.**

Выступленьне Міхаіла Крывава завершылася бурнымі апладысмантамі і выдаленьнем некаторых прысутных. Судзьдзя Алена Ільіна заявіла: «Усе абвінавачаныя, устаньце! Суд выносіць усім вам заўвагу з занясьнем у пратакол судовага паседжанья. Тыя, хто апладзіраваў на апошніх шэрагах, устаньце і пакіньце залу».

1-260/2008

## ПРИГОВОР

### Именем Республики Беларусь

22 апреля 2008 года суд Центрального района г. Минска в составе председательствующего – судьи Ильиной Е. А. с участием государственного обвинителя – заместителя прокурора Центрального района г. Минска – Ромашевского А. Е.

защитников – адвокатов Галиева А. В., Горбатов С. Н., Семешко М. Н., Сапелко П. В., Сидоренко Т. А. рассмотрел в открытом судебном заседании в зале суда уголовное дело по обвинению

**Кима Андрея Ивановича**, 26 февраля 1986 года рождения, уроженца г. Минска, гражданина Республики Беларусь, имеющего среднее образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте во Фрунзенском

РВК г. Минска, ранее не судимага, не работаючага, прожываючага в г. Минске, сoderжачага под стражай с 21 января 2008 года

в совершении преступлений, предусмотренных ч. 1 ст. 342, ст. 364 УК Республики Беларусь,

**Пашкевича Михаила Валерьевича**, 20 февраля 1986 года рождения, уроженца п. Малиновка Княжпогостского района, Коми АССР, гражданина Республики Беларусь, имеющего неполное высшее образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Березовском ГВК Брестской области, ранее не судимаго, не работаючага, прожываючага в г. Береза Брестской области, в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Кривова Михаила Юрьевича**, 18 марта 1978 года рождения, уроженца г. Минска, гражданина Республики Беларусь, имеющего высшее образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Московском РВК г. Минска, ранее не судимаго, не работаючага, прожываючага в г. Минске, в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Сергеева Владимира Петровича**, 22 апреля 1986 года рождения, уроженца г. Минска, гражданина Республики Беларусь, имеющего среднее специальное образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Партизанском РВК г. Минска, ранее не судимаго, работаючага токарем РУП «МТЗ», прожываючага в г. Минске, в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Койпиша Антона Васильевича**, 10 апреля 1986 года рождения, уроженца г. Минска, гражданина Республики Беларусь, имеющего неоконченное высшее об-

разование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Центральном РВК г. Минска, ранее не судимого, не работающего специалистом по сопровождению программного обеспечения ОДО «Гор», проживающего в г. Минске,  
в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Тишкевич Татьяны Сергеевны**, 14 сентября 1988 года рождения, уроженки г. Минска, гражданка Республики Беларусь, имеющей неоконченное высшее образование, незамужней, не военнообязанной, ранее не судимой, работающей секретарем в ОО «Белорусское добровольное общество охраны памятников истории и культуры», проживающей в г. Минске,  
в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Стрельцова Александра Владимировича**, 31 октября 1980 года рождения, уроженца г. Минска, гражданина Республики Беларусь, имеющего высшее образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Центральном РВК г. Минска, ранее не судимого, работающего наладчиком кровельных установок в ООО «Гидроизолстрой-Плюс», проживающего в г. Минске,  
в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Бондаря Алексея Михайловича**, 14 мая 1981 года рождения, уроженца г. Почеп, Брянской области Российской Федерации, гражданина Республики Беларусь, имеющего высшее образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Заводском РВК г. Минска, ранее не судимого, не работающего, проживающего в г. Минске,  
в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Дубского Артёма Сергеевича**, 1 октября 1987 года рождения, уроженца г. Осиповичи Могилёвской области, гражданина Республики Беларусь, имеющего среднее специальное образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Осиповичском ГВР Могилёвской области, ранее не судимого, не работающего, проживающего в д. Замошье Осиповичского района Могилёвской области,

в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

**Чернышёва Александра Игоревича**, 29 июля 1988 года рождения, уроженца г. Минска, гражданина Республики Беларусь, имеющего среднее образование, холостого, военнообязанного, состоящего на учёте в Центральном РВК г. Минска, ранее не судимого, не работающего, проживающего в г. Минске,

в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь,

### **УСТАНОВИЛ:**

Обвиняемый Ким А. И. 21 января 2008 года, примерно в 14 часов, находясь на несанкционированном митинге, проходившем на Октябрьской площади в г. Минске, стал участником данного митинга, тем самым нарушил общественный порядок, на неоднократные просьбы сотрудников милиции прекратить противоправные действия не реагировал и продолжал нарушать общественный порядок, а в последующем, выйдя совместно с другими митингующими гражданами на проезжую часть проспекта Независимости, напротив здания ОАО «ГУМ», расположенного по проспекту Независимости, д. 21 в г. Минске, двигаясь в сторону перекрестка ул. Комсомольской и проспекта Независимости, стал мешать проезду общественного и личного автотранспорта, в результате чего сотрудники милиции, идущие вдоль митингующих «заградительной

цепочкой», в том числе старший инспектор по розыску ООРиР ГАИ ГУВД Мингорисполкома Сычев И. С., находящийся в форменной одежде и при исполнении своих служебных обязанностей по охране дорожного движения и общественного порядка, потребовали от митингующих граждан покинуть проезжую часть и вернуться на пешеходный тротуар. На законные требования работников милиции которых Ким А. И. не отреагировал, подошел к Сычеву И. С. и своим телом попытался разорвать «заградительную цепочку», а после того, как выполнить данные действия ему не удалось, имея умысел на насилие в отношении работника милиции в целях воспрепятствования его законной деятельности, умышленно нанес один удар рукой Сычеву И.С. в область левого глаза, причинив ему телесные повреждения в виде кровоподтека и ссадины век левого глаза, относящиеся к категории легких телесных повреждений, не повлекших за собой кратковременного расстройства здоровья.

Обвиняемые Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Дубский А. С., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Ким А. И., Койпиш А. В., Кривов М. Ю., Сергеев В. П., Тишкевич Т. С., совместно с другими лицами, 10 января 2008 года в период с 14 до 17 часов приняли активное участие в групповых действиях, грубо нарушающих общественный порядок, сопряжённых с явным неповиновением законным требованиям представителей власти, повлекших нарушение работы транспорта.

Указанное преступление совершено при следующих обстоятельствах.

10 января 2008 года в 13 часов 30 минут обвиняемые Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Дубский А. С., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Ким А. И., Койпиш А. В., Кривов М. Ю., Сергеев В. П., Тишкевич Т. С., совместно с другими лицами, находясь на Октябрьской площади в г. Минске, достоверно зная о том, что собрание граждан и проведение митинга на указанной площади не санкционировано Мингорисполкомом, приняли в нём участие, а

затем своим поведением и действиями увлекли собравшихся проследовать к зданию Администрации Президента Республики Беларусь. Затем обвиняемые Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Дубский А. С., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Ким А. И., Кривов М. Ю., Сергеев В. П., Тишкевич Т. С., совместно с другими лицами личным примером увлекли митингующих граждан за собой, не реагируя на законные требования работников милиции о недопущении противоправных действий, перейдя с Октябрьской площади на проезжую часть ул. Энгельса рядом с домом №22 по проспекту Независимости в г. Минске в запрещенном для перехода месте, после чего Сергеев В. П., Чернышёв А. И., Ким А. И., Тишкевич Т. С., Дубский А. С., Бондарь А. М., совместно с другими лицами, став на проезжей части проспекта Независимости, растянули транспарант, перекрыв движение, тем самым нарушили работу транспорта, что выразилось в прекращении пормальной работы общественного транспорта, с 13 часов 55 минут до 17 часов 10 минут, невозможности передвижения общественного и личного транспорта по транспортным коммуникациям: проспекту Независимости, на прилегающих к проспекту Независимости улицах Ленина, Энгельса, Я. Купалы.

Продолжая свои действия, грубо нарушающие общественный порядок, не реагируя на законные требования работников милиции о недопущении противоправных действий, собравшиеся, в первых рядах которых находились Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Тишкевич Т. С., Ким А. И., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Дубский А. С., Сергеев В. П., Кривов М. Ю. и другие лица, в 14 часов 15 минут проследовали от перекрестка проспекта Независимости – ул. Энгельса в направлении площади Независимости по проезжей части, по четырём полосам движения транспорта проспекта Независимости, перекрыв до 14 часов 57 минут движение транспортных средств от перекрёстка проспекта Независимости – ул. Энгельса до площади Независимости – ул. Московской. При этом об-

виняемые Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Тишкевич А. С., Ким А. И., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Дубский А. С., Сергеев В. П., Кривов М. Ю. совместно с другими лицами шли во главе колонны, которая двигалась по проезжей части проспекта Независимости, увлекли шествующих за собой призывами и личным примером, не реагируя на законные требования сотрудников милиции о недопущении противоправных действий, что повлекло нарушение работы общественного транспорта, что выразилось в прекращении нормальной работы общественного транспорта, невозможности передвижения общественного и личного транспорта по транспортным коммуникациям: проспекту Независимости, на прилегающих к проспекту Независимости улицах Ленина, Энгельса, Я. Купалы.

Продолжая свои действия, не реагируя на законные требования работников милиции о недопущении противоправных действий, обвиняемые Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Тишкевич Т. С., Ким А. И., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Дубский А. С., Сергеев В. П., Кривов М. Ю. совместно с другими лицами шли во главе колонны и личным примером увлекали присутствующих за собой, не реагируя на законные требования сотрудников милиции о недопущении противоправных действий. По проезжей части проспекта Независимости собравшиеся проследовали до площади Независимости, неоднократно пытались на пути следования прорвать оцепление сотрудников милиции, сопровождавших шествие, перекрыть движение по всей проезжей части проспекта Независимости. По всему пути следования колонны создавали помехи пешеходному движению, нормальному функционированию магазинов, предприятий общественного питания. После чего обвиняемые, дойдя до площади Независимости, попытались перекрыть всю проезжую часть проспекта Независимости на площади Независимости напротив здания Метрополитена, но были оттеснены сотрудниками милиции с проезжей части и направились на площадь Независимости, где приняли участие в несанкционированном митинге.



После участия на указанной площади в несанкционированном митинге обвиняемые вышли на проезжую часть площади Независимости в г. Минске, перекрыв с 15 часов 16 минут до 16 часов 40 минут движение транспортных средств на площади Независимости от Западного моста до перекрёстка проспекта Независимости – ул. Свердлова в обоих направлениях, откуда в 16 часов 40 минут были оттеснены сотрудниками милиции на тротуары, после чего, скандируя и выкрикивая различные лозунги, мешая прохожим, начали двигаться по тротуару по направлению Октябрьской площади, переходя проезжую часть вне пешеходных переходов. Пройдя к перекрёстку проспекта Независимости – ул. Энгельса, не реагируя на законные требования работников милиции о недопущении противоправных действий, Дубский А. С., Койпиш А. В., Тишкевич Т. С., и другие участники шествия выбежали на проезжую часть проспекта Независимости, создали помехи движению транспорта, а затем, растянув транспарант, стали останавливать транспорт.

На всём пути движения клонны в период с 14 часов 10 минут до 17 часов 10 минут по проспекту Независимости в промежутке от дома 22 до дома 6, Пашкевич М. В., Бондарь А. М., Дубский А. С., Стрельцов А. В., Чернышёв А. И., Ким А. И., Койпиш А. В., Кривов М. Ю., Сергеев В. П., Тишкевич Т. С., грубо нарушали общественный порядок, выкрикивали различные лозунги, тем самым мешали нормальной жизнедеятельности жильцов близлежащих жилых домов, создавали помехи пешеходному и транспортному движению.

В результате противоправных действий Пашкевича М. В., Бондаря А. М., Тишкевич Т. С., Кима А. И., Стрельцова А. В., Чернышёва А. И., Дубского А. С., Сергеева В. П., Кривова М. Ю., Койпиша А. В., была нарушена работа транспорта.

Допрошенный в судебном заседании обвиняемый Ким А. И. виновным себя в предъявленном ему обвинении не признал и суду показал, что 21 января 2008 года

примерно 13 часов пришел на Октябрьскую площадь, где проводился митинг в поддержку индивидуальных предпринимателей. Затем митингующие граждане двинулись в сторону площади Независимости, он двинулся вместе с ними, периодически выходя на проезжую часть проспекта. Через некоторое время он решил уйти и свернул во двор одного из домов по проспекту Независимости, где и был задержан сотрудниками милиции.

В остальной части обвинения от дачи показаний отказался.

Допрошенный в судебном заседании обвиняемый Пашкевич М. В. виновным себя в предъявленном ему обвинении не признал и суду показал, что 10 января 2008 года принимал участие в митинге в поддержку индивидуальных предпринимателей на Октябрьской площади, а затем вместе с митингующими направился в сторону пл. Независимости. Был задержан около 18 часов, когда направлялся в метро.

Допрошенный в судебном заседании обвиняемый Кривов М. В. виновным себя также не признал и суду дал показания, аналогичные показаниям обвиняемого Пашкевича М. В., пояснив, что также принимал участие в митинге на Октябрьской площади, а затем вместе со всеми по проспекту проследовали к пл. Независимости. Был задержан около 18 часов, когда направлялся в метро.

Допрошенный в судебном заседании обвиняемый Стрельцов А.В. виновным себя в предъявленном обвинении не признал и суду показал, что узнал из размещенного в интернете сообщения о проходящем митинге. Вначале митингующие находились на площади, затем люди направлись по проспекту Независимости в сторону площади Независимости. Поскольку сотрудники милиции выстроились заградительной цепочкой, колонна вышла на проезжую часть.

Допрошенные в судебном заседании обвиняемые Сергеев В. П., Койпиш А. В., Тишкевич Т. С., Бондарь А. М., Дубский А. С., Чернышев А. И. виновными себя в предъ-

явленном им обвинении также не признали и от дачи показаний отказались.

Несмотря на непризнание своей вины обвиняемыми, их виновность в совершении инкриминируемых им деяний подтверждается показаниями потерпевшего, свидетелями, видеозаписями указанных событий, а также письменными материалами дела.

Так свидетель Абрамов В. С. суду показал, что он работает в УГАИ Мингорисполкома в должности старшего госавтоинспектора. 10 января 2008 года по указанию начальника УГАИ в 13 часов выбыл в район Октябрьской площади для охраны общественного порядка, в связи проведением там массового мероприятия – митинга индивидуальных предпринимателей. С ним прибыли также другие сотрудники штаба УГАИ. Они должны были в районе Октябрьской площади обеспечивать безопасность дорожного движения. Когда прибыли в район площади, то там уже находилось большое количество людей. Данные граждане выкрикивали различные лозунги, размахивали флагами. Сотрудники милиции находились в автобусах. Через 10 минут после прибытия поступила команда в пешем порядке выстроиться цепочкой вдоль пр. Независимости, в районе пл. Октябрьской, для предотвращения выхода митингующих на проезжую часть. В этот момент митингующие стали прорываться через их оцепление, прорвались и вышли на проезжую часть, перекрыв движение транспортных средств по проспекту Независимости, в районе Октябрьской площади, ближе к пересечению улиц Энгельса и пр. Независимости. Тут же рядом находились патрульные машины УГАИ, которые по громкоговорящей связи (СГУ) предупреждали граждан, перекрывших движение, чтобы те вернулись на тротуары, не мешали движению транспорта, так как их действия противозаконны. Но вышедшие на проезжую часть митингующие граждане никак на это не реагировали, вступали с сотрудниками милиции в конфликты, толкали. Затем митингующие по проезжей части двинулись в сторону площади Независи-

мости, среди них была видна группа людей, которая руководила действиями митингующих. В это время сотрудники УГАИ на автомашинах по СГУ предупреждали шедших по проезжей части о неправомерности их действий. В районе площади Независимости, митингующие остановились напротив Дома Правительства, а затем обратно вернулись на проезжую часть, перегородив движение транспорта по проезжей части. В это время поступила команда принять меры к пропуску общественного транспорта, и он с другими сотрудниками ГАИ вошел в автобус маршрута 69, чтобы проинструктировать водителя как, соблюдая все меры безопасности, попробовать проследовать по маршруту. Проехав примерно метр, дорогу автобусу перегородили митингующие, которые стали бить руками и ногами по кузову и стеклу автобуса, зеркалам, закрыли флагом бело-красного цвета лобовое стекло автобуса и пытались в него войти. Затем стали раскачивать автобус, открыли форточку водителя и ударили его кулаком по лицу. Кто конкретно наносил удар по лицу водителя и закрывал обзорность места водителя, опознать не может. В результате действий митингующих был повреждён автобус и лобовое стекло автобуса.

Допрошенные в качестве свидетелей сотрудники УГАИ ГУВД Мингорисполкома Шеремет А. Г. и Кочин А. В. дали показания, аналогичные показаниям Абрамова В. С.

Свидетель Пантелеев А. А. суду показал, что 10 января 2008 года нёс службу по охране общественного порядка в районе Октябрьской площади, в связи с проведением там митинга. Около 14 часов митингующие стали выходить на проезжую часть проспекта Независимости, тем самым останавливая движение общественного транспорта. На требования сотрудников УГАИ, которые по СГУ просили освободить проезжую часть и дать возможность движению общественного транспорта, никак не реагировали. Толпа полностью перекрыла проезжую часть проспекта Независимости на пересечении ул. Энгельса – проспект Независимости. Стоя на проезжей части, скандиро-

вали и выкрикивали различные лозунги. Затем толпа по проезжей части направилась в сторону Дома правительства, куда на автомашинах выдвинулись и они. Прибыв на площадь Независимости, он и его коллеги выстроились в цепочку перед Домом Правительства, куда к ним вплотную подошла толпа митингующих, которые стали выкрикивать различные лозунги и призывы. Митингующие простояли на площади Независимости около часа, а затем стали выдвигаться к зданию БГУ. Всё это время по громкоговорителю сотрудники милиции призывали собравшихся разойтись, на что те не реагировали. Затем митингующие перегородили проезжую часть проспекта Независимости, автотранспорт полностью остановился, и только после вмешательства сотрудников милиции, митингующих удалось оттеснить с проезжей части и они направились в сторону Октябрьской площади, где часть из них в количестве 20-30 человек в районе универсама «Центральный» вышла на проезжую часть проспекта, перекрыв движение транспорта на 15-20 минут. Затем от руководства поступила команда задержать указанных лиц, после чего он со своим напарником Шпаковым В. М. выдвинулись к толпе и произвели задержание Тишкевич Т. С., которую доставили для разбирательства в Центральный РУВД г. Минска.

Свидетель Коржик Д. М. суду дал показания, аналогичные показаниям Пантелеева А. А., при этом дополнил, что совместно с Баканом О. Н. задержали Дубского А. С., который 10 января 2008 года около 17 часов совместно с другими лицами выбежал на проезжую часть проспекта Независимости, перекрыв движение транспорта.

Свидетель Бакан О. Л., дал показания, аналогичные показаниям Коржика Д. М.

Свидетель Караваев Е. В. дал показания, аналогичные показаниям Коржика Д. М., при этом дополнил, что задержал Кривова М. Ю., который 10 января 2008 года около 17 часов совместно с другими лицами выбежал на про-

езжую часть проспекта Независимости, перекрыв движение транспорта.

Свидетель Радевич А. М. суду показал, что работает директором филиала КУП «Минсктранс». Все виды городского транспорта имеют свои графики движения и маршруты, и в связи с данным графиком каждый вид городского транспорта имеет свой маршрут движения и контрольное время его прохождения. 10 января 2008 года городской транспорт работал в обычном режиме. Около 14 часов он находился в районе Октябрьской площади, выполнял свои служебные обязанности и стал свидетелем того, как собравшиеся на площади граждане перекрыли проезжую часть проспекта Независимости. На требования сотрудников милиции о прекращении противоправных действий и освобождения проезжей части проспекта Независимости собравшиеся граждане никак не реагировали, а наоборот, продолжили движение в направлении площади Независимости, митингующие также перекрыли движение транспорта по проезжей части. В результате транспорт не мог работать в нормальном режиме и осуществлять перевозки пассажиров по маршрутам движения. Через некоторое время митингующие, перекрывавшие проезжую часть, были вытеснены сотрудниками милиции с проезжей части, и движение было восстановлено. В результате действий митингующих КУП «Минсктранс» был причинён ущерб.

Свидетель Наумов А. М. суду показал, что 10 января 2008 года по указанию начальника УГАИ он в 13 часов выбыл в район Октябрьской площади для охраны общественного порядка, в связи с проведением на Октябрьской площади массового мероприятия – митинга индивидуальных предпринимателей. Когда прибыли в район площади, то там уже находилось большое количество людей. Данные граждане выкрикивали различные лозунги, размахивали флагами. Через 10 минут после прибытия поступила команда в пешем порядке выстроиться цепочкой вдоль проспекта Независимости, в районе Октябрьской площа-

ди, для предотвращения выхода митингующих на проезжую часть. В этот момент митингующие стали прорываться через их оцепление, прорвались и вышли на проезжую часть, перекрыв движение транспортных средств в районе Октябрьской площади. Затем митингующие по проезжей части двинулись в сторону площади Независимости. Впереди находилась группа молодых людей в количестве 10-15 человек с флагами и транспарантами, которая возглавляла колонну и вела их по проезжей части. В районе площади Независимости митингующие остановились напротив Дома Правительства, А затем вернулись на проезжую часть, перегородив движение транспорта. В это время поступила команда выйти сотрудникам УГАИ на проезжую часть, предупредить митингующих, перекрывших проезжую часть, о неправомерности их действий и, не вступая в конфликт, попросить сойти с проезжей части, что ими и было сделано, однако на это митингующие никак не отреагировали и продолжали стоять на проезжей части, перекрывая движение.

Свидетель Деревянко И. И. дал показания, аналогичные показаниям Наумова А. М.

Свидетель Гаркун В. Н. суду показал, что 10 января 2008 года он на служебной автомашине заступил на службу по обеспечению безопасности дорожного движения и охране общественного порядка. Поскольку около 12 часов нарядами, несущими службу, было отмечено скопление граждан в области Октябрьской площади, он также выбыл на площадь, где увидел большое количество людей, число их постоянно увеличивалось. Около 14 часов собравшиеся стали выходить на проезжую часть пр. Независимости. Перед этим руководством были приняты меры и выставлены сотрудники УГАИ по периметру площади. Параллельно с этим принимались меры по оповещению собравшихся по автомобильному громкоговори-телю и СГУ патрульных автомобилей УГАИ о том, что их действия незаконны, о необходимости соблюдения ПДД и общественного порядка. Группа людей, организован-

ной толпой оттолкнув сотрудников УГАИ и разорвав цепочку, выбежала на проезжую часть проспекта Независимости, создавая помехи для движения транспорта. В районе ул. Энгельса и проспекта Независимости движение было остановлено полностью на некоторое время. В это время он выехал на перекрёсток Энгельса и проспекта Независимости и по СГУ призвал собравшихся освободить проезжую часть, не создавая помех для движения транспорта. Однако собравшиеся на это никак не реагировали. Усилиями сотрудников милиции удалось митингующих оттеснить с проезжей части, но только со стороны движения по направлению к площади Победы. Проезжая часть в направлении площади Независимости оставалась перекрытой собравшимися. Затем колонна дошла до площади Независимости, где митингующие сошли с проезжей части и подошли к Дому Правительства. Затем около 15 часов 30 минут основная масса собравшихся стала перемещаться в направлении проезжей части проспекта Независимости. Для предупреждения возможных попыток выхода на проезжую часть было дано указание сотрудникам УГАИ выставить цепочку по краю проезжей части. После этого часть собравшихся прорвала цепочку, выбежала на проезжую часть и заблокировала движение транспорта в двух направлениях. На требование сотрудников милиции покинуть проезжую часть, митингующие никак не реагировали. Затем сотрудниками ПМСН собравшиеся были вытеснены с проезжей части и сотрудниками УГАИ возобновлено движение по проспекту в обоих направлениях. После этого остатки толпы вновь возобновили движение по тротуару в сторону Октябрьской площади, куда и он выбыл на автомашине. Группа молодых людей в районе пересечения ул. Энгельса и проспекта Независимости вновь выбежала на проезжую часть и попыталась заблокировать движение транспорта. Предпринятыми мерами данная попытка была пресечена.

Свидетель Подберёзкин М. М. суду показал, что 10 января 2008 года он осуществлял руководство личным со-



ставом УГАИ, задействованным для обеспечения безопасности дорожного движения. Около 10 часов он на служебном автомобиле прибыл в центральную часть города на пересечение улиц Энгельса и проспекта Независимости, где находился и корректировал работу нарядов ДПС ГАИ, задействованных в центральной части города. Около 12 часов обратил внимание, что на Октябрьской площади появилась группа граждан, к которой с различных сторон площади, в том числе с прилегающих территорий начали подходить граждане, некоторые из которых несли собранные телескопические удочки для рыбной ловли, сложенные матерчатые транспаранты, сложенные флаги Евросоюза и БНФ. Находясь в непосредственной близости, он услышал призывы из толпы о необходимости выйти на проезжую часть проспекта Независимости и устроить шествие. С учётом услышанного им была отдана команда о необходимости выставления сотрудников ГАИ по бордюрному камню вдоль проспекта Независимости. Также 4 автомашины ГАИ, включая его, по команде начали активно работать по громкоговорящим устройствам, призывая граждан вести себя корректно, вежливо, не делать попыток выйти на проезжую часть, так как эти действия создадут угрозу безопасности дорожного движения и являются грубым нарушением общественного порядка и законодательства Республики Беларусь. Несмотря на неоднократные предупреждения со стороны сотрудников УГАИ, граждане одновременно начали резкое движение в направлении проезжей части, оказали неповиновение сотрудникам, проявили явное неуважение к участникам дорожного движения и цинично проигнорировали требования законодательства с использованием физической силы, толкая, нанося удары и пытаясь сбить с ног сотрудников ГАИ, выбежали на проезжую часть проспекта Независимости. Затем митингующие направились по проезжей части проспекта Независимости в сторону площади Независимости, при этом осуществляя движение, перекрыв всю проезжую часть по ходу их движения, а также в рай-

оне перекрестка проспекта Независимости – ул. Ленина попытались также перекрыть и движение транспортного потока, движущегося им навстречу, что было пресечено сотрудниками ГАИ. Однако граждане продолжили далее движение, перекрыв проезжую часть. В таком порядке они дошли до площади Независимости, где граждане сошли с проезжей части и собрались в районе памятника, где снова прозвучали призывы перекрыть проезжую часть по ходу их движения. В таком порядке они дошли до площади Независимости, где граждане сошли с проезжей части и собрались в районе памятника, где снова прозвучали призывы перекрыть проезжую часть, после чего организованно двинулись в направлении проезжей части и идентично событиям на Октябрьской площади перекрыли проезжую часть проспекта Независимости, в районе Мингорисполкома.

Свидетели Шестериков Д. К., Корзюк А. М., Субоч А. И. дали показания, аналогичные показаниям Подберёзкина М. М.

Потерпевший Сычев И. С. суду показал, что 21 января 2008 года он находился в резеве, и примерно в 13 часов по указанию руководства резерва вдоль бордюрного камня на Октябрьской площади была выставлена цепочка из сотрудников ГАИ для предотвращения выхода митингующих на проезжую часть. около 13 часов 30 минут митингующая толпа граждан направилась в сторону ул. Ленина, вследствие чего их «заградительная цепочка» из сотрудников резерва ГАИ направилась также в сторону, предотвращая выход митингующих граждан на проезжую часть. На перекрестке улиц Ленина и проспекта Независимости примерно около 30 человек вышло на проезжую часть, где стали препятствовать проезду автотранспорта, движущегося по проспекту Независимости, а также по ул. Ленина. Он в составе «заградительной цепочки» сотрудников ГАИ попытался указать граждан, вышедших на проезжую часть, сместить на тротуар, при этом к указанным гражданам какая-либо физическая сила и специаль-

ные средства не применялись. Также данных граждан неоднократно информировали как устно, так и по громкой связи о том, что бы они покинули пределы проезжей части и не нарушали безопасность дорожного движения. Однако, граждане, находящиеся на проезжей части, продолжали двигаться в сторону перекрестка ул. Комсомольская, при этом нарушая, как правила дорожного движения, так и общественный порядок. В районе универсама «ГУМ», неподалеку от магазина «Книги», он и его коллеги в составе «заградительной цепочки» продолжали требовать от группы молодых людей, нарушающих правила дорожного движения и общественный порядок, покинуть пределы проезжей части и вернуться на тротуар. В этот момент один из молодых людей, которым оказался Ким А. И., находящийся среди толпы на проезжей части, подбежал к нему и попытался разорвать своим весом тела «заградительную цепочку», а когда у него не получилось, Ким А. И., внезапно умышленно нанёс ему удар рукой в область левого глаза, от чего у него образовалось рассечение под левым глазом. После этого Ким А. И. сразу же спрятался за спинами молодых людей в толпе. Примерно через 20 минут ему сообщили, что данный гражданин, который нанес ему удар кулаком по лицу, задержан и доставлен в Центральный РУВД г. Минска, где впоследствии он сразу опознал данного гражданина. В момент нанесения удара Ким А. И. был одет в серо-зеленую куртку с капюшоном, на спине был рюкзак серо-зеленого цвета, волосы черного цвета, длинные, собранные в хвост.

Свидетель Корзюк А. М. дал показания, аналогичные показаниям потерпевшего Сычева И. С.

Свидетель Сирач Д. М. суду показал, что 21 января 2008 года примерно в 12 часов он, совместно с милиционером взвода ППСМ ГУВД Мингорисполкома, старшим сержантом милиции Блещевым С. О., заступил на службу по охране общественного порядка в районе Октябрьской площади. От руководства им была поставлена задача, находясь в толпе митингующих граждан, выявлять лиц, ко-

торые призывают иных участников митинга к свержению власти. Примерно в 13 часов 40 минут, он и Блещев С. О. находились в толпе митингующих, которые двигались по проезжей части проспекта Независимости в сторону перекрестка ул. Комсомольская, неподалеку от универмага «ГУМ», тем самым нарушали правила дорожного движения, общественный порядок, мешали движению общественного и личного автотранспорта. Следуюя в толпе митингующих, он обратил внимание, как молодой человек, которым оказался Ким А. И., через толпу митингующих граждан стал прорываться в сторону «заградительной цепочки» сотрудников ГАИ. Далее, когда Ким А. И., со своими знакомыми подошли вплотную к сотрудникам ГАИ, то они сразу стали прорывать «заградительную цепочку», путем сдавливания своим телом сотрудников ГАИ, в том числе и потерпевшего Сычева И. С., отчего тот немного согнулся назад, и в этот момент Ким А. И. внезапно нанес ему удар кулаком в область левого глаза, после чего сразу, развернувшись лицом к Сычеву И. С., скрылся в толпе, надев на голову капюшон. Он вместе с Блещевым С. О. стали преследовать Кима А. И. в толпе, а затем задержали его во дворе дома 19 по проспекту Независимости в г. Минске, когда он пытался забежать в подъезд. В момент нанесения удара Ким А. И. был одет в серо-зеленую куртку с капюшоном, на спине был рюкзак серо-зеленого цвета, волосы черного цвета, длинные, сорбанные в хвост.

Свидетель Блещев С. О. дал показания, аналогичные показаниям свидетеля Сирача Д. М.

Свидетель Гудкова Д. В. суду показала, что 21 января 2008 года находилась на проспекте Независимости, где встретила с Андреем Кимом, с которым все время были вместе. Затем они решили уйти с митинга. Когда зашли во двор одного из домов, возле подъезда были задержаны сотрудниками милиции.

Свидетель Ледник И. А. суду показал, что 10 января 2008 года он находился на митинге, организованном в

поддержку индивидуальных предпринимателей. Митинг не был санкционированным. Он вместе с колонной шел по проезжей части проспекта Независимости в сторону площади Независимости. Сотрудники милиции неоднократно предупреждали о том, что митинг несанкционирован, и требовали разойтись.

Виновность обвиняемых подтверждается также письменными доказательствами.

Так, виновность Кима А. И. в совершении насилия в отношении сотрудника милиции подтверждается видеозаписями по событиям 21 января 2008 года, состоящими из трех фрагментов записей с различных ракурсов, выемка которых произведена ЭКЦ ГУВД Мингорисполкома, (т.4 л.д. л.д.19-21), исследованных в судебном заседании, из которых усматривается, что в ходе движения по проезжей части проспекта Независимости группы митингующих граждан Ким А. И., одетый в серо-зеленую куртку с капюшоном и в черных перчатках на руках, выскочив из колонны, направился в сторону сотрудников ГАИ, толкая потерпевшего Сычева А. И. в грудь, затем нанеся ему удар. Из указанной видеозаписи также видно, что в один из моментов после нанесенного потерпевшему удара, последний, наклонив голову, отходит от митингующих (т.4, л.д.22-25).

Согласно заключению судебно-медицинской экспертизы №398, у Сычева И. С. обнаружены телесные повреждения в виде кровоподтека и ссадины век левого глаза, относящиеся к категории легких телесных повреждений, не повлекших за собой кратковременного расстройства здоровья (т.4, л.д.117).

Судом также исследованы видеозаписи событий, имевших место 10 января 2008 года, выемка которых произведена в ЭКЦ ГУВД Мингорисполкома, ЗАО «Столичное телевидение» (т.1 л.д. л.д. 273-283), подтверждающих виновность Кима А. И., Пашкевича М. В., Бондаря А. М., Дубского А. С., Стрельцова А. В., Чернышева А. И., Койпиша А. В., Кривова М. Ю., Сергеева В. П., Тишкевич Т. С. в со-

вершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь, из которых усматривается, что с 13 часов 50 минут, находясь на Октябрьской площади, среди большого количества людей обвиняемые Пашкевич, Стрельцов, Чернышев, Бондарь, стали совершать активные действия, направленные на грубое нарушение общественного порядка и явное неповиновение законным требованиям представителей власти. Впоследствии к ним присоединились Сергеев, Ким, Тишкевич, Дубский, Кривов. Из видеозаписей усматривается, что обвиняемые в первых рядах колонны, растянув транспарант и перекрыв движение транспорту, двигаясь по проезжей части проспекта, не реагируя на призывы сотрудников милиции, соблюдать безопасность движения, громко скандируют, увлекая за собой митингующих. У некоторых из них, в частности у Пакевича, Тишкевич, в руках белые, голубые, бело-красно-белые флаги. Усматривается также, что обвиняемые совершали активные действия, направленные на нарушение общественного порядка и неповиновение сотрудникам милиции, которые требовали разойтись, неоднократно напоминали о том, что митинг является несанкционированным, также и на пл. Независимости, где к обвиняемым присоединился Койпиш А. В., который также стал совершать противозаконные действия, направленные на нарушение общественного порядка. Из видеозаписей усматривается, что движение транспорта полностью перекрыто митингующими. Из видеозаписей также виден автобус 100 маршрута, у которого разбито лобовое стекло, лобовое стекло автобуса 69 маршрута закрыто флагом. Противоправные действия обвиняемых продолжаются примерно до 17 часов 10 минут (т.3 л.д. л.д. 12-29).

Из исследованных фотоматериалов, сделанных по видеозаписи событий 10.01.2008 года и предоставленных сотрудниками УКГБ по г. Минску и Минской области, установлены среди собравшихся лиц 10.01.2008 в период времени с 13:50 на Октябрьской площади, в ходе движения по проезжей части проспекта Независимости и в дальней-

шем в ходе митинга на пл. Независимости обвиняемые, которые совершали активные действия, направленные на грубое нарушение общественного порядка и явное неповиновение сотрудникам милиции (т.2, л.д. л.д. 78-167).

Согласно ответу из мингорисполкома за № 03-07-54 от 21.01.2008, в Минский горисполком заявлений на проведение 10.01.2008 года массовых мероприятий не поступало. В свою очередь Мингорисполком решений о проведении 10.01.2008 каких-либо массовых мероприятий не выносил (т.2 л.д.43).

Согласно сведениям, предоставленным УГАИ ГУВД Мингорисполкома 10 января 2008 года во время несанкционированного шествия митингующих были созданы задержки движения транспорта на общее время, которое составило 151 минуту (т.2л.д.193).

Согласно заключению амбулаторной судебно-психиатрической экспертизы №322, Ким А. И. в период инкриминируемого ему деяния хроническим психическим заболеванием, временным расстройством психики, слабоумием, иным болезненным состоянием психики не страдал, не страдает и в настоящее время, при этом мог сознавать активный характер действий и руководить ими. В принудительных мерах безопасности и лечении Ким А. И. не нуждается, способен самостоятельно защищать свои права и законные интересы в уголовном процессе.

Оценивая представленные по делу доказательства, суд находит виновность обвиняемого Кима А. И. в насилии в отношении работника милиции в целях воспрепятствования его законной деятельности, доказанной полностью, и его действия следует квалифицировать по ст. 364 УК Республики Беларусь.

Виновность обвиняемых Пашкевича М. В., Бондаря А. М., Дубского А. С., Стрельцова А. В., Чернышёва А. И., Кима А. И., Койпиша А. В., кривова М. Ю., Сергеева В. П., Тишкевич Т. С. в активном участии в групповых действиях, грубо нарушающих общественный порядок и

сопряженных с явным неповиновением законным требованиям представителей власти, повлекших нарушение работы общественного транспорта суд также считает доказанной полностью. Их действия подлежат квалификации по ч. 1 ст. 342 УК Республики Беларусь.

Суд не принимает во внимание показания обвиняемого Кима А. И., отрицавшего нанесение удара сотруднику ГАИ, поскольку его показания опровергаются показаниями потерпевшего Сычева, свидетелей Сирача, Блещева, Корзюка, не доверять которым у суда оснований не имеется, поскольку они логичны, последовательны и подтверждаются письменными доказательствами по делу, в частности заключением эксперта, установившего наличие телесного повреждения у потерпевшего Сычева, а также исследованной видеозаписью, из которой видны противоправные действия Кима А. И., направленные на совершение насилия в отношении Сычева, являющегося сотрудником милиции, выполняющего свои служебные обязанности, с целью воспрепятствования его законной деятельности.

Доводы защиты о том, что из просмотренной видеозаписи не усматривается, что Ким А. И. нанес удар потерпевшему, суд считает несостоятельными, поскольку явно видно, что Ким А. И. совершил конкретное движение вперед в сторону сотрудников милиции правой стороной тела, плечем вперед. В этом же направлении двигалась и его рука, в черной перчатке, а затем видно движение потерпевшего назад, что свидетельствует о произошедшем физическом контакте.

Кроме того, сам обвиняемый Ким А. И. в ходе очной ставки, проведенной 31 января 2008 года между ним и Сычевым И. С., не отрицал в категоричной форме нанесение Сычеву удара (т.4 л.д. 63).

Утверждая в судебном заседании о том, что он не имел в виду нанесение умышленного удара потерпевшему, объясняя случайностью физические контакты с гражданами, Ким А.И., по мнению суда, занял защит-



ную позицію с целью смягчить свою ответственность за содеянное.

Свидетель Гудкова, допрошенная в судебном заседании по инициативе стороны защиты, лишь подтвердила обстоятельства задержания Кима, ее показания не имеют доказательного значения при определении степени виновности или невиновности Кима А. И. в совершении указанного противоправного деяния.

Ее показания в той части, где она пояснила, что в РУВД, куда их привезли вместе с Кимом А. И., после задержания, потерпевшему Сычеву на Кима А. И. указали как на лицо, его ударившее, суд не считает доказательством, опровергающим то, что Ким применил насилие в отношении Сычева, поскольку потерпевший сам с уверенностью утверждает данное обстоятельство, пояснив, что именно Ким, которого он опознал по внешнему виду, умышленно нанес ему удар в лицо, причинив тем самым телесное повреждение. Ранее потерпевший и обвиняемый знакомы не были, в связи с чем оснований оговаривать обвиняемого у потерпевшего не имелось.

Не принимает суд во внимание и доводы стороны защиты о том, что в судебном заседании не нашло свое подтверждение предъявленное обвинение Киму А. И. в совершении преступления, предусмотренного ч.1 ст. 342 УК Республики Беларусь, как не принимает во внимание и показания Пашкевича М. В., Стрельцова А. В., Кривога М. Ю. о том, что, участвуя в митинге в поддержку индивидуальных предпринимателей, не совершали никаких противозаконных действий, поскольку их показания опровергаются также исследованными выше доказательствами по делу, в том числе показаниями свидетелей, не доверять которым также у суда оснований не имеется, письменными доказательствами: справками, фотоснимками, видеозаписью событий 10 и 21 января 2008 года.

Анализируя действия Пашкевича М. В., Бондаря А. М., Дубского А. С., Стрельцова А. В., Чернышева А. И., Кима А. И., Койпиша А. В., Кривога М. Ю., Сергеева В. П.,

Тишкевич Т. С., суд приходит к выводу о том, что их действия были направлены на активное участие, то есть непосредственное выполнение действий, грубо нарушающих общественный порядок, сопряженных с явным неповиновением законным требованиям представителей власти или влекущих нарушение работы транспорта.

Так, нарушение работы транспорта выразилось в краткосрочном прекращении его нормальной работы, невозможности проезда по транспортным коммуникациям.

Высказывание работниками милиции требований разойтись является стандартным требованием представителей власти, так как они были отданы сотрудниками милиции в пределах своей компетенции по охране общественного порядка, в надлежащей форме и являлись обязательными для исполнения, поскольку касались поддержания общественного порядка.

Доводы обвиняемых о том, что они действовали в соответствии с требованиями Конституции Республики Беларусь, суд находит несостоятельными, поскольку согласно ст. 35 Конституции Республики Беларусь, регулирующей свободу собраний, митингов, уличных шествий, демонстраций и пикетирования, указано, что реализация указанных прав возможна при ненарушении правопорядка и прав других граждан Республики Беларусь, что также гарантируется государством.

В судебном заседании установлено, что митинг 10 января 2008 года не был санкционирован.

Таким образом, ни КУП «Минсктранс», ни другие автоперевозчики и водители личного транспорта не должны были планировать объездные пути своего движения. Соответственно, работники милиции не могли полностью предусмотреть беспорядочные выходы на проезжую часть дороги митингующих.

Доводы обвиняемых, что им не было известно о том, что митинг не является санкционированным, суд не принимает во внимание, поскольку их показания в той части, где они утверждают, что не слышали разъяснений и тре-

бований сотрудников ГАИ, являются несостоятельными, они опровергаются показаниями допрошенного по инициативе защиты свидетеля Ледника И. С. Кроме того, данные доводы опровергаются, как указано выше, видеозаписью событий 10 января 2008 года, из которых явственно усматривается, что в средства СГУ сотрудники милиции неоднократно разъясняли, что выход на проезжую часть дороги вне пешеходного перехода опасен и может создать проблемы всем участникам движения, неоднократно требовали разойтись митингующих граждан, разъясняя, что их действия являются противозаконными.

Несостоятельными являются также и доводы обвиняемых о том, что работники милиции спровоцировали их действия, направляли на них транспорт, в том числе и автобусы.

Так как видно из просмотренных видеоматериалов, именно митингующие препятствовали движению транспорта, наносили удары по кузову автобуса, закрывали лобовое стекло флагом, совершали иные действия, препятствующие движению транспорта.

Суд находит несостоятельными также и доводы обвиняемых о том, что на видеозаписях имеет место монтаж, поскольку сами обвиняемые не отрицали своего участия в митинге, обвиняемые Тишкевич, Кривов, Бондарь, Чернышев, Дубский не отрицали свое сходство с изображением на видеозаписях. Таким образом, на видеозаписи установлены действительные события, что не может иметь места при монтаже, где события подменяются вымышленными.

Таким образом, учитывая изложенное, суд считает виновность обвиняемых доказанной.

Назначая наказание за содеянное, суд учитывает характер и степень общественной опасности совершенных преступлений, относящихся к категории менее тяжких, мотивы и цели содеянного, данные о личности обвиняемых, в том числе характеристики с места жительства, учебы, работы, данные ИАЦ МВД Республики Беларусь и УВД Миноблисполкома, наличие постоянного места жи-

тельства, роль каждого в совершении преступлений, состояние здоровья.

Обстоятельств, смягчающих и отягчающих ответственность обвиняемых суд не усматривает.

С учетом вышеперечисленных обстоятельств, суд считает, что в данном случае цели уголовной ответственности могут быть достигнуты при назначении обвиняемому Киму А. И. наказания в виде лишения свободы, обвиняемым Пашкевичу М. В., Кривову М. Ю., Тишкевич Т. С., Стрельцову А. В., Бондарю А. М., Дубскому А. С., Чернышеву А. И. наказания в виде ограничения свободы без направления в исправительное учреждение открытого типа, а обвиняемым Сергееву В. П. и Койпишу А. В. наказание в виде штрафа.

Органами досудебного производства указано, что действиями обвиняемых причинен ущерб ряду транспортных предприятий: ТКУП «Минсктранс», ГУ «Столичный транспорт и связь» – 1 576 000 руб.; ОДО «Второй день» – 150 000 руб.; ЧТУП «АвтоДарника» – 130 000 руб.; НП ООО «ФАУНА-2002» – 144 000 руб.; ООО «МТ-ЭКСПРЕСС» – 220 000 руб.; ТП ЧУП «ТРАНЗИТПЛЮС» – 100 000 руб.; ТЧУП «МАРСУНД» – 432 000 руб.; ПТУП «ВЛАДТРАНСАВТО» – 200 000 руб.; ТЧУП «Просиявших» – 200 000 руб.

Вместе с тем в судебном заседании установлено, что в указанную сумму ущерба транспортными предприятиями наряду с реально полученным ущербом включены также и суммы недополученной выручки, а кроме того, реальный ущерб не подтвержден всеми необходимыми документами.

При таких обстоятельствах суд приходит к выводу о необходимости признания за указанными предприятиями права на возмещение ущерба в порядке гражданского судопроизводства.

Руководствуясь ст. ст. 148, 349-352, 356, 358-361 УПК Республики Беларусь, суд

## ПРИГОВОРИЛ:

**Кима Андрея Ивановича** признать виновным в насилии в отношении сотрудника милиции в целях воспрепятствования его законной деятельности и на основании ст.364 УК Республики Беларусь назначить ему наказание в виде лишения свободы сроком на 1 (один) год и 6 (шесть) месяцев.

**Кима Андрея Ивановича, Пашкевича Михаила Валерьевича, Кривова Михаила Юрьевича, Сергеева Владимира Петровича, Койпиша Антона Васильевича, Тишкевич Татьяну Сергеевну, Стрельцова Александра Владимировича, Бондаря Алексея Михайловича, Дубского Артёма Сергеевича, Чернышёва Александра Игоревича** признать виновными в активном участии в групповых действиях, грубо нарушающих общественный порядок и сопряженных с явным неповиновением законным требованиям представителей власти, повлекших нарушение работы транспорта и на основании ч.1 ст. 342 УК Республики Беларусь назначить наказание:

Киму А. И., Пашкевичу М. В., Кривову М. Ю., Тишкевич Т. С., Стрельцову А. В., Бондарю А. М., Дубскому А. С., Чернышеву А. И. в виде ограничения свободы сроком на 2 (два) года каждому;

Сергееву В. П. и Койпишу А. В. в виде штрафа в размере 100 базовых величин в сумме 3 500 000 рублей каждому.

В соответствии с ч.ч. 1, 2 ст. 72 УК Республики Беларусь по совокупности преступлений путем поглощения менее строгого наказания более строгим, окончательно Киму А. И. назначить наказание в виде лишения свободы сроком на 1 (один) год и 6 (шесть) месяцев с отбыванием наказания в исправительной колонии в условиях общего режима.

Меру пресечения обвиняемому Киму А. И. оставить прежнюю – заключение под стражу, срок отбытия наказания исчислять с 21 января 2008 года.

Меру пресечения обвиняемым Пашкевичу М. В., Кривову М. Ю., Тишкевич Т. С., Стрельцову А. В., Бондарю А. М., Дубскому А. С., Чернышеву А. И., оставить прежнюю – подписку о невыезде и надлежащем поведении до постановки на учет в уголовно- исправительной колонии по месту жительства, исчисляя срок отбытия наказания с указанного момента.

Меру пресечения Сергееву В. П. и Койпишу А. В. оставить прежнюю – подписку о невыезде и надлежащем поведении до вступления приговора в законную силу.

Взыскать с Кима А. И., Пашкевича М. В., Кривова М. Ю., Тишкевич Т. С., Стрельцова А. В., Бондаря А. М., Дубского А. С., Чернышева А. И., Сергеева В. П., Койпиша А. В. судебные издержки по 3500 рублей с каждого.

Вещественные доказательства по делу – видеокассеты и DVD – RW – диск – хранить при деле.

Признать за ТКУП «Минсктранс», ГУ «Столичный транспорт и связь»; ОДО «Второй день»; ЧТУП «АвтоДарника»; НП ООО «ФАУНА-2002»; ООО «МТ-ЭКСПРЕСС»; ТП ЧУП «ТРАНЗИТПЛЮС»; ТЧУП «МАРСУНД»; ПТУП «ВЛАДТРАНСАВТО»; ТЧУП «Просиявших» право на возмещение вреда, причиненного преступлением в порядке гражданского судопроизводства.

Приговор может быть обжалован или опротестован прокурором в Минский городской суд через суд Центрального района г. Минска в течение 10 суток со дня провозглашения, а обвиняемым Кимом А. И. – в тот же срок со дня вручения ему копии приговора.

Судья: подпись

***Крыніца: [coipish.livejournal.com](http://coipish.livejournal.com)***

## Экспертнае заключэньне па «справе 14-ці»

Перададзена ў суд 08.12.2008 на пачатку разгляду крымінальнай справы апошняга з абвінавачваемых Аляксандра Баразенкі.

### ЗАКЛЮЧЭНЬНЕ

(незалежная грамадзкая юрыдычная экспертыза)

Згодна са Статутам РПГА «Беларускі Хельсінскі камітэт» (далей – БХК) зьяўляецца незалежным, некамерцыйным праваабарончым грамадзкім аб'яднаньнем, зарэгістраваным Міністэрствам юстыцыі 1 лістапада 1995 г. (быў перарэгістраваны Рашэньнем ад 08.05.2007 № 82, пасьведчаньне аб рэгістрацыі № 01867). Мэта БХК – абарона ў Рэспубліцы Беларусь правоў чалавека, якія гарантуюцца Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, дзейным заканадаўствам, а таксама дэклараванымі Хельсінскімі пагадненьнямі, іншымі міжнароднымі дамовамі аб правах чалавека ў Беларусі і сьвеце.

Дадзеная незалежная грамадзкая юрыдычная экспертыза была праведзеная па рашэньні Рады РПГА «Беларускі Хельсінскі камітэт» ад 20 лістапада 2008 году на падставе абзаца 2 п. 2.4. Статута БХК (у рэд. ад 08.05.2007 г.) і служыць мэтам абароны публічнага інтарэсу. У міжнароднай практыцы гэтая дзейнасьць (*amicus curiae*, з лац. – «сябра суду») выкарыстоўваецца як інструмент для ўдасканаленьня прававой сістэмы. Такога кшталту дасьледаваньні праваабарончых арганізацыяў праводзяцца не ў інтарэсах працэсуальнага боку, а як магчымасьць выказаць незалежнае меркаваньне аўтараў з глыбокай павагай і прызнаньнем высокага аўтарытэту і незалежнасьці суду. Прадметам дасьледаваньня зьяўляецца судовая практыка па крымінальных справах па арт. 342 КК Рэспублікі Беларусь (арганізацыя і падрыхтоўка дзеяньняў, якія груба парушаюць грамадзкі

парадак, альбо актыўны ўдзел у іх). Нагодай і падставай для ўзбуджэння крымінальнай справы паслужылі факты масавых акцыяў індывідуальных прадпрымальнікаў 10 студзеня 2008 году, якія пратэставалі супраць уваходжання ў сілу Загада Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 760 ад 29.12.2006 году. Па пазначаных справах да крымінальнай адказнасці былі прыцягнутыя 14 чалавек, 13 з якіх былі асуджаныя (на той момант. – Рэд.).

Намі былі вывучаныя прысуды ды іншыя матэрыялы па абвінавачанні А. І. Кіма, М. У. Пашкевіча, М. Ю. Крывава, У. П. Сяргеева, А. У. Койпіша, Т. С. Цішкевіч, А. У. Стральцова, А. М. Бондара, А. С. Дубскага, А. І. Чарнышова, а таксама М. А. Субача, П. Ю. Вінаградава, М. У. Дашука, справаздачы назіральнікаў БХК, якія праводзілі назіраньне за правядзеньнем дадзеных мерапрыемстваў.

Названыя асобы прызнаныя вінаватымі і былі асуджаныя ў адпаведнасці з санкцыяй ч.1 342 арт. КК за актыўны ўдзел ў групавых дзеяннях, што груба парушаюць грамадзкі парадак, і спалучаным з імі відавочным непадпарадкаваньнем законным патрабаванням прадстаўнікоў улады, што пацягнуўла за сабой кароткачасовае парушэньне працы транспарту, а А. І. Кім і ў гвалце ў дачыненні да супрацоўніка міліцыі ў мэтах перашкаджэння ягонаў законнай дзейнасці.

Разгляд справы ў дачыненні А. Баразенкі, аднаго з удзельнікаў акцыі, быў прызначаны на 8 сьнежня 2008 году ў судзе Цэнтральнага раёну г. Менску.

На падставе вывучаных матэрыялаў лічым неабходным паведаміць наступнае:

1. Арганізатарамі акцыі выступілі індывідуальныя прадпрымальнікі, якія пратэставалі супраць уваходжання ў сілу з 1 студзеня 2008 году нормы Загаду № 760 аб найманні працаўнікоў толькі з ліку членаў сям'і і блізкіх сваякоў. Увядзеньне дадзенай нормы закранала іх эканамічныя інтарэсы і значна пагаршала магчымасці ажыццяўленьня прадпрымальніцкай дзейнасці. Свой пратэст супраць дзеянняў Ураду ўдзельнікі акцыі



выказалі ў форме дэманстрацыі і мітынгу. Гэта зьяўляецца па сэнсе ч. 2 арт. 19 Міжнароднага Пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах (далей Пакт) рэалізацыяй права на свабоднае выказваньне свайго меркаваньня. Шляхам сходу на Кастрычніцкай плошчы яны патрабавалі выхад да іх прадстаўнікоў Адміністрацыі Прэзідэнта з мэтай правесці перамовы і данесьці сваю пазіцыю па гэтай грамадзка значнай праблеме да кіраўніцтва краіны. Затым удзельнікі акцыі, не дамогшыся сустрэчы са службоўцамі, рушылі да Дому ўраду на плошчу Незалежнасьці для сустрэчы з чальцамі Савету Міністраў з мэтай перадачы петыцыі са сваімі патрабаваньнямі. Падчас акцыі прадпрымальнікі і грамадзяне, якія далучыліся да іх, выказвалі эканамічныя і палітычныя патрабаваньні, скандавалі лозунгі, жадаючы прыцягнуць увагу да сваіх патрабаваньняў. З гэтай мэтай кароткачасова быў перапынены рух транспарту па прасьпекце Незалежнасьці ў раёне Кастрычніцкай плошчы і Дома ўраду. Пры гэтым дэманстранты прапускарлі машыны «хуткай дапамогі» ды іншых спецыяльных службаў.

У акцыі ўзяло ўдзел ад 3 да 5 тысяч чалавек. Дзеяньні і лозунгі дэманстрантаў мелі мірны характар.

З відэа- ды фотаматэрыялаў, што былі прадстаўленыя суду, паказаньняў сьведкаў, а таксама са справаздачаў назіральнікаў РПГА «Беларускі Хельсінскі камітэт», якія прысутнічалі на акцыі 10 студзеня 2008 г., бачна, што ў дзеяньнях па перакрыцьці прасьпекту Незалежнасьці ў раёне Кастрычніцкай плошчы і Плошчы Незалежнасьці і руху па праезнай частцы ўдзельнічалі больш за сотню чалавек. Акцыя цягнулася з 13 гадзін 30 хвілін да 17 гадзін 10 хвілін, а агульны час затрымкі руху транспарту, згодна з дадзенымі УДАІ ГУУС Менгарвыканкаму, склаў каля 151 хвіліны. Пасля чаго акцыя была разагнаная супрацоўнікамі сіл спецыяльнага прызначэньня. Некаторыя ўдзельнікі былі затрыманыя, дастаўленыя ў аддзяленьні міліцыі і пазьней прыцягнутыя да адміністрацыйнай адказнасьці па арт. 23.34 КаАП Рэспублікі Беларусь (парушэньне парадку

арганізацыі або правядзення масавага мерапрыемства альбо пікетавання).

2. Згодна з Канстытуцыяй Рэспубліка Беларусь – унітарная дэмакратычная сацыяльная прававая дзяржава (арт. 1). Вышэйшай каштоўнасцю дзяржавы зьяўляецца забеспячэнне правоў і свабодаў грамадзянаў (арт. 21). У якасці асновы канстытуцыйнага ладу абвешчаюцца: плюралізм палітычных інстытутаў, ідэалогій і меркаванняў (арт. 4); прынцыпы вяршэнства права (арт. 7); прызнанне аўтарытэту агульнапрызнаных прынцыпаў міжнароднага права (арт. 8) і інш.

Паводле ч. 4 арт. 1 КПК міжнародныя дамовы Рэспублікі Беларусь, якія вызначаюць правы і свабоды чалавека і грамадзяніна, у крымінальным працэсе ўжываюцца нараўне з нормамі Крымінальна-працэсуальнага кодэксу Рэспублікі Беларусь.

Артыкулы 19 і 21 Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах 1966 году (далей – Пакт) замацавалі права на свабоднае выказванне свайго меркавання і права на мірныя сходы. Карыстаньне гэтымі правамі не падлягае ніякім абмежаванням, акрамя тых, якія накладваюцца ў адпаведнасці з законам і якія неабходныя ў дэмакратычным грамадстве ў інтарэсах дзяржаўнай ці грамадзкай бяспекі, грамадзкага парадку, аховы здароўя і маральнасці насельніцтва альбо абароны правоў і свабодаў іншых асобаў. Далучыўшыся да Пакту, Беларусь узяла на сябе абавязкі выконваць і забяспечваць усе замацаваныя ў ім правы. Пазначаная норма Пакту імплементаваная ў Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь (арт. арт. 33, 35). Артыкул 23 Канстытуцыі ўсталёўвае рамкі абмежавання правоў і свабодаў асобы, якія зьяўляюцца дапушчальнымі толькі ў выпадках, прадугледжаных законам, у інтарэсах нацыянальнай бяспекі, грамадзкага парадку, абароны маральнасці, здароўя насельніцтва, правоў і свабодаў іншых асобаў.

Важна адзначыць, што свабода выказвання меркавання і свабода мірных сходаў непасрэдна звязаныя з

правам на ўдзел у вырашэньні дзяржаўных справаў (арт. 25 Пакту і арт. 37 Канстытуцыі) і складае аснову так званых палітычных правоў.

Наяўнасьць умоваў для іх паўнаважнаснай рэалізацыі зьяўляецца важнай гарантыяй існаваньня дэмакратычнага грамадства. Ужывальныя абмежаваньні канстытуцыйных правоў грамадзянаў павінны адпавядаць прынцыпу мінімальнай неабходнасьці і не выходзіць за межы разумнасьці і мэтазгоднасьці ў дэмакратычным грамадстве. Незахаваньне дадзеных прынцыпаў, адсутнасьць неабходнага балансу могуць прывесці да выпустошваньня самой існасьці гарантаваных Канстытуцыйных правоў.

Улады абавязаны адшукаць баланс паміж захаваньнем правоў, якія ўступаюць у супярэчнасьць, – важнага права на свабоду сходаў і правамі іншых людзей, якія жывуць, працуюць, робяць пакупкі, займаюцца гандлем і бізнэсам у зоне правядзеньня сходу.

Да прыкладу, у справе Юджын Шмідбергер, *Intenationale Transporte i Planzuge* супраць Аўстрыйскай рэспублікі (2003 г.) Еўрапейскі суд пастанавіў, што рашэньне аб дазvole правядзеньня дэманстрацыі, якая блакавала шашу Брэнэр паміж Германіяй і Італіяй амаль на 30 гадзін, не зьяўлялася несуразмерным абмежаваньню свабоды перасоўваньня тавараў, прадугледжанай Артыкулам 28 Дамовы аб ЕС. У абгрунтаваньне было прыведзена тры прычыны: 1) блакаваньне руху было адносна непрацяглым і прадстаўляла сабой адзіны ізаляваны выпадак; 2) былі прадпрынятыя захады для абмежаваньня перакрыцьця руху; 3) ужываньне празмерных абмежаваньняў да гэтай дэманстрацыі магло парушыць права яе ўдзельнікаў на свабоду выказваньня меркаваньняў і сходаў, што таксама магло прывесці да яшчэ большага парушэньня руху транспарту. Улады Аўстрыі вырашылі, што яны былі вымушаны дазволіць гэтую дэманстрацыю, таму што яе ўдзельнікі ажыццяўлялі сваё асноўнае права на свабоду меркаваньняў і сходаў, гарантаванае Канстытуцыяй Аўстрыі.

Арганізацыя альбо ўдзел у мірных сходах, хай нават з парушэннем усталяванага нацыянальным заканадаўствам парадку папярэдняга атрымання дазволу на іх правядзенне, мяркуем, не павінны карацца арыштамі і знявольеннем. Мірнымі варта лічыць такія сходы, арганізатары і ўдзельнікі якіх не ўжываюць непасрэдна гвалтоўныя дзеянні, не выказваюцца ў іх падтрымку і не падбухторваюць да іх. Тэрмін «мірнае» варта распаўсюджваць і на паводзіны, якія могуць раздражняць або абураць асобаў, нязгодных з ідэямі ці заявамі, якія вылучаюцца дадзеным сходам, а таксама на паводзіны, якія накіраваныя на наўмыснае замінаўне або стварэнне перашкодаў дзеянням трэціх асобаў. Напрыклад, сход, звязаны выключна з пасіўным супрацівам альбо блакаваньнем дарог у выглядзе сядзячых дэманстрацыяў варта прызнаваць мірным».

Камітэт па правах чалавека ААН (КПЧ) (справа Мунконг супраць Камеруна, справа Лео Р. Херцберг і іншых супраць Фінляндыі ды іншыя справы), Еўрапейскі суд па правах чалавека (справа Балтык і інш. супраць Турцыі, 2008) паслядоўна рэалізуюць дадзены падыход у сваёй практыцы.

Так, са справы Ківенмаа супраць Фінляндыі і іншых угледжваецца, што аўтар і чальцы яе арганізацыі ўдзельнічалі ў дэманстрацыі супраць парушэнняў правоў чалавека ў іншай краіне без апавяшчэння паліцыі аб намеры правесці акцыю. Яны распаўсюджвалі ўлёткі і ўздымалі плакаты, знаходзячыся ў ліку больш буйной групы асобаў, якія збіраліся вітаць лідэра іншай краіны, што прыбыў у Фінляндыю з афіцыйным візітам. «Не падвяргаючы сумневу сумяшчальнасць з артыкулам 21 закону, які ўтрымлівае патрабаванне апавясціць паліцыю аб намеры правядзення маніфестацыі ў грамадскім месцы за шэсць гадзінаў да яе пачатку, Камітэт, тым ня меней, прыйшоў да высновы, што ў абставінах дадзенай справы ўмяшальніцтва паліцыі і наступнае вырашэнне суду аб прызначэнні аўтару пакарання ў выглядзе выплаты

штрафу выходзіць за рамкі законных абмежаваньняў» – як сказана ў меркаваньнях Камітэта па справе. Камітэт вызначыў, што мела месца парушэньне артыкулаў 19 і 21 Пакту.

Адпаведна, нацыянальныя суды павінны разглядаць пытаньні дапушчальнасьці абмежаваньня правоў і свабодаў грамадзянаў, гарантаваных Канстытуцыяй і міжнароднымі дамовамі Беларусі, з пазіцыі іх законнасьці і абгрунтаванасьці з улікам практыкі Камітэту ААН па правах чалавека і патрабаваньняў арт. арт. 31-33 Венскай канвенцыі аб праве міжнародных дамоваў 1969 г. у частцы тлумачэньня міжнародных нормаў права. Ацэньваючы характар наступстваў блакаваньня ўдзельнікамі маніфестацыі транспартных магістраляў важна ўлічваць тыя абставіны, што хоць акцыя не была загадзя санкцыянаваная, аднак сілы аховы правапарадку ведалі аб месцы і часе яе правядзеньня задоўга да яе пачатку, паколькі падрыхтоўка праводзілася адкрыта. Гэта значыць, што было дастаткова часу падрыхтаваць перанакіраваньне транспартных плыняў па іншых маршрутах, як гэта робіцца, напрыклад, падчас візітаў замежных дэлегацыяў, правядзеньня рамонтных, аварыйных работ і г.д.

3. Варта адзначыць, што ў прысудах па справах аб удзеле ў акцыі 10 студзеня 2008 году не дасьледаванае пытаньне, чаму менавіта дадзеныя асобы (14 чалавек) аднесены да актыўных удзельнікаў групавых дзеяньняў, прадугледжаных у дыспазіцыі ч.1 арт. 342 КК, чым іх дзеяньні прынцыпова адрозьніваліся ад дзеяньняў іншых удзельнікаў акцыі. Між тым менавіта актыўнасьць удзелу зьяўляецца абавязковай прыкметай складу злачынства, якое аналізуецца. Аналіз паказвае, што прыцягнутымі да крымінальнай адказнасьці аказаліся выключна актывісты апазіцыйных палітычных партыяў і рухаў. Так, Пашкевіч зьяўляецца чальцом палітрады Аб'яднанай грамадзянскай партыі, адным з лідэраў «Маладых дэмакратаў»; Бондар, Чарнышоў, Крываў зьяўляюцца чальцамі АГП; Стральцоў – адзін з актывістаў БСДП (Г); Койпіш – сябра

моладзі БНФ; Дубскі і Сяргееў – чальцы «Маладога Фронту», Цішкевіч, Баразенка, Дашук, Вінаградаў – чальцы грамадзянскай кампаніі «Еўрапейская Беларусь»; Субач і Кім зьяўляюцца актывістамі іншых незарэгістраваных моладзевых структураў апазіцыйнай накіраванасьці.

У той жа час ні адзін з індывідуальных прадпрымальнікаў, якія актыўна ўдзельнічалі ў акцыі пратэсту і перакрывалі транспартныя камунікацыі, ня быў прыцягнуты да крымінальнай адказнасці.

Важна адзначыць, што 29 лістапада 2005 году ў г. Менску некалькі сотняў працаўнікоў ААА «Мотавела», якія не атрымалі ў прызначаны тэрмін заробак, стыхійна выйшлі з тэрыторыі прадпрыемства, скандуючы «Зарплату! Зарплату!», і насупраць прахадной перакрылі Партызанскі прасьпект, паралізаваўшы тым самым рух на адным з найбольш ажыўленых дарожных участкаў у сталіцы з 14 да 15 гадзінаў. Іх дзеянні таксама зьяўляліся формай пратэсту супраць дзеянняў уладаў. Тады ні адзін з удзельнікаў стыхійнай акцыі ня быў прыцягнуты ні да адміністрацыйнай, ні да крымінальнай адказнасці.

Відавочна, што крымінальныя рэпрэсіі за ўдзел у масавай дэманстрацыі былі накіраваныя толькі супраць палітычных актывістаў.

Мяркуем, што такі выбарчы падыход да ўжывання санкцыяў можа сьведчыць аб дыскрымінацыі па палітычных матывах, што зьяўляецца парушэньнем арт. 22 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, якой усталявана роўнасьць перад законам без усялякай дыскрымінацыі на роўную абарону правоў і законных інтарэсаў, а таксама арт. 2 і 26 Пакту, у адпаведнасьці з якім кожная дзяржава-ўдзельнік Пакту абавязваецца павяжаць і забясьпечваць усім асобам, хто знаходзіцца ў межах ягонаў тэрыторыі і пад ягонаў юрысдыкцыяй, правы, якія прызнаюцца Пактам, без якога то ні было адрозненьня, як-то: у дачыненні расы, колеру скуры, полу, мовы, рэлігіі, палітычных ці іншых перакананьняў, нацыянальнага ці сацыяльнага паходжаньня, маёмаснага стану, нараджэньня альбо іншых абставінаў.

4. Як угледжваецца з матэрыялаў справы, большасьць з ліку асуджаных за ўдзел у несанкцыянаваных акцыях 10 студзеня 2008 г. былі прыцягнутыя да адміністрацыйнай адказнасьці і падвергнутыя спагнаньням у выглядзе арышту па арт. 23.34 КаАП Рэспублікі Беларусь (А. І. Кім, М. У. Пашкевіч, М. Ю. Крываў, У. П. Сяргееў, А. У. Койшч, Т. С. Цішкевіч, А. У. Стральцоў, А. М. Бондар, А. С. Дубскі, А. І. Чарнышоў, М. А. Субач, П. Ю. Вінаградаў, М. У. Дашук).

Дадзеныя пастановы пасля іх абскарджаньня ўступілі ў законную сілу і на момант вынясьня прысуду ў дачыненьні да пазначаных асобаў не былі адмененыя ва ўсталяваным парадку. Такім чынам, паводле судовых пастановаў дзеяньні асуджаных асобаў яшчэ да вынесеньня прысудаў кваліфікаваныя як адміністрацыйнае правапарушэньне, за што яны і былі пакараныя. Пазначаныя акалічнасьці не былі ўлічаныя органам крымінальнага перасьледу і не ацэненыя судом першай і касацыйнай інстанцыяў.

Між тым, паводле ч. 6 арт. КК Рэспублікі Беларусь, ніхто ня можа несці крымінальную адказнасьць двойчы за адно і тое ж злачынства. Прынцып недапушчальнасьці падвоянага пакараньня заснаваны на п. 7 арт. 14 Пакту. У артыкуле замацаваныя прынцыпы справядлівага разьбіральніцтва. У прыватнасьці, у ім адзначана: «ніхто не павінен быць двойчы асуджаным альбо пакараным за злачынства, за якое ён ужо быў канчаткова асуджаны ці апраўданы ў адпаведнасьці з законам і крымінальнапрацэсуальным правам кожнай краіны».

Дадзеная міжнародная дамова ратыфікаваная Рэспублікай Беларусь і ў адпаведнасьці з арт. 20 Закону «Аб нарматыўных прававых актах Рэспублікі Беларусь» зьяўляецца часткай дзейснага на тэрыторыі Беларусі заканадаўства і падлягае непасрэднаму выкарыстаньню. Пры гэтым суд павінен зыходзіць з таго, што мэта і прызначэньне Пакту як інструменту абароны правоў чалавека і ягонае ўжываньне павінны быць такімі,

каб гарантыі, закладзеныя ў ім, былі б канкрэтнымі і эфектыўнымі.

Практыка Камітэту ААН па правах чалавека і Еўрапейскага суда па правах чалавека сьведчыць аб тым, што патрабаваньні, выкладзеныя ў ч. 6 арт. 3 КК Рэспублікі Беларусь, павінны трактавацца ў сьвятле агульных прынцыпаў адносна недапушчэньня другарадовага пакараньня за адно і тое ж дзеянне незалежна ад таго, нормамі адміністрацыйнага або крымінальнага закону яно прадугледжана (справа С. Залатухіна супраць Расіі, разгледжаная Еўрапейскім судом па правах чалавека). Такім чынам, суд быў абавязаны ацаніць такія фактары, як правая класіфікацыя злачынства ў адпаведнасьці з нацыянальным законам; характар злачынства; правая характарыстыка меры, прынятай на нацыянальным узроўні; яго мэта, характар і цяжкасьць; ці была мера прынятая пасля прызнаньня вінаватым ва ўчыненні адміністрацыйнага правапарушэньня альбо крымінальнага злачынства. Чо тычыцца прававой класіфікацыі, міжнародныя інстытуты абароны правоў чалавека прызнаюць, што галіна, вызначаная ў некаторых прававых сістэмах (у тым ліку і ў Беларусі) як «адміністрацыйная», уключае асобныя правапарушэньні, якія па прыродзе зьяўляюцца злачыннымі, але занадта малазначнымі, каб разглядаць іх у рамках крымінальнай судавытворчасьці.

Вынікае, што прынцыпы крымінальнага закону, выкладзеныя ў ч. 6 КК Рэспублікі Беларусь, мусяць ужывацца да блізкіх па зьместу саставу, як у дачыненні дзеяньняў, прадугледжаных у КаАП, так і ў дачыненні злачынстваў, замацаваных у КК.

Акрамя таго, пры адзначаных вышэй абставінах, на нашу думку, па прыведзеных вышэй меркаваньнях парушаны і прынцып прэюдыцыі, закладзены ў арт. 106 КПК Рэспублікі Беларусь.

Дадзеныя парушэньні прызнаюцца законам істотнымі і служаць падставай для адмены здзейшаных прысудаў (ч. 2 арт. 303, арт. 391 КПК).



5. Дасьледаваньне і ацэнка судом фактычных абставінаў справы, зьвязаных з ацэнкай пазітыўных абавязкаў дзяржавы па забесьпячэньні свабоды меркаваньняў і свабоды сходаў, суразмернасьці ўжытых уладамі абмежаваньняў гэтых правоў, рэалізацыяй прынцыпу роўнасьці ўсіх перад законам без усялякай дыскрымінацыі, неабходнасьцю размежаваньня актыўнага і пасіўнага ўдзелу ў групавых дзеяньнях, забесьпячэньнем прынцыпу недапушчальнасьці дваінога пакараньня зьяўляюцца неабходнай умовай для поўнага, усебаковага і аб'ектыўнага разгляду справы і прыняцьця па ёй рашэньня ў адпаведнасьці з патрабаваньнямі нацыянальнага заканадаўства і міжнароднымі стандартамі ў галіне правоў чалавека.

У практыцы беларускага правасудзьдзя, на жаль, яшчэ не сфармавалася правая традыцыя, заснаваная на глыбокай павазе да правоў чалавека. Таму асобныя судовыя пастановы прыводзілі да таго, што міжнароднымі арганізацыямі прызнавалася наяўнасьць у Беларусі палітзыняволеных.

Крытэрыі вызначэньня панятку «палітзыняволены» распрацаваныя незалежнымі эксьпертамі Савету Еўропы ў сувязі з падрыхтоўкай дакладу па палітвязьнях у Азербайджане і Армэніі. Асоба, пазбаўленая свабоды, падпадае пад панятак «палітычны зьняволены», калі:

– пазбаўленьне свабоды было ўжытае ў парушэньне аднаго з асноўных правоў, гарантаваных Еўрапейскай Канвенцыяй па Правах Чалавека (ЕКПЧ) і Пратаколамі да яе, у прыватнасьці, свабоды слова, сумленьня, рэлігіі, свабоды выказваньня меркаваньняў і інфармацыі, а таксама свабоды сходаў і асацыяцыяў;

– пазбаўленьне свабоды было ўжытае па відавочна палітычных прычынах без сувязі з якім-небудзь правапарушэньнем;

– па палітычных матывах працягласьць зьнявольленьня і ягоныя ўмовы зьяўляюцца відавочна несуразмернымі ў дачыненьні да правапарушэньня, у якім асоба была прызнаная вінаватай або падазраецца;

– асоба пазбаўленая свабоды па палітычных матывах на дыскрымінацыйнай падставе ў параўнаньні з іншымі асобамі;

– пазбаўленьне свабоды зьяўляецца вынікам разьбіральніцтва з відавочнымі парушэньнямі працэсуальных гарантыяў, што зьвязана з палітычнымі матывамі ўладаў (з дакументу Савету Еўропы SG\Inf(2001) 34\24 October 2001).

Грунтуючыся на павазе да суда, падкрэсьліваючы значнасьць незалежнасьці суда, выказваем спадзяваньні, што пры разглядзе крымінальнай справы па абвінавачаньні А. Баразенкі ва ўчыненьні злачынства, прадугледжанага ч.1. арт. 342 КК Рэспублікі Беларусь за ўдзел у мірнай акцыі прадпрымальнікаў у г. Менску 10 студзеня 2008 году суду будуць карыснымі зьвесткі і меркаваньні, прыведзеныя ў дадзеным заключэньні.

**Старшыня юрыдычнай  
камісіі РПГА «БХК»,  
эксперт Г.П. Паганяйла**

# Зьмест

---

Прадмова .....	3
Пратэсты прадпрымальнікаў і «працэс 14-ці» .....	17
1. Аляксандр Зьдзьвіжкоў .....	28
2. Кацярына Салаўёва.....	36
3. Сяргей Парсюкевіч.....	44
Працэс 14-ці	
4. Андрэй Кім .....	61
5. Міхаіл Пашкевіч .....	68
6. Міхаіл Крываў.....	74
7. Аляксей Бондар .....	78
8. Тацяна Цішкевіч .....	85
9. Алесь Стральцоў .....	90
10. Алесь Чарнышоў .....	96
11. Уладзімір Сяргееў .....	102
12. Арцём Дубскі .....	107
13. Антон Койпіш .....	114
14. Павал Вінаградаў .....	120
15. Міхаіл Субач.....	125
16. Максім Дашук .....	130
17. Аляксандр Баразенка .....	138
Дадаткі па «працэсу 14-ці» .....	146

Складаньне, рэдактура: Алена Лапцёнак

Карэктурка: Алена Высоцкая

Друк: «Offset-Print», ul. Broniewskiego 14, Białystok